Ўзбекистон — келажаги буюк давлат

ХАЛҚ СЎЗИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган

1998 йил 27 февраль жума

Сотувда эркин нархда № 43-44 (1824-1825)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ ВА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ГАЗЕТАСИ

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг

ҚАРОРИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ОИЛА КОДЕКСИ ЛОЙИҲАСИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси **ҚАРОР ҚИЛАДИ:**

1. Ўзбекистон Республикасининг Оила кодекси лойиҳаси биринчи ўқишда маъқуллансин.

2. Ўзбекистон Республикасининг Оила кодекси лойиҳаси умумхалқ муҳокамаси учун "Халқ сўзи" ва "Народное слово" газеталари саҳифаларида эълон қилинсин.

3. Олий Мажлиснинг Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари ҳамда Меҳнат ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш қўмиталари тушган таклифларни Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги билан ҳамкорликда умумлаштирсин ҳамда Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг маромига етказилган лойиҳасини Олий Мажлис муҳокамасига тақдим этсин.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси

Э. ХАЛИЛОВ

Тошкент шаҳри,
1997 йил 26 декабрь.

(Ушбу Кодекс лойиҳаси газетанинг 2,3,4,5,6-саҳифаларида эълон қилинмоқда)

АЙЛАНАДИ СОАТ МИЛЛАРИ — ПАЙШАНБА ХАБАРЛАРИ

• ТАРАДДУД

НАВРЎЗ ҲАШАРИ

Юртимизда Наврўз айёми яқинлашган сайин бу умумхалқ байрамига тайёргарлик қизғин тус олмоқда, деб хабарлайди жамоатчи мухбиримиз П. Жумаев. — Навоий шаҳар ҳокимлиги Наврўз байрамига тайёргарлик кўриш ойлигини ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилган эди. Қарорга мувофиқ, вилоят марказида 14 март куни умумшаҳар ҳашари ўтказиладиган бўлди. Шаҳар молия бўлими янги кўча ва хиёбонларни кўкаламзорлаштириш учун маҳаллий бюджетдан 400 минг сўм маблағ ажратди. Атроф-муҳит экологиясини яхшилаш, тозаликка эътибор бериш диққат марказида бўлмоқда. Байрам куни халқ сайллари ўтказиладиган марказий боғ, хиёбонларда тозалик, ободончилик ишлари ҳозирданоқ бошлаб юборилди. Бадиий жамоаларнинг «Наврўз» дастурлари тайёрланмоқда.

• ИМКОНИЯТ

ПОЕЗДНИНГ ЙЎНАЛИШИ ЎЗГАРДИ

Наманган вилояти аҳолиси ва бу ерга келиб-кетувчи меҳмонлар учун яна бир қулайлик яратилди: «Андижон-Бухоро» поезди Наманган шаҳри орқали ўтадиган бўлди,— деб ёзади мухбиримиз А. Мадатов.— Маълумки, шу пайтга қадар Бухоро, Самарқанд, Навоий, Жиззах вилоятларига борувчи йўловчилар юз чақирим йўл босиб, Марғилон ёки Қўқон шаҳрига келишар эди.

Шунингдек, яқинда «Андижон-Самара» йўловчи поезди қатновини Наманган шаҳри орқали ўтказиш режалаштирилмоқда.

• САХОВАТ

РАМАЗОН ДАВРОНОВНИНГ СТИПЕНДИЯСИ

«Рамазон Даврановнинг стипендияси» деган атама Пахтачида пайдо бўлганида кўпчилик ажабланмади. Чунки «Оқтепа» жамоа хўжалигидаги «Ўлмас» хусусий чорвачилик фермасининг бошлиғи Рамазон Давронов ўтган йили ҳам кам таъминланган оилаларга, қарияларга, истеъдодли ёшларга катта миқдорда кўмак берганлигидан эл оғзига тушганди.

Фермер бу йил ҳам ҳотамтойлигини кўрсатди. Тумандаги 2-мактабнинг тўрт нафар аълочи ўқувчисига ойига 400 сўмдан стипендия бермоқда. Саховатпеша фермернинг «эътиборига» тушишга интилган болаларнинг кўпчилиги аълочилар сафидан ўрин олиш учун ҳаракат қилмоқдалар.

Г. АЛИБОЕВА.

• ТАДБИРКОРЛИК

ПЛЁНКА КЕРАКМИ — НАВБАТДА ТУРИНГ

Бировнинг узоғини яқин қилиш учун машина ёки самолёт сотиб олиш шартмас. Салгина тадбиркор бўлсангиз бас. Жиззах пластмасса заводида ана шундай қилишди— полиэтилен плёнка ишлаб чиқарадиган цех очишди, Тайвандан келтирилган жиҳозлар ва ускуналар ўрнатилди. Ҳозир суткасига 40 тонна маҳсулот ишлаб чиқарилмоқда.

Жиззахлик мухбиримиз Ҳайитбой оғанинг таъкидлашича, бу тадбиркорлик туфайли маҳаллий ёшлардан 200 нафари иш билан таъминланди. Ҳозирданоқ маҳсулот талабгорлари кўпайиб, навбатга ёзилишмоқда.

• КРИМИНАЛ

БОЖХОНА ЭГАСИЗ ЭМАС

Россия фуқароси Геннадий Горбуль Сариосиёдаги 2-божхона постидан 41-77 ДББ енгил машинасида ўтаётиб, қўлга тушиб қоламан деб ўйламаганди. Чунки у олиб ўтаётган матоҳини машинанинг ўнг қанотига шундай кавшарлагандики, божхоначи тугул, ўзим ҳам тополмай қоламанми, деб хавотирланганди. Аммо божхона эгасиз эмас эди. Божхона соҳиблари анойи ҳам эмасди.

Геннадийнинг матоҳи — 12,5 кг гиёҳванд моддадан иборат эди. Унинг 1,350 грамми героин, 3,882 грамми опий, 7 килограммдан зиёди гашиш бўлиб чиқди.

Телефонларимиз: 133-15-22, 133-52-55, 133-07-48, 136-37-85

«Соат миллари»ни *ЖЎШҚИН* кузатди.

Гўзаллик — инсон танасида эмас, унинг феъл-атворидадир, деб беҳуда айтилмаган. Зеро, яхши инсонлар ён-атрофидагиларга ҳам яхшилик ва мурувватлилик ифори таратади. Ана шундай ажойиб инсонлардан бири марғилонлик Баҳриддин Фозиловдир. Бу киши шаҳардаги Йўрмадўст маҳалласи оқсоқолларидан бири. У билан бир марта суҳбатлашган киши яна суҳбатлашишга орзуманд бўлади. Чунки отахон ҳар бир масалага бағрикенглик, донолик билан ёндошади.

Шаҳар аҳли Баҳриддин Фозиловни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, ажойиб қаламкаш, одоб, ахлоққа оид телекўрсатувларнинг муаллифи сифатида ҳам чуқур ҳурмат қиладилар. У пиру бадавлат оиланинг суюкли бобосидир.

СУРАТДА: Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Баҳриддин Фозилов набираси билан.

Тоҳиржон ҲАМРОҚУЛОВ олган сурат.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИДА

25 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгашининг навбатдаги мажлиси бўлиб ўтди. Уни Олий Мажлис Раиси Э. Халилов бошқарди.

Кенгаш Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва унинг раҳбариятининг 1997 йилдаги фаолияти тўғрисидаги масалани муҳокама қилди.

Ўтган 1997 йилда Олий Мажлиснинг фаолияти қонунчилик жараёнини янада такомиллаштиришга, жамиятнинг ҳуқуқий негизини демократлаштиришга ва мустаҳкамлашга қаратилди. Қонунларни ишлаб чиқиш ва қабул қилишда, шунингдек уларнинг ижросини назорат қилишда қўмиталар ҳамда комиссиялар, барча депутатларнинг фаоллиги сезиларли даражада ошди. Парламентнинг ўтган йилги учта сессиясида ҳаётимизнинг муҳим тармоқларидаги ижтимоий муносабатларни тартибга солиб турувчи ўттизта қонун, шу жумладан турмушимизнинг деярли барча жабҳаларини қонуний тарзда тартибга солиш амалиётига бағишланган Фуқаролик процессуал кодекси, турли даражалардаги хўжалик низоларини ҳал этишга қаратилган Хўжалик процессуал кодекси, жиноий жазони ижро этишни, жазони ижро этиш жойларида амал қиладиган ҳуқуқ ва мажбуриятларни демократик тамойилларга асосланган ҳолда бошқаришга бағишланган Жиноят-ижроия кодекси, шунингдек Божхона ва Солиқ кодекси қабул қилинди. Кадрлар тайёрлаш, Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Миллий дастурлари ҳамда Миллий хавфсизлик концепцияси сингари кенг қамровли муҳим ҳужжатлар, 90 га яқин қарор қабул қилинди. Элликка яқин қонунларга қўшимча ва ўзгартиришлар киритилди.

Олий Мажлиснинг халқаро алоқалари кенгайиб, парламент делегациялари алмашинуви кучайди. Ўзбекистонга жаҳоннинг турли мамлакатлари, шу жумладан АҚШ, Германия, Япония, Буюк Британия, Хитой, Франция, Финляндия, Латвия ва бошқа мамлакатлар парламентларининг 40 дан ортиқ нуфузли делегациялари, НАТО ва Европарламент раҳбарлари ташриф буюрди. Олий Мажлис ва Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик ташкилоти Парламент Ассамблеяси билан биргаликда Тошкентда нуфузли халқаро анжуман — ЕХҲТ Парламент Ассамблеяси Бюросининг Кенгайтирилган мажлиси ҳамда «Марказий Осиё ва Кавказда минтақавий хавфсизлик ва сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ҳамда гуманитар масалалар» мавзусидаги семинарнинг ўтказилиши ўтган йилнинг энг муҳим воқеаларидан бири бўлди.

Мажлисда шу нарса қайд этилдики, амалга оширилган ибратли ишлар билан бир қаторда парламент олдида ҳал қилиниши лозим бўлган қатор масалалар турибди. 1997 йилда иқтисодий ислоҳотларни амалга ошириш якунлари ҳамда Ўзбекистон иқтисодиётини 1998 йилда ислоҳ қилишнинг устивор йўналишларига бағишлаб 25 февраль куни Вазирлар Маҳкамасида ўтказилган мажлисда Ўзбекистон Президенти И.А. Каримов нутқида қонунчилик борасида илгари сурилган вазифалар, замонавий талабларга монанд қонунлар яратиш, қишлоқ хўжалигида ислоҳотларни чуқурлаштириш билан боғлиқ қонун ҳужжатларни мукаммал тарзда амалга татбиқ этиш, кичик корхоналар ва тадбиркорлар манфаатларини ишончли тарзда ҳуқуқий муҳофаза қилиш ҳамда қонунлар ижросини назорат қилишни кучайтириш вазифалари Олий Мажлис фаолиятида алоҳида ўрин тутиши лозим.

Кенгаш аъзолари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва унинг раҳбариятининг 1997 йилдаги фаолияти тўғрисидаги ахборотни маъқулладилар. Ушбу ахборотни Олий Мажлиснинг барча депутатларига юбориш ҳамда уни парламентнинг навбатдаги сессияси муҳокамасига киритиш тўғрисида қарор қабул қилинди.

Шундан сўнг Кенгашда Олий Мажлис қўмиталари ва комиссияларининг 1998 йилги қонунчилик ва назорат-таҳлил ишлари режалари кўриб чиқилди ва маъқулланди.

Олий Мажлис ҳузуридаги Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институтининг 1997 йилги иши тўғрисидаги масала юзасидан институт директори А. Турсунов ҳисобот берди. Ўтган бир йил ичида мазкур Институт демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларини халқаро мезонларга мувофиқлаштириш, инсон ҳуқуқлари соҳасидаги ҳуқуқий нормаларга риоя этилиши устидан мониторинг ҳамда самарали назоратни таъминлаш юзасидан ўз олдига қўйилган вазифаларни ҳал этишда, қонунчилик борасида Олий Мажлисга амалий ёрдам кўрсатишда дастлабки дадил қадамларни қўйди. Кенгаш Институтнинг 1997 йилги иши тўғрисидаги ҳисоботни маъқуллади ҳамда унинг эътиборини қонунчиликни ва назорат-таҳлил фаолиятини такомиллаштириш масалаларида Олий Мажлиснинг қўмиталари ва комиссиялари билан ўзаро ҳамкорликни ҳар томонлама яхшилашга, республикамиздаги ва чет эллардаги мутахассисларни, амалиётчиларни, етакчи олимларни мавжуд қонунларимизни таҳлил этиш ҳамда қонун лойиҳаларини экспертизадан ўтказиш ишига фаолроқ жалб этишга қаратди.

Олий Мажлис Кенгашининг мажлисида шунингдек, Кенгаш ваколат доирасига кирадиган бошқа масалалар ҳам муҳокама этилди ва улар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

ТАДБИРКОРЛИК

ИМКОНИ БОР ЭКАН

Асака автобус-такси саройи ҳиссадорлик жамияти муҳандис-техник ходимлари ва ҳайдовчилари йўловчиларнинг узоғини яқин, оғирини енгил қилишдан ташқари «Нексия», «Тико», «Дамас» автомобилларининг олди-орқа ва ён ойналарини ишлаб чиқаришни ўзлаштирдилар.

Автокорхона ишининг аниқ, пухта ташкил этилиши, ишчи-хизматчилар ўртасида меҳнат интизомининг қатъий йўлга қўйилиши ва уларга яратилган қулай шароит, ишга ҳамжиҳатлик билан ижодий ёндошиш, бозор шароитида юзага келаётган айрим тақчилликларни омилкорлик билан енгиб ўтиш, ютуқларни мустаҳкамлаш имконини бераётир.

Кўпчилик корхоналарда бўлгани каби бу ерда ҳам автобус ва таксиларнинг анчагина қисми эскирган, айримлари ҳатто ишдан ҳам чиққан. Жамоа ички имкониятдан келиб чиққан ҳолда автомобилларнинг 30 дан зиёд эҳтиёт қисмларини ишлаб чиқариш, фойдаланиш учун яроқсиз деб топилган аккумулятор ва бошқа қисмларни таъмирлашни йўлга қўйдилар. Натижада мавжуд транспорт воситаларидан фойдаланиш унумдорлиги бир неча баробар ортди.

О. ШОДМОНАЛИЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК КОРХОНАЛАРИ РАҲБАРЛАРИ ЎҚУВИ

Бухорода вилоят қишлоқ хўжалик корхоналари раҳбарларининг бир ҳафталик ўқув машғулотлари бошланди.

Дастлабки машғулотларда давлатимиз раҳбари Ислом Каримовнинг Олий Мажлис ўнинчи сессиясидаги маърузаси ва яқинда Вазирлар Маҳкамасида бўлиб ўтган учрашувда сўзлаган нутқида баён этилган вазифалар асосида ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, деҳқончиликда фан ютуқлари, янги технологияларни жорий этиш, пайчилик ва оилавий пудратни ривожлантириш масалалари муҳокама этилди.

Тингловчилар, шунингдек, қишлоқ хўжалиги корхонаси санацияси, молиявий аҳволини таҳлил этиш, деҳқон ва фермер хўжаликларини ривожлантириш, дебитор ва кредитор қарзларини камайтириш, контрактация шартномаларини изчил амалга ошириш, техникадан самарали фойдаланиш каби масалалар бўйича мавжуд қонунлар ва тайёрланаётган янги қонун лойиҳаларини ўрганадилар.

Машғулотда республика қишлоқ ва сув хўжалиги вазирининг биринчи ўринбосари И.Бобожонов сўзга чиқди.

Илҳом САФАР,
ЎзА мухбири.

ТАЖРИБА, ТАШАББУС

ОИЛА ПУДРАТИ САМАРАСИ

Деҳқончилик маданиятини юксалтиришнинг асл негизларидан бири оила ва ижара пудратидир. Зеро, ер-сув қачонки ҳақиқий деҳқон қўлига тушсагина бундай ердан даромад кўриш мумкин. Паркент туманидаги «Гулбоғ» халқ корпорациясида икки йилдирки, оила пудрати туфайли фақат соф даромадга эришилаяпти. 1995 йилгача, яъни хўжаликда бошқарув услуби ўзгартирилгунича кўпчилик фойдани билмасди. Йил ўн икки ой ишлаб қўли тузук пул кўрмаган деҳқонлар бугун ойига 4-5 минг сўм атрофида иш ҳақи олишмоқда.

Кейинги икки йил ичида ғаллачиликда ҳосилдорлик деярли икки баробар ошди. Хўжалик аъзолари бу юксалишни нав танлаш билан ҳам боғлашмоқда. Хўжалик уруғ етиштиришга ихтисослаштирилгач, деҳқонлар бу ишончни оқлаш учун қанчалар меҳнат қилмади, дейсиз. Улар шароит, ер, сув, уруғлик меъёри, тупроқ унумдорлигини ўрганиш билан бир қаторда картошканинг қайси нави, қайси далага мос эканлигини ҳам аниқлаб чиқдилар. Бугун бир қоп уруғлик экиб, ўн қоп картошка оладиган Ризқибой Маҳкамов, Раҳим Жамбилов, Зоир Йўлчиев, Қудди Ҳасанов, Маъди Мирфайзиев сингари ўнлаб деҳқонлар билан гаплашсангиз, бунга ўзингиз ҳам амин бўласиз.

Голландиядан келтирилган «Демант», «Романа», «Корденал» навларидан юқори ҳосил етиштириб, республика хўжаликларини сара ва серҳосил уруғлик билан таъминлаётган гулбоғликлар 200 гектар майдондаги картошка эгатларидан ўртача 180 центнердан хирмон кўтаришди. Деҳқонлар бу йил биргина картошкачиликнинг ўзидан анча-мунча даромад қилишадиган бўлди.

300 гектардан ошиқ майдонда ширали паркент узуми етиштирган узумчилик уюшмасининг Ҳаким Жўраев, Зоҳид Маҳкамов, Собир Мирҳолиқов, Эргаш Рўзиматов сингари пудратчиларнинг даромади салмоқли бўлди. Чунки ҳосил мўл бўлди. Нақд 2 минг тонна кирсиллаган узум узишди.

Хўжаликда олинган соф даромад ҳисобига аҳолининг турмуш шароити ҳам яхшиланмоқда. Ун тегирмони, мойжувоз, нонвойхона каби аҳолининг кунлик корига ярайдиган шохобчалар қурилди.

Чорвачилик уюшмаси ҳам бугун даромад манбаига айланган. Бу ҳам пудратнинг самараси. Ҳар бир оила хўжалик билан ўзаро ички шартномага эга. Унда эса ҳар икки томон манфаати акс этган.

Ш. КАРИМОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

МУСТАҚИЛЛИК ВА ТЕАТР

Баркамол саҳна асарлари кишиларни эзгуликка етаклайди. Театр жамоаларининг асосий мақсади ҳам етук спектакллар тайёрлаб, халқимиз маънавиятини юксалтиришга муносиб ҳисса қўшишдан иборат. Лекин ҳар доим ҳам кўзланган натижага эришиляпти деб бўлмайди. Театрларимиз репертуарида бугунги кун талабига жавоб бермайдиган бўш асарлар ҳамон учраб турибди. Тўғри, ўтмишимиз, тарихимизга бағишланган бир қанча асарлар яратилди. Аммо, мустақиллигимизнинг еттинчи йили кетаётган бўлсада, саҳналаримизда бугунги кун руҳини ифодаловчи спектакллар деярли кўринмаяпти. Кўпгина драматург ва режиссёрлар енгил-елпи мавзуда асар яратишга берилиб кетган. Хўш, юқори савиядаги асарлар яратиш учун қандай чора-тадбирлар кўриш ва нималарга аҳамият бериш керак?

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги ташкил этган "Мустақиллик ва ўзбек театр санъати" мавзуидаги семинар-кенгаш ана шу саволга жавоб беради. Аброр Ҳидоятов номидаги ўзбек давлат драма театрида ўтказилган бу тадбирда театрлар раҳбарлари, етакчи санъаткорлар, драматурглар, театршунослар, ижодий уюшмаларнинг, санъат ўқув юртларининг профессор-ўқитувчилари қатнашди.

Ижодий мулоқотни Маданият ишлари вазири Х.Жўраев очди. Ўзбекистон Бадиий академиясининг раиси Т.Қўзиев, Ёзувчилар уюшмаси раиси А.Орипов, театр арбоблари уюшмаси раиси Б.Қориева, Бастакорлар уюшмаси раиси Р.Абдуллаев сўзга чиқиб, мукаммал саҳна асарлари яратишда ижодкорлар ҳамкорлигининг аҳамияти тўғрисида гапирдилар. Театрларнинг ўтган йилги иш фаолияти ва 1998 йил режалари тўғрисида вазир ўринбосари М.Абдуқундузовнинг ахбороти тингланди. Театршунослар Т.Исломов "Мустақиллик ва театр: ютуқ ва камчиликлар", М.Қодиров "Маданиятимиз ва санъатимизга миллий кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш: режа ва муаммолар", М.Тўлахўжаева "Мустақиллик шароитида драматургиямиз олдида турган вазифалар" мавзуида маъруза қилдилар.

Семинар-кенгаш қатнашчилари икки кун давомида театр режиссураси борасида таниқли режиссёрлар, санъатшунослар билан мулоқотлар ўтказади. "Ўзэлектроаппарат" ҳиссадорлик жамияти театр-студияси фаолияти билан танишади. Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театрининг "Кундузсиз кечалар", "Чимилдиқ" спектаклларини томоша қилади.

(ЎзА)

Ушбу сонда:

ҚОНУН ЛОЙИҲАЛАРИ ЎРГАНИЛМОҚДА

Бахмал туманида Жиззах вилояти ҳокимлиги ва «Халқ сўзи» газетаси таҳририятининг қишлоқ хўжалигидаги ислоҳотларни чуқурлаштиришга доир қонун ҳужжатлари лойиҳаларининг муҳокамаси ўтказилди. Бу ҳақда газетанинг 7-саҳифасида ўқийсиз.

БАҲОР КЕЛДИ, СИЗНИ СЎРОҚЛАБ

Шоир севган тупроқ кўксида
Хушбўй баҳор кезиб юради...

Ушбу сатрларни бизга ўзининг мафтункор асарларини мерос қолдирган, минг-минглаб китобхонлар юрагидан жой олган Зулфия аямиз ёзганлар.

Газетанинг 8-саҳифасидан ўрин олган шоира ижодига бағишланган мақола сизни бефарқ қолдирмайди

Лойиҳа

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ОИЛА КОДЕКСИ

I БЎЛИМ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-боб. Асосий қоидалар

1-модда. Оила тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ҳамда уларнинг вазифалари

Оила тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Кодексдан ҳамда унга мувофиқ қабул қилинадиган бошқа қонун ҳужжатларидан иборат.

Оила тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг вазифалари оилани мустаҳкамлашдан, оилавий муносабатларни ўзаро муҳаббат, ишонч ва ҳурмат, ҳамжиҳатлик, бир-бирига ёрдам ҳамда оила олдида унинг барча аъзоларининг масъуллиги ҳисси асосида қуришдан, бирон-бир шахснинг оила масалаларига ўзбошимчалик билан аралашишига йўл қўймасликдан, оила аъзолари ўз ҳуқуқларини тўсқинликсиз амалга оширишини ҳамда бу ҳуқуқларнинг ҳимоя қилинишини таъминлашдан иборатдир.

2-модда. Оилавий муносабатларда аёл ва эркакнинг тенг ҳуқуқлилиги

Оилавий муносабатларни тартибга солиш эркак ва аёлнинг ихтиёрий равишда никоҳланиб тузган иттифоқи, эр ва хотиннинг шахсий ҳамда мулкий ҳуқуқлари тенглиги, ички оилавий масалаларнинг ўзаро келишув йўли билан ҳал қилиниши, оилада болалар тарбияси, уларнинг фаровон ҳаёт кечириши ва камолоти ҳақида ғамхўрлик қилиш, вояга етмаган ва меҳнатга лаёқатсиз оила аъзоларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш устуворлиги тамойиллари асосида амалга оширилади.

3-модда. Оилавий муносабатларда фуқароларнинг тенг ҳуқуқлилиги

Барча фуқаролар оилавий муносабатларда тенг ҳуқуқларга эгадирлар.Никоҳ тузиш чоғида жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеи ҳамда бошқа ҳолатларга қараб, ҳуқуқларни муайян тарзда бевосита ёки билвосита чеклашга, бевосита ёки билвосита афзалликлар белгилашга ҳамда оилавий муносабатларга аралашишга йўл қўйилмайди.

Оилавий муносабатларда фуқароларнинг ҳуқуқлари фақат қонунга асосан ва фақат оиладаги бошқа аъзоларнинг ҳамда ўзга фуқароларнинг ахлоқи, шаъни, қадр-қиммати, соғлиғи, ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида зарур меъёрдагина чекланиши мумкин.

4-модда. Оиланинг, оналик, оталик ва боладикнинг муҳофаза қилиниши

Ўзбекистон Республикасида оила, оналик, оталик ва болалик давлат ҳимоясидадир.

Ўзбекистон Республикасида оналик ва оталик иззат-икромга ҳамда ҳурматга сазовордир.

Она ва бола манфаатларини муҳофаза қилиш аёлларнинг меҳнати ва соғлиғини сақлашга доир махсус тадбирлар кўриш, меҳнатни оналик билан боғлаб қўшиб олиб бориш учун аёлларга шароит яратиш, оналик ва болаликни ҳуқуқий ҳимоя қилиш, моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, шу жумладан аёлларга ҳомиладорлик ва туғиш таътиллари ҳамда бошқа имтиёзлар бериш йўли билан таъминланади.

5-модда. Оила тўғрисидаги қонун ҳужжатлари билан тартибга солинадиган муносабатлар

Оила тўғрисидаги қонун ҳужжатлари никоҳ тузиш, никоҳнинг тугатилиши (тугаши)[1] ва уни ҳақиқий эмас деб топиш шартлари ва тартибини белгилайди, оила аъзолари: эр-хотин, ота-она ва бола (фарзандликка олувчилар ва фарзандликка олинганлар) ўртасидаги, оила тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда ва доирада эса қариндошлар ҳамда ўзга шахслар ўртасидаги шахсий номулкий ва мулкий муносабатларни тартибга солади, шунингдек ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни оилага олиш шакл ва қоидаларини, фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш тартибини белгилайди.

6-модда. Оилавий муносабатларга нисбатан фуқаролик қонун ҳужжатларининг қўлланилиши

Оила тўғрисидаги қонун ҳужжатлари билан тартибга солинмаган оила аъзолари ўртасидаги мулкий ва шахсий номулкий муносабатларга нисбатан фуқаролик қонун ҳужжатлари оилавий муносабатларнинг моҳиятига зид келмаган тақдирдагина қўлланилади.

7-модда. Оила тўғрисидаги ва фуқаролик қонун ҳужжатларининг ўхшашлик бўйича қўлланилиши

Оила аъзолари ўртасидаги муносабатлар оила тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ёки тарафларнинг келишуви билан тартибга солинмаган ва бундай муносабатларни бевосита тартибга солувчи фуқаролик қонун ҳужжатлари нормалари мавжуд бўлмаган тақдирда, моҳияти жиҳатидан ушбу муносабатларга зид келмайдиган оила тўғрисидаги ва(ёки) фуқаролик қонун ҳужжатларининг ўхшаш муносабатларни тартибга солувчи нормалари (қонун ўхшашлиги) қўлланилади. Бундай нормалар бўлмаган тақдирда оила аъзоларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари оила ҳамда фуқаролик ҳуқуқининг умумий тамойилларига таянган ҳолда (ҳуқуқ ўхшашлиги), шунингдек инсонийлик, оқиллик ва адолат тамойилларига амал қилган ҳолда белгиланади.

8-модда. Оилавий муносабатларда маҳаллий урф-одат ва анъаналарнинг қўлланилиши

Қонун ҳужжатларида оилавий муносабатларни тартибга солишга оид тегишли нормалар бўлмаган тақдирда, Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари тамойилларига зид бўлмаган маҳаллий урф-одат ва анъаналар қўлланилади.

9-модда. Халқаро шартномаларнинг қўлланилиши

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Ўзбекистон Республикасининг оила тўғрисидаги қонун ҳужжатларидагидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

2-боб. Оилавий ҳуқуқларни амалга ошириш ва муҳофаза қилиш

10-модда. Оилавий ҳуқуқларни амалга ошириш ва оилавий мажбуриятларни бажариш

Фуқаролар оилавий муносабатлардан келиб чиқадиган ҳуқуқларини ўз хоҳишларига кўра тасарруф этадилар.

Оила аъзоларининг ўз ҳуқуқларини амалга оширишлари ҳамда ўз мажбуриятларини бажаришлари оиланинг бошқа аъзолари ва ўзга шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини бузмаслиги шарт.

11-модда. Оилавий ҳуқуқларни ҳимоя қилиш

Оилавий ҳуқуқларни ҳимоя қилиш суд томонидан фуқаролик суд ишларини юритиш қоидалари бўйича, ушбу Кодексда назарда тутилган ҳолларда эса, васийлик ва ҳомийлик органлари ёки бошқа давлат органлари томонидан амалга оширилади.

Оилавий ҳуқуқларни ҳимоя қилиш ушбу Кодекснинг тегишли моддаларида назарда тутилган усулларда амалга оширилади.

12-модда. Оилавий муносабатларда даъво муддатининг қўлланилиши

Оилавий муносабатлардан келиб чиқадиган талабларга нисбатан даъво муддати жорий қилинмайди, ушбу Кодекс билан белгиланган ҳоллар бундан мустаснодир.

Даъво муддатини белгиловчи нормаларни қўллашда суд Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексига амал қилади.

II БЎЛИМ. НИКОҲ

3-боб. Никоҳ тузиш тартиби ва шартлари

13-модда. Никоҳ тузиш тартиби

Никоҳ фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида тузилади.

Диний расм-русумларга биноан тузилган никоҳ ҳуқуқий аҳамиятга эга эмас.

Никоҳ тузиш никоҳланувчиларнинг фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларига ариза берганларидан кейин бир ой ўтгач, уларнинг шахсан иштирокида амалга оширилади.

Узрли сабаблар бўлганда фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органи бир ой ўтгунга қадар никоҳ тузишга рухсат бериши мумкин.

Алоҳида ҳоллар (ҳомиладорлик, бола туғилиши, бир тарафнинг касаллиги ва бошқалар)да никоҳ ариза берилган куни тузилиши мумкин.

Никоҳ тузиш фуқаролик ҳолати далолатномаларини давлат рўйхатидан ўтказиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади.

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органи никоҳни рўйхатга олишни рад этганда, шикоят билан бевосита судга ёки бўйсунишига кўра юқори турувчи органга мурожаат қилиниши мумкин.

14-модда. Никоҳ тузишнинг ихтиёрийлиги

Никоҳ тузиш ихтиёрийдир.

Никоҳ тузиш учун бўлажак эр-хотин ўз розилигини эркин ифода этиш қобилиятига эга бўлиши керак. Никоҳ тузишга мажбур қилиш тақиқланади.

15-модда. Никоҳ ёши

Никоҳ ёши эркаклар учун ўн саккиз ёш, аёллар учун ўн етти ёш этиб белгиланади.

Узрли сабаблар бўлганида, алоҳида ҳолларда никоҳга киришни хоҳловчиларнинг илтимосига кўра никоҳ давлат рўйхатидан ўтказиладиган жойдаги туман, шаҳар ҳокими никоҳ ёшини кўпи билан бир йилга камайтириши мумкин.

16-модда. Никоҳ тузишга монелик қиладиган ҳоллар

Никоҳ тузишга:

лоақал биттаси рўйхатга олинган бошқа никоҳда турган шахслар ўртасида;

насл-насаб шажараси бўйича тўғри туташган қариндошлар ўртасида, туғишган ва ўгай ака-укалар билан опа-сингиллар ўртасида, шунингдек фарзандликка олувчилар билан фарзандликка олинганлар ўртасида;

лоақал биттаси руҳият бузилиши (руҳий касаллиги ёки ақли заифлиги) сабабли суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган шахслар ўртасида йўл қўйилмайди.

17-модда. Никоҳланувчи шахсларни тиббий кўрикдан ўтказиш

Никоҳланувчи шахсларни тиббий кўрикдан ўтказиш, шунингдек тиббий-ирсий ҳамда оилани режалаштириш масалалари бўйича маслаҳат бериш никоҳланувчи шахсларнинг розилиги билан давлат соғлиқни сақлаш тизими томонидан амалга оширилади.

Никоҳланувчи шахсни кўрикдан ўтказиш натижалари шифокор сири ҳисобланади ва у никоҳланувчи шахсга фақат кўрикдан ўтган шахснинг розилиги билан билдирилиши мумкин.

Башарти, никоҳланувчи шахслардан бири таносил касаллиги ёки одам иммунитети танқчиллиги вируси (ОИТС инфекцияси) борлигини бошқасидан яширган бўлса, шу шахс никоҳни ҳақиқий эмас деб топишни талаб қилиб судга мурожаат этишга ҳақлидир.

4-боб. Эр-хотиннинг шахсий ҳуқуқлари ва мажбуриятлари

18-модда. Эр-хотиннинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари вужудга келиши

Никоҳ фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида рўйхатга олинган пайтдан бошлаб никоҳни тузганлар эр-хотин деб ҳисобланадилар ва шу пайтдан эътиборан улар ўртасида эр-хотинлик ҳуқуқ ва мажбуриятлари вужудга келади.

19-модда. Оилада эр ва хотиннинг тенг ҳуқуқлилиги

Эр ва хотин оилада тенг ҳуқуқлардан фойдаланадилар ва улар тенг мажбуриятларга эгадирлар.

20-модда. Эр ва хотиннинг фамилия танлаш ҳуқуқи

Никоҳ тузиш вақтида эр ва хотин ўз хоҳиши билан эри ёки хотинининг фамилиясини умумий фамилия қилиб танлайди ёки уларнинг ҳар бири никоҳгача бўлган ўз фамилиясини сақлаб қолади.

Эр ва хотиндан бирининг ўз фамилиясини ўзгартириши бошқасининг ҳам фамилияси ўзгаришига олиб келмайди.

21-модда. Эр-хотиннинг болалар тарбияси ва оила турмуши масалаларини ҳал қилиши

Болалар тарбияси ва оилавий турмушнинг бошқа масалаларини эр ва хотин биргаликда ҳал қиладилар.

22-модда. Эр ва хотиннинг машғулот тури, касб ва турар жой танлаш ҳуқуқлари

Эр ва хотиннинг ҳар бири машғулот тури, касб ва туриш ҳамда яшаш жойини танлашда эркиндир.

5-боб. Эр ва хотиннинг мулкий ҳуқуқ ва мажбуриятлари

23-модда. Эр ва хотиннинг биргаликдаги умумий мулки

Эр ва хотиннинг никоҳ давомида орттирган мол-мулклари, шунингдек никоҳ қайд этилгунга қадар, бўлажак эр-хотиннинг умумий маблағлари ҳисобига олинган мол-мулклари, агар қонун ва никоҳ шартномасида бошқача ҳол кўрсатилмаган бўлса, уларнинг биргаликдаги умумий мулки ҳисобланади.

Эр ва хотиндан бири уй-рўзғор ишларини юритиш, болаларни парвариш қилиш билан банд бўлган ёки бошқа узрли сабабларга кўра мустақил иш ҳақи ва бошқа даромадга эга бўлмаган тақдирда ҳам эр ва хотин умумий мол-мулкка нисбатан тенг ҳуқуққа эга бўлади.

Никоҳ давомида орттирилган умумий мол-мулк, гарчи эр ёки хотиндан бирининг номига расмийлаштирилган бўлса ҳам, эр ва хотиннинг ҳар иккаласига тегишли ҳисобланади.

24-модда. Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкка эгалик қилиши, ундан фойдаланиши ва уни тасарруф этиши

Эр ва хотин уларнинг биргаликдаги умумий мулки бўлган мол-мулкка эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этишда тенг ҳуқуқларга эгадир.

Эр ва хотиндан бирининг умумий мол-мулкини тасарруф этиши билан боғлиқ битим тузилганда бу ҳаракат бошқасининг розилигига кўра амалга оширилаётганлигини англатади.

Эр-хотиндан бирининг умумий мол-мулкни тасарруф этиш юзасидан амалга оширган битими бошқасининг бунга розилиги бўлмаганлиги сабаблигина билдирган талабига биноан ва фақат битимни амалга оширган иккинчи томон амалга оширилган битим юзасидан эр (хотин) рози эмаслигини олдиндан билгани ёки билиши лозим бўлганлиги исботланган ҳолларда суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Эр (хотин) ўзининг номига расмийлаштирган умумий кўчмас мол-мулкни тасарруф этиш бўйича битим тузиши учун хотин (эр)нинг нотариал тартибда тасдиқланган розилигини олиши лозим. Кўрсатилган битимни тузишга нотариал тартибда тасдиқланган розилиги олинмаган эр ёки хотин мазкур битим амалга оширилганлигини билган ёки билиши лозим бўлган кундан бошлаб бир йил давомида бу битимни суд тартибида ҳақиқий эмас деб топишни талаб қилишга ҳақлидир.

25-модда. Эр ва хотиннинг ҳар бирининг мулки

Эр ва хотиннинг никоҳга қадар ўзига тегишли бўлган мол-мулки, шунингдек улардан ҳар бирининг никоҳ давомида ҳадя, мерос тариқасида ёки бошқа бепул битимлар асосида олган мол-мулки улардан ҳар бирининг ўз мулки ҳисобланади.

Никоҳ давомида эр-хотиннинг умумий мулки ёки улардан ҳар бирининг мол-мулки ёхуд эр ва хотиндан бирининг меҳнати ҳисобига мол-мулкнинг қиймати анча ошишига олиб келган маблағлар (капитал таъмирлаш, қайта қуриш, қайта жиҳозлаш ва бошқалар) қўшилгани аниқланса, эр ёки хотиндан ҳар бирининг мол-мулки уларнинг биргаликдаги мулки деб топилиши мумкин.

26-модда. Эр ва хотиннинг шахсий фойдаланишидаги буюмлар

Қимматбаҳо буюмлар ва зебу-зийнатлардан бошқа шахсий фойдаланишдаги буюмлар (кийим-бош, пойабзал ва бошқа шу кабилар), гарчи никоҳ давомида эр ва хотиннинг умумий маблағи ҳисобига олинган бўлса ҳам, улардан фойдаланиб келган эр ва хотиннинг хусусий мулки ҳисобланади.

27-модда. Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлиш

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлиш улар никоҳда бўлган даврда ҳам, никоҳдан ажралишгандан кейин ҳам эр ва хотиндан бирининг талабига кўра, шунингдек кредитор эр ва хотиндан бирининг умумий мол-мулкдаги улушига ундирувни қаратиш учун умумий мол-мулкни бўлиш талаби билан арз қилган ҳолларда амалга оширилиши мумкин.

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулки эр ва хотин ўртасида ўзаро келишув асосида бўлиб олиниши мумкин. Эр ва хотиннинг хоҳиши билан уларнинг умумий мол-мулкни бўлиш тўғрисидаги ўзаро келишуви нотариал тартибда тасдиқланиши мумкин.

Низо туғилган ҳолларда эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлиш, шунингдек эр ва хотиннинг бу мол-мулкдаги улушини аниқлаш суд тартибида амалга оширилади.

Умумий мол-мулкни бўлишда суд эр ва хотиннинг ҳар бирига мулкнинг қайси қисми берилиши лозимлигини аниқлайди. Эр (хотин)га унга қарашли улушдан ошиқ қийматга эга бўлган мол-мулк бериладиган ҳолларда, хотин (эр)га тегишли пул ёки ўзга компенсация белгиланиши мумкин.

Оилавий муносабатлар тугатилганда, суд эр ва хотин алоҳида яшаган даврда орттирган мол-мулкни улардан ҳар бирининг ўз мулки деб топиши мумкин.

Вояга етмаган болалар эҳтиёжини қондириш учун олинган буюмлар (кийим-бош, пойабзал, мактаб ва спорт жиҳозлари, мусиқа асбоблари, болалар кутубхонаси ва бошқалар) бўлинмайди ҳамда болалар эр ва хотиндан қайси бири билан яшаса, унга бепул берилади.

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулки ҳисобидан ўртадаги вояга етмаган болалар номига қўйилган маблағлар ўша болаларга тегишли ҳисобланиб, эр-хотиннинг умумий мол-мулкини бўлиш пайтида эътиборга олинмайди.

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулки улар никоҳда турган даврда бўлинган тақдирда, эр ва хотин мол-мулкининг бўлинмай қолган қисми, шунингдек эр ва хотин томонидан улар никоҳда турган даврда орттирилган мол-мулк кейинчалик уларнинг биргаликдаги умумий мулкини ташкил қилади.

Никоҳдан ажралган эр ва хотиннинг улар умумий мол-мулкини бўлиш тўғрисидаги талабларига нисбатан уч йиллик даъво муддати қўлланилади.

28-модда. Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлишда улушларни аниқлаш

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлишда ҳамда уларнинг шу мол-мулкдаги улушларини аниқлашда, агар эр ва хотин ўртасидаги никоҳ шартномасида бошқача ҳол назарда тутилмаган бўлса, эр ва хотиннинг улушлари тенг деб ҳисобланади.

Суд вояга етмаган болалар манфаатларидан ва(ёки) эр ва хотиндан бирининг эътиборга лойиқ манфаатини эътиборга олиб, жумладан, агар эр ёки хотин узрсиз сабабларга кўра даромад олмаган бўлса ёхуд эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини оила манфаатларига зарар етказган ҳолда сарфлаган бўлса, эр ва хотиннинг умумий мол-мулкидаги улушлари тенглигидан чекинишга ҳақлидир.

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкини бўлишда эр ва хотиннинг умумий қарзлари уларга белгиланган улушларга мутаносиб равишда ҳар иккаласи ўртасида тақсимланади.

Агар эр ва хотиндан бири умумий мол-мулкни эр ёки хотиннинг эркига зид равишда ва оила манфаатига мос бўлмаган ҳолда ўз хоҳишига кўра сарфлаган ёки бошқа шахсга ўтказган бўлса, уни бўлишда бу мол-мулк ёки унинг қиймати ҳисобга олинади.

6-боб. Эр ва хотин мол-мулкининг шартномавий тартиби

29-модда. Никоҳ шартномаси

Никоҳланувчи шахсларнинг ёки эр ва хотиннинг никоҳда бўлган даврида ва (ёки) эр ва хотин никоҳдан ажратилган тақдирда уларнинг мулкий ҳуқуқ ҳамда мажбуриятларини белгиловчи келишуви никоҳ шартномаси деб ҳисобланади.

30-модда. Никоҳ шартномаси тузиш

Никоҳ шартномаси никоҳ давлат рўйхатига олингунига қадар ҳам, шунингдек никоҳ даврида ҳам тузилиши мумкин.

Никоҳ давлат рўйхатига олингунга қадар тузилган никоҳ шартномаси никоҳ давлат рўйхатига олинган кундан бошлаб кучга киради.

Никоҳ шартномаси ёзма шаклда тузилади ва нотариал тартибда тасдиқланиши лозим.

31-модда. Никоҳ шартномасининг мазмуни

Эр ва хотин никоҳ шартномасига кўра биргаликдаги умумий мулкнинг қонунда белгиланган (ушбу Кодекснинг 23-моддаси) тартибини ўзгартиришга, эр ва хотиннинг барча мол-мулкига, унинг айрим турларига ёхуд эр ва хотиндан ҳар бирининг мол-мулкига нисбатан биргаликдаги, улушли ёки алоҳида эгалик қилиш тартибини ўрнатишга ҳақлидир.

Никоҳ шартномаси эр ва хотиннинг мавжуд мол-мулкига нисбатан ҳам, бўлғуси мол-мулкига нисбатан ҳам тузилиши мумкин.

Эр ва хотин никоҳ шартномасида ўзаро моддий таъминот беришга, оила харажатларини кўтаришга, бир-бирининг даромадида иштирок этишга, бошқа шахслар билан мулкий шартномалар тузишга, биргаликда тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш бўйича ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаб олишга, никоҳдан ажралганда эр ва хотиндан ҳар бирига бериладиган мулкни аниқлаб олишга, шунингдек никоҳ шартномасига эр ва хотиннинг мулкий муносабатларига оид бошқа қоидалар киритишга ҳақли.

Никоҳ шартномасида назарда тутилган ҳуқуқ ва мажбуриятлар муайян муддат билан чекланиши ёки муайян шарт-шароитнинг юзага келиши ёхуд келмаслигига боғлиқ қилиб қўйилиши мумкин.

Никоҳ шартномаси эр-хотиннинг ҳуқуқ лаёқати ёки муомала лаёқатини, уларнинг ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун судга мурожаат қилиш ҳуқуқларини чеклашни, эр-хотин ўртасидаги шахсий номулкий муносабатларни, эр-хотиннинг болаларга нисбатан бўлган ҳуқуқ ва мажбуриятларини тартибга солишни, меҳнатга лаёқатсиз таъминот олишга муҳтож эр ёки хотиннинг ҳуқуқини чекловчи қоидаларни, эр ва хотиндан бирини ўта ноқулай ҳолатга солиб қўювчи ёхуд оила тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг нормаларига зид келувчи бошқа шартларни назарда тута олмайди.

32-модда. Никоҳ шартномасини ўзгартириш ва бекор қилиш

Никоҳ шартномаси эр-хотиннинг келишуви билан исталган вақтда ўзгартирилиши ёки бекор қилиниши мумкин. Никоҳ шартномаси қандай шаклда тузилган бўлса, унинг ўзгартирилиши ёки бекор қилиниши ҳам шундай шаклда амалга оширилади.

Никоҳ шартномасини бажаришдан бир томонлама бош тортишга йўл қўйилмайди. Никоҳ шартномаси эр-хотиндан бирининг талаби билан Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексида белгиланган асослар ва тартибда суднинг ҳал қилув қарори билан ўзгартирилиши ёки бекор қилиниши мумкин.

Никоҳ тугатилган пайтдан бошлаб никоҳ шартномасининг амал қилиши ҳам тугайди, никоҳ шартномасида никоҳ тугатилганидан кейинги давр учун назарда тутилган мажбуриятлар бундан мустасно.

33-модда. Никоҳ шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш

Никоҳ шартномаси суд томонидан Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексида назарда тутилган асослар бўйича тўла ёки қисман ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Агар никоҳ шартномасининг шартлари ушбу Кодекс 31-моддаси бешинчи қисмининг талабларига зид келса, эр-хотиндан бирининг талабига биноан суд никоҳ шартномасини тўла ёки қисман ҳақиқий эмас деб топиши мумкин.

34-модда. Ҳақ ундиришни эр-хотиннинг мол-мулкига қаратиш

Эр (хотин)нинг мажбуриятлари бўйича ҳақ ундириш фақат унинг мол-мулкига қаратилиши мумкин. Ушбу мол-мулк етарли бўлмаган тақдирда кредитор ҳақ ундиришга қаратиш учун эр-хотиннинг умумий мол-мулкидан қарздор эр (хотин)нинг улушини ажратиб берилишини талаб қилишга ҳақлидир.

Агар суд эр (хотин)нинг мажбуриятлари бўйича орттирилган барча ашёлар оила эҳтиёжлари учун ишлатилганлигини аниқласа, эр-хотиннинг умумий мажбуриятлари бўйича, шунингдек эр(хотин)нинг мажбуриятлари бўйича ҳақ ундириш эр-хотиннинг умумий мол-мулкига қаратилади. Бу мол-мулк етарли бўлмаган тақдирда эр-хотин кўрсатиб ўтилган мажбуриятлар юзасидан уларнинг ҳар бирига қарашли мол-мулк билан шерик жавобгар бўладилар.

Агар эр-хотиннинг умумий мол-мулки уларнинг бири томонидан жиноий йўл билан топилган маблағ ҳисобига орттирилгани ёки кўпайгани суд ҳукми билан аниқланган бўлса, ҳақни ундириш тегишли равишда эр-хотиннинг умумий мол-мулкига ёки унинг бир қисмига қаратилиши мумкин.

Эр-хотиннинг вояга етмаган болалари етказган зарар учун жавобгарлиги фуқаролик қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

35-модда. Никоҳ шартномаси тузиш, уни ўзгартириш ва бекор қилишда кредиторлар ҳуқуқларининг кафолатлари

Эр (хотин) никоҳ шартномаси тузаётгани, уни ўзгартираётгани ёки бекор қилаётгани тўғрисида ўз кредиторини (кредиторларини) хабардор қилиши шарт. Ушбу мажбуриятни бажармаган тақдирда эр ёки хотин, никоҳ шартномаси мазмунидан қатъи назар, ўз мажбуриятлари бўйича жавобгар бўлади.

Қарздор эр (хотин)нинг кредитори (кредиторлари) шароит жиддий ўзгаргани туфайли никоҳ шартномасининг шартларини қонунда белгиланган тартибда ўзгартириш ёки бекор қилишни талаб қилишга ҳақли.

36-модда. Эр-хотин ўртасидаги мулкий-шартномавий муносабатлар

Эр-хотин қонунда йўл қўйиладиган барча мулкий-шартномавий муносабатларга ўзаро киришишга ҳақлидир.

Эр-хотин ўртасида тузилган, улардан бирининг ҳуқуқларини чеклашга қаратилган келишувлар ҳақиқий ҳисобланмайди.

7-боб. Никоҳнинг тугатилиши

37-модда. Никоҳнинг тугатилиши асослари

Эр (хотин)нинг вафоти ёки суд уни вафот этган деб эълон қилиши оқибатида никоҳ тугайди.

Никоҳ эр-хотиндан бири ёки ҳар иккаласининг аризасига мувофиқ никоҳдан ажратиш йўли билан, шунингдек суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган эр (хотин)нинг васийи берган аризага мувофиқ тугатилиши мумкин.

38-модда. Никоҳдан ажратиш тартиби

Никоҳдан ажратиш суд тартибида, ушбу Кодекснинг 42 ва 43-моддаларида назарда тутилган ҳолларда эса, фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида амалга оширилади.

39-модда. Эрнинг никоҳдан ажратиш тўғрисида талаб қўйишини ман этадиган ҳоллар

Хотиннинг ҳомиладорлик вақтида ва бола туғилганидан кейин бир йил мобайнида эр никоҳдан ажратиш тўғрисида хотинининг розилигисиз иш қўзғатишга ҳақли эмас.

40-модда. Никоҳдан суд тартибида ажратиш

Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишлар суд томонидан Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексида даъво ишларини ҳал қилиш учун белгиланган тартибда кўриб чиқилади.

Суд ишнинг кўрилишини бошқа вақтга қолдириб, эр-хотинга ярашиш учун олти ойгача муҳлат тайинлашга ҳақли.

41-модда. Суднинг никоҳдан ажратиш асослари

Агар суд эр ва хотиннинг бундан буён биргаликда яшашига ва оилани сақлаб қолишга имконият йўқ деб топса, уларни никоҳдан ажратади.

42-модда. Эр-хотиннинг ўзаро розилиги бўлганда фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида никоҳдан ажратиш

Ўрталарида вояга етмаган болалари бўлмаган эр-хотин никоҳдан ажратишга ўзаро рози бўлсалар, улар никоҳдан фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида ажратилади.

Эр-хотин ўртасида меҳнатга лаёқатсиз муҳтож эр(хотин)га моддий таъминот бериш тўғрисида ёки уларнинг биргаликдаги умумий мулки бўлган мол-мулкни бўлиш тўғрисида низо бўлган тақдирда эр-хотин ёки улардан бири никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ариза билан судга мурожаат этишга ҳақли.

43-модда. Эр (хотин)нинг аризаси бўйича фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида никоҳдан ажратиш

Агар эр (хотин):

суд томонидан бедарак йўқолган деб топилган бўлса;

суд томонидан руҳияти бузилиши (руҳий касаллиги ёки ақли заифлиги) сабабли муомалага лаёқатсиз деб топилган бўлса;

содир қилган жинояти учун уч йилдан кам бўлмаган муддатга озодликдан маҳрум қилинган бўлса, ўртада вояга етмаган болалари борлигидан қатъи назар, эр (хотин)нинг аризасига кўра эр-хотин фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида никоҳдан ажратилади.

Агар болалар ҳақида, эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мол-мулкини бўлиш ҳақида ёки ёрдамга муҳтож, меҳнатга лаёқатсиз эр (хотин)га таъминот бериш учун маблағ тўлаш ҳақида низо мавжуд бўлса, улар никоҳдан суд тартибида ажратилади.

44-модда. Никоҳдан ажратиш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқариш вақтида суд томонидан ҳал этиладиган масалалар

Никоҳдан суд тартибида ажратилаётганда эр ва хотин вояга етмаган болалари ким билан яшаши, болаларга ва (ёки) меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож эр (хотин)га таъминот бериш учун маблағ тўлаш тартиби, бу маблағнинг миқдори ёхуд эр-хотиннинг умумий мол-мулкини бўлишга доир келишувни кўриб чиқиш учун судга тақдим қилишлари мумкин.

Ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган масалалар бўйича эр ва хотин ўртасида келишув бўлмаган тақдирда, шунингдек ушбу келишув болалар ёки эр (хотин) манфаатларига зид эканлиги аниқланган тақдирда суд:

никоҳдан ажратилгандан кейин вояга етмаган болалар ота-онасининг қайси бири билан яшашини аниқлаши;

вояга етмаган болаларга таъминот бериш учун ота-онанинг қайси биридан ва қанча миқдорда алимент ундирилишини аниқлаши;

эр ва хотиннинг (улардан бирининг) талабига кўра уларнинг биргаликдаги мулки бўлган мол-мулкни бўлиши;

эр (хотин)дан таъминот олишга ҳақли бўлган хотин (эр)нинг талабига кўра ана шу таъминот миқдорини белгилаши шарт.

Мол-мулкни бўлиш учинчи шахсларнинг манфаатига дахлдор бўлган ҳолларда суд мол-мулкни бўлиш талабини алоҳида иш тариқасида кўриш учун ажратади.

Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги иш кўриб чиқилаётганида тўйни ўтказишга кетган сарф-харажатларни ундириш ҳақидаги талаблар қаноатлантирилмайди.

45-модда. Суднинг никоҳдан ажратиш ҳақида ҳал қилув қарорини чиқаришида давлат божи миқдорини белгилаш

Суд никоҳдан ажратиш ҳақида ҳал қилув қарорини чиқариш пайтида никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ҳал қилув қароридан нусха берилаётганда эр-хотиннинг ҳар иккаласи ёки улардан бири тўлайдиган давлат божи миқдорини белгилаши лозим. Агар суд бу божни эр-хотиннинг ҳар иккаласидан ундиришни лозим деб топса, уларнинг ҳар бири тўлайдиган бож миқдорини белгилайди.

46-модда. Никоҳдан ажратилганда эр (хотин)нинг ўз фамилиясини ўзгартириши

Никоҳга кириш вақтида ўз фамилиясини ўзгартирган эр (хотин) никоҳдан ажратилгандан кейин ҳам шу фамилияда қолишга ҳақли ёхуд унинг талаби билан фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органи никоҳдан ажратишни рўйхатга олишда унга никоҳгача бўлган фамилиясини беради.

47-модда. Никоҳдан ажратилганда никоҳнинг тугатилиш вақти

Никоҳдан фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида ажратилганда фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органида никоҳдан ажратилганлик рўйхатга олинган кундан, никоҳдан судда ажратилганда эса, суднинг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан бошлаб никоҳ тугатилади.

Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги суднинг қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори нусхаси никоҳдан ажратганлик тўғрисидаги гувоҳномага тенглаштирилади. Ҳал қилув қароридан нусха беришда ушбу Кодекснинг 45-моддасига мувофиқ давлат божи ундирилади ҳамда паспортга ёки шахсни тасдиқловчи бошқа ҳужжатга никоҳдан ажратганлик ҳақида белги қўйилади.

Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги суднинг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан бошлаб ўн кун ичида суд никоҳ тузилганлиги рўйхатга олинган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органига ушбу қарордан кўчирма юбориши шарт.

48-модда. Суд томонидан вафот этган деб эълон қилинган ёки бедарак йўқолган деб топилган эр (хотин) қайтиб келган ҳолларда никоҳнинг тикланиши

Суд томонидан вафот этган деб эълон қилинган ёки бедарак йўқолган деб топилган эр (хотин) қайтиб келган ва тегишли суд қарорлари бекор қилинган ҳолларда, никоҳ эр-хотиннинг биргаликдаги аризасига кўра фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органи томонидан тикланиши мумкин.

Агар эр (хотин) янги никоҳга кирган бўлса, никоҳни тиклаш мумкин эмас.

8-боб. Никоҳнинг ҳақиқий эмаслиги

49-модда. Никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш асослари

Ушбу Кодекснинг 14 — 16-моддаларида ҳамда 17-моддасининг учинчи қисмида белгиланган шартлар бузилган тақдирда, шунингдек сохта никоҳ, яъни эр-хотин ёки улардан бири оила қуриш мақсадини кўзламай тузган никоҳ ҳақиқий эмас деб топилади.

50-модда. Никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тартиби

Никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш фақат суд тартибида амалга оширилади.

Никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида суднинг қонуний кучга кирган ҳал қилув қароридан нусха берилаётганда паспортга ёки шахсни тасдиқловчи бошқа ҳужжатга тегишли белги қўйилади.

Никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида суд чиқарган ҳал қилув қарори қонуний кучга киргач, ўн кун ичида ундан кўчирма никоҳ тузилганлиги рўйхатга олинган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органига юборилади.

51-модда. Никоҳ ёшига етмаган шахс билан тузилган никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш

Никоҳ ёшига етмаган шахс билан тузилган никоҳ ҳали никоҳ ёшига етмай никоҳга кирган шахснинг манфаатлари талаб қилган ҳолларда ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин. Бундай никоҳни ҳақиқий эмас деб топишни никоҳ ёшига етмай никоҳга кирган шахс, унинг она-отаси ёки ҳомийси, шунингдек васийлик ва ҳомийлик органи ҳамда прокурор талаб қилишга ҳақлидир.

Иш судда ҳал қилиниш пайтигача эр ёки хотин никоҳ ёшига етган бўлса, никоҳ фақат унинг талаби билан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Эр-хотиндан бири никоҳ ёшига етмаганлиги туфайли никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги иш, агар эр-хотин (улардан бири) иш судда кўрилаётган пайтда никоҳ ёшига етмаган бўлса, васийлик ва ҳомийлик органининг иштирокида кўриб чиқилади.

52-модда. Никоҳ тузишга монелик қиладиган ҳолатлар мавжуд бўлганда тузилган никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш

Ушбу Кодекснинг 16-моддасида кўрсатилган ҳолатлар мавжуд

(Давоми 3-бетда).

1-Бундан буён матнда "тугатилиши" деб юритилади.

Лойиҳа

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ОИЛА КОДЕКСИ

(Давоми. Боши 2-бетда).

бўлганда тузилган никоҳ ҳақиқий эмас деб топилади.

Агар иш ҳал қилиниш пайтигача никоҳни тузиш учун монелик қиладиган ҳолатлар тугаган бўлса, суд никоҳни ўша ҳоллар тугаган пайтдан бошлаб ҳақиқий деб топишга ҳақли.

Ушбу Кодекснинг 16-моддасида кўрсатилган асослар бўйича никоҳни ҳақиқий эмас деб топишни эр-хотин, шу никоҳнинг тузилиши натижасида ҳуқуқлари бузилган шахслар, шунингдек васийлик ва ҳомийлик органи ҳамда прокурор талаб қилишга ҳақлидир.

Муомалага лаёқатсиз деб топилган шахс билан тузилган никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ишни суд васийлик ва ҳомийлик органининг иштирокида кўриб чиқади.

53-модда. Мажбурлаб тузилган никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш

Мажбурлаб тузилган никоҳ жабрланувчи ёки прокурорнинг аризаси бўйича ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

54-модда. Сохта никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш

Эр-хотин сохта никоҳ қайд қилдирган ва оила қурмаган бўлса, никоҳ ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Сохта никоҳни ҳақиқий эмас деб топишни прокурор талаб қилишга ҳақли, эр (хотин) оила қуриш мақсадисиз никоҳга кирган ҳолларда эса, бундай талаб хотин (эр) томонидан ҳам қўйилиши мумкин.

55-модда. Никоҳни ҳақиқий эмас деб ҳисоблаш вақти

Суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилган никоҳ тузилган вақтидан бошлаб ҳақиқий эмас деб ҳисобланади.

56-модда. Никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш оқибатлари

Ҳақиқий эмас деб топилган никоҳ эр-хотин учун ушбу Кодексда белгиланган шахсий ва мулкий ҳуқуқ ҳамда мажбуриятларни вужудга келтирмайди.

Никоҳи ҳақиқий эмас деб топилган шахсларнинг мулкий ҳуқуққа оид муносабатлари Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси билан тартибга солинади.

Никоҳнинг ҳақиқий эмас деб топилиши шундай никоҳдан туғилган ёки никоҳ ҳақиқий эмас деб топилган кундан кейин уч юз кун ичида туғилган болаларнинг ҳуқуқларига таъсир этмайди.

Суд никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқаришда шундай никоҳ тузилиши билан ҳуқуқи бузилган эр (хотин)ни (инсофли эр (хотин)ни) ушбу Кодекснинг 118 ва 119-моддаларига мувофиқ хотин ёки эридан таъминот олиш ҳуқуқига эга деб топишга ҳақлидир, никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш вақтига қадар биргаликда орттирилган мол-мулкни бўлишга нисбатан эса, ушбу Кодекснинг 23, 27 ва 28-моддаларида белгиланган қоидаларни татбиқ этишга, шунингдек никоҳ шартномасини тўла ёки қисман ҳақиқий эмас деб топишга ҳақлидир.

Инсофли эр (хотин) ўзига етказилган моддий ва маънавий зарарни қоплашни фуқаролик қонун ҳужжатларида назарда тутилган қоидалар бўйича талаб қилишга ҳақли.

Инсофли эр (хотин) никоҳ ҳақиқий эмас деб топилганда, никоҳ тузиш давлат рўйхатига олинган вақтида танлаган фамилиясини сақлаб қолишга ҳақлидир.

III БЎЛИМ. ҚОН-ҚАРИНДОШЛИК ВА БОЛАЛАРНИНГ НАСЛ-НАСАБИНИ БЕЛГИЛАШ

9-боб. Қариндошлик, қайин-бўйинчилик ва қуда-андачилик

57-модда. Қариндошлик

Бир умумий учинчи шахсдан (аждоддан) келиб чиққан шахслар қариндошлар ҳисобланади. Икки шахс ўртасидаги тўғри шажара бўйича қариндошликнинг яқинлиги қариндошлик даражаси, яъни туғилиш сони билан белгиланади.

Болалар ота-онасига нисбатан тўғри шажарадаги биринчи, невара бобосига, бувисига нисбатан иккинчи, эвара катта бобосига, катта бувисига нисбатан учинчи даражадаги қариндош ҳисобланади ва ҳоказо.

Ака-ука, опа-сингил, уларнинг болалари, ота-онанинг ака-укаси ва опа-сингили ҳамда уларнинг болалари, бобо ва бувиларнинг ака-ука ҳамда опа-сингиллари ва уларнинг болалари ва шунга ўхшашлар ён шажара бўйича қариндошлар ҳисобланади ва ҳоказо.

Тўғри шажара бўйича қариндошлар ён шажара бўйича қариндошларга нисбатан яқинроқдир.

Икки шахс ўртасида қариндошликнинг узоқ-яқинлигини аниқлашда, даражаларнинг сони ёки шу шахслардан бирининг ўзини ҳисобга қўшмай туриб, ундан келиб чиққан авлодлар сони ҳисобга олинади.

Ҳисоб аждодлар томон тўғри шажара бўйича улар учун умумий бўлган шахсга (аждодга) қараб ва ундан эса, авлодлар томон улардан бошқасига қараб олиб борилади.

Туғишган ака-ука ва опа-сингил қариндошликнинг иккинчи даражасида, тоға ва амаки, амма ва хола ўз жиянлари билан қариндошликнинг учинчи, тоғавачча, амакивачча, аммавачча ва холаваччалар эса тўртинчи даражасида турадилар.

58-модда. Ёт аралашмаган ва ёт аралашган қариндошлик

Ака-ука ва опа-сингиллар ёт аралашмаган ва ёт аралашган қариндош бўлиши мумкин. Ака-ука ва опа-сингиллар бир ота-онадан келиб чиққан бўлса, ёт аралашмаган, ота бир она бошқа ёки аксинча она бир ота бошқа бўлса, ёт аралашган қариндош ҳисобланади. Ёт аралашмаган қариндошликда ака-ука ва опа-сингиллар туғишган, ёт аралашган қариндошликда эса, ака-ука ва опа-сингиллар ўгай ҳисобланади.

Эр-хотиннинг илгариги никоҳларидан бўлган болалари ўзаро қариндош ҳисобланмайди.

59-модда. Қайин-бўйинчилик ва қуда-андачилик

Эр (хотин) ва унинг яқин қариндошлари билан хотин (эр) қариндошларининг бир-бирига нисбатан муносабатлари (қайин-бўйинчилик ва қуда-андачилик) ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятларни келтириб чиқармайди.

10-боб. Болаларнинг насл-насабини белгилаш

60-модда. Боланинг насл-насабини белгилаш асослари

Боланинг шу онадан туғилганлиги (оналик) фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд қилиш органи томонидан тиббий муассасанинг ҳужжатларига кўра, бола тиббий муассасада туғилмаган ҳолларда эса, бошқа далилларга асосан белгиланади.

Аёлнинг никоҳ тузилгандан кейин ёки эрининг ўлими, никоҳдан ажратилганлиги ёхуд никоҳ ҳақиқий эмас деб топилганлиги туфайли никоҳ тугаганидан сўнг уч юз кун ичида туғилган боласи никоҳда туғилган бола ҳисобланади.

Агар никоҳ тугаганидан кейин уч юз кун ичида бола туғилса ва бу даврда аёл янги никоҳга кирган бўлса, бола янги никоҳда туғилган ҳисобланади. Бундай ҳолларда собиқ эр ёки унинг ота-онаси боланинг насл-насаби хусусида низолашиш ҳуқуқига эга.

61-модда. Ота-онанинг аризаси бўйича боланинг насл-насабини белгилаш

Боланинг онаси билан никоҳда бўлмаган шахснинг оталиги ўзини боланинг отаси деб ҳисоблаган шахс ва онанинг фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд қилиш органига биргаликда топширган аризасига биноан белгиланади.

Она вафот этганда, суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилганда, онанинг қаердалигини аниқлаш мумкин бўлмаганда ёки у оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинганда, оталик васийлик ва ҳомийлик органи билан келишилган ҳолда ўзини боланинг отаси деб тан олаётган шахснинг аризасига биноан белгиланади.

Боланинг отаси суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган бўлса, оталикни белгилаш тўғрисидаги аризани унинг номидан васийлик ва ҳомийлик органининг рухсати билан унинг ҳомийси бериши мумкин.

Оталикни белгилаш тўғрисидаги ариза боланинг туғилганлигини қайд қилиш вақтида, шунингдек бола туғилганлиги қайд қилингандан кейин ҳам берилиши мумкин. Агар оталикни белгилаш тўғрисида бола туғилгандан сўнг эр-хотин биргаликда ариза беришининг имкони бўлмай қолиши ёки мушкул бўлишини кўрсатувчи асослар мавжуд бўлса, туғилажак боланинг ўзаро никоҳда бўлмаган ота-онаси шундай аризани она ҳомиладорлик вақтида фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд қилиш органига беришга ҳақли.

Оталикни белгилаш рад этилганда, ўзини боланинг отаси деб ҳисоблаган шахс ёки унинг ота-онаси суд тартибида шикоят қилиши мумкин.

62-модда. Оталикнинг суд тартибида белгиланиши

Ўзаро никоҳда бўлмаган ота-онадан бола туғилган тақдирда, ота-онанинг биргаликдаги аризаси ёки бола отасининг аризаси бўлмаса, ушбу Кодекснинг 61-моддасида кўрсатилган ҳолларда оталик суд тартибида белгиланиши мумкин.

Оталикни суд тартибида белгилаш ота (она)нинг ёки бола васийси (ҳомийси)нинг ёки бола кимнинг қарамоғида бўлса, ана шу шахснинг аризасига, шунингдек бола вояга етганидан кейин унинг ўзи берган аризага мувофиқ амалга оширилади.

Оталикни белгилаётганда суд боланинг онаси бола туғилишига қадар жавобгар билан бирга яшаганлиги ва умумий рўзғор юритганлиги ёки улар болани биргаликда тарбиялаганликлари ёхуд таъминлаб турганликларини ёки жавобгарнинг оталикни тан олганлигини аниқ тасдиқловчи бошқа далилларни эътиборга олади.

Боланинг онаси билан никоҳда бўлмаган, лекин ўзини боланинг отаси деб тан олган шахс вафот этган тақдирда унинг оталикни тан олганлиги факти суд томонидан белгиланиши мумкин.

Оталикни белгилаш тўғрисидаги суднинг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирганидан кейин суд шу қарор нусхасини бола туғилганлиги рўйхатга олинган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд қилиш органига юборади.

63-модда. Оталик (оналик) тўғрисида эътироз билдириш

Туғилишни ёзиш дафтаридаги туғилишга оид ёзув боланинг унда кўрсатилган ота-онадан туғилганлигини тасдиқловчи далил ҳисобланади.

Боланинг отаси ёки онаси деб ёзилган шахс унга бундай ёзув маълум бўлган ёки маълум бўлиши лозим бўлган вақтдан эътиборан бир йил мобайнида ана шу ёзув тўғрисида суд тартибида эътироз билдиришга ҳақлидир. Агар шу вақтга келиб, боланинг отаси ёки онаси деб ёзилган шахс вояга етмаган бўлса, бир йиллик муддат мазкур шахс ўн саккиз ёшга тўлган вақтдан бошлаб ҳисобланади.

64-модда. Ўзаро никоҳда бўлмаган шахслардан туғилган болаларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Ушбу Кодекснинг 61 ва 62-моддаларида назарда тутилган тартибда оталик белгиланганда болалар ота-онаси ва уларнинг қариндошларига нисбатан ўзаро никоҳда бўлган шахслардан туғилган болалар билан тенг ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга бўладилар.

IV БЎЛИМ. ОТА-ОНА ҲАМДА ВОЯГА ЕТМАГАН БОЛАЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИ

11-боб. Вояга етмаган болаларнинг шахсий номулкий ҳуқуқлари

65-модда. Боланинг оилада яшаш ва тарбияланиш ҳуқуқи

Ҳар бир бола оилада яшаш ва тарбияланиш, ўз ота-онасини билиш, уларнинг ғамхўрлигидан фойдаланиш, улар билан бирга яшаш ҳуқуқига эга, бола манфаатларига зид бўлган ҳолатлар бундан мустаснодир.

Бола ўз ота-онаси томонидан тарбияланиши, ўз манфаатлари таъминланиши, ҳар тарафлама камол топиши, инсоний қадр-қимматлари ҳурмат қилиниши ҳуқуқига эга.

Боланинг ота-онаси бўлмаганда ёки улар ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинганда ва бола ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган бошқа ҳолларда унинг оилада тарбияланиш ҳуқуқи васийлик ва ҳомийлик органи томонидан таъминланади.

66-модда. Боланинг ота-онаси ва бошқа қариндошлари билан кўришиш ҳуқуқи

Бола отаси, онаси, бобоси, бувиси, ака-укаси, опа-синглиси ва бошқа қариндошлари билан кўришиш ҳуқуқига эга. Ота-онасининг никоҳдан ажралиши, никоҳнинг ҳақиқий эмас деб топилиши ёки ота-онанинг бошқа-бошқа яшаши боланинг ҳуқуқларига таъсир қилмайди.

Ота ва она бошқа-бошқа яшаганида бола уларнинг ҳар бири билан кўришиш ҳуқуқига эга. Ота-она турли давлатларда яшаганида тақдирда ҳам бола улар билан кўришиш ҳуқуқига эга.

Фавқулодда вазиятларга тушиб қолган бола (ушлаб туриш, қамоққа олиш, ҳибсга олиш, даволаш муассасасида бўлиш ва бошқа ҳолларда) ўз ота-онаси ва бошқа қариндошлари билан қонунда белгиланган тартибда кўришиш ҳуқуқига эга.

67-модда. Боланинг ҳимояга бўлган ҳуқуқи

Бола ўз ҳуқуқи ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш ҳуқуқига эга.

Боланинг ҳуқуқи ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш унинг ота-онаси (уларнинг ўрнини босувчи шахслар), ушбу Кодексда назарда тутилган ҳолларда эса васийлик ва ҳомийлик органи, прокурор ва суд томонидан амалга оширилади.

Вояга етмаган бола қонунга мувофиқ тўла муомала лаёқатига эга деб эътироф этилса, у ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини, шу жумладан ҳимоя ҳуқуқини мустақил амалга оширишга ҳақлидир.

Бола ота-она (уларнинг ўрнини босувчи шахслар) томонидан қилинадиган суиистеъмолликлардан ҳимояланиш ҳуқуқига эга.

Боланинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатлари бузилганда, шу жумладан, ота-она (улардан бири) болани тарбиялаш ва таълим бериш бўйича ўз мажбуриятларини бажармаган ёки лозим даражада бажармаганда ёхуд ота-оналик ҳуқуқини суиистеъмол қилганда бола ўз ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилинишини сўраб, васийлик ва ҳомийлик органига, ўн тўрт ёшга тўлгандан кейин эса, мустақил равишда судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

Боланинг ҳаёти ёки соғлиғига хавф туғилганлигидан, унинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатлари бузилганлигидан хабардор бўлган шахслар бу ҳақда бола айни пайтда яшаб турган жойдаги васийлик ва ҳомийлик органига маълум қилиши шарт. Шундай маълумотларни олгач, васийлик ва ҳомийлик органи боланинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш юзасидан зарур чоралар кўриши шарт.

68-модда. Боланинг ўз фикрини ифода этиш ҳуқуқи

Оилада боланинг манфаатларига тааллуқли ҳар қандай масала ҳал қилинаётганда бола ўз фикрини ифода қилишга, шунингдек ҳар қандай суд муҳокамаси ёки маъмурий муҳокама даврида сўзлашга ҳақлидир.

69-модда. Боланинг исм, ота исми ва фамилия олиш ҳуқуқи

Бола исм, ота исми ва фамилия олиш ҳуқуқига эга.

Болага исм ота-онанинг келишувига биноан, ота исми отасининг исмига кўра берилади.

Боланинг фамилияси ота-онанинг фамилиясига қараб белгиланади. Ота-она турли фамилияларда бўлганда ота-онанинг келишувига биноан болага отасининг ёки онасининг фамилияси берилади. Ота-онанинг хоҳишига кўра, болага ота ёки она томонидан миллий анъаналарга кўра бобонинг исми бўйича фамилия берилиши мумкин. Ота-она ўртасида боланинг исми ва (ёки) фамилияси бўйича келишув бўлмаганда, келиб чиққан низо васийлик ва ҳомийлик органи томонидан ҳал этилади.

70-модда. Боланинг исми ва фамилиясини ўзгартириш

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органи ота-онанинг биргаликдаги аризасига биноан бола ўн олти ёшга тўлгунча бола манфаатларини эътиборга олиб, унинг исмини ўзгартиришга, шунингдек унга берилган фамилияни ҳам отаси ёки онасининг фамилиясига қараб ўзгартиришга ҳақлидир.

Агар ота-она бошқа-бошқа яшаса ва бола билан бирга яшовчи ота (она) болага ўз фамилиясини беришни хоҳласа, васийлик ва ҳомийлик органи бу масалани боланинг манфаатларини ва она (ота)нинг фикрини ҳисобга олган ҳолда ҳал қилади. Ота ёки онанинг турган жойини аниқлаш мумкин бўлмаганда, улар ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинганда, муомалага лаёқатсиз деб топилганда, шунингдек ота ёки она болага таъминот бериш ва уни тарбиялаш мажбуриятларини бажаришдан узрсиз сабабларга кўра бўйин товлаган ҳолларда ота ёки онанинг фикрини ҳисобга олиш шарт эмас.

Агар бола ўзаро никоҳда бўлмаган шахслардан туғилган ва оталик қонуний тартибда белгиланмаган бўлса, васийлик ва ҳомийлик органи боланинг манфаатларини эътиборга олиб, унинг фамилиясини онанинг мурожаат қилган давридаги фамилиясига алмаштириш учун рухсат беришга ҳақли.

Ўн ёшга тўлган боланинг исми ёки фамилиясини ўзгартиришга фақат унинг розилиги билан йўл қўйилади.

12-боб. Ота-онанинг шахсий номулкий ҳуқуқ ва мажбуриятлари

71-модда. Ота-она ҳуқуқ ва мажбуриятларининг тенглиги

Ота-она ўз болаларига нисбатан тенг ҳуқуқ ва мажбуриятларга эгадирлар (ота-оналик ҳуқуқи). Ушбу бобда назарда тутилган ота-оналик ҳуқуқи болалар ўн саккиз ёшга тўлганларида(вояга етганда), шунингдек вояга етмаган болалар никоҳга кирганларида ҳамда қонун билан белгиланган бошқа ҳолларда болалар вояга етмасдан тўла муомала лаёқатига эга бўлганларида тугайди.

72-модда. Вояга етмаган ота-онанинг ҳуқуқлари

Вояга етмаган ота-она ўз болалари билан бирга яшаш ва уларнинг тарбиясида иштирок этиш ҳуқуқига эга.

Ўзаро никоҳда бўлмаган вояга етмаган ота-она улардан бола туғилганда ҳамда уларнинг оналиги ва (ёки) оталиги белгиланганда ўн олти ёшга тўлишлари билан ота-оналик ҳуқуқини мустақил равишда амалга оширишга ҳақлидирлар. Вояга етмаган ота-она ўн олти ёшга етгунга қадар, болани вояга етмаган ота-она билан биргаликда тарбиялаш учун болага васий тайинланиши мумкин. Боланинг васийи билан вояга етмаган ота-она ўртасида келиб чиққан келишмовчиликлар васийлик ва ҳомийлик органи томонидан ҳал этилади.

Вояга етмаган ота-она ўз оталиги ёки оналигини умумий асосларда эътироф этиш ёки бунга эътироз билдириш ҳуқуқига эгадир.

73-модда. Ота-онанинг болаларга таълим-тарбия беришга оид ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Ота-онанинг ўз болаларини тарбиялаши уларнинг ҳам ҳуқуқи, ҳам мажбуриятидир.

Ота-она ўз болаларининг тарбияси ва камолоти учун жавобгардир. Улар ўз болаларининг соғлиғи, жисмоний, руҳий, маънавий ва ахлоқий камолоти ҳақида ғамхўрлик қилишлари шарт.

Ота-она ўз болаларини тарбиялашда бошқа барча шахсларга нисбатан устун ҳуқуққа эга.

Ота-она болаларининг қонун ҳужжатларида белгиланган зарур даражада таълим олишини таъминлаши шарт.

74-модда. Болаларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича ота-онанинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Болаларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш уларнинг ота-онаси зиммасига юклатилади.

Ота-она ўз болаларининг қонуний вакиллари ҳисобланадилар ҳамда ҳар қандай жисмоний ва юридик шахслар билан бўлган муносабатларда, шу жумладан судда алоҳида ваколатсиз уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қиладилар.

Васийлик ва ҳомийлик органи томонидан ота-она ва болалар манфаатлари ўртасида қарама-қаршилик борлиги аниқланганда, ота-она ўз болаларининг манфаатларини ҳимоя қилишга ҳақли эмас. Ота-она ва болалар ўртасида келишмовчиликлар мавжуд бўлганда васийлик ва ҳомийлик органи болаларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш учун вакил тайинлаши шарт.

75-модда. Ота-оналик ҳуқуқини амалга ошириш

Ота-оналик ҳуқуқи болалар манфаатига зид тарзда амалга оширилиши мумкин эмас. Болалар манфаатларини таъминлаш ота-она ғамхўрлигининг асосини ташкил қилиши лозим.

Ота-оналик ҳуқуқини амалга ошириш чоғида ота-она болаларининг жисмоний ва руҳий соғлиғига, ахлоқий камолотига зарар етказмасликлари лозим. Болаларни тарбиялаш усуллари менсимаслик, шафқатсизлик, қўполликдан, инсоний қадр-қимматни камситувчи муомаладан, болаларни ҳақоратлаш ва эксплуатация қилишдан холи бўлиши керак.

Ўз ота-оналик ҳуқуқини болаларининг ҳуқуқ ва манфаатларига зид тарзда амалга ошираётган ота-она қонунда белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

Болаларнинг таълим-тарбиясига тааллуқли барча масалалар болалар манфаатидан келиб чиққан ва уларнинг фикрини ҳисобга олган ҳолда ота-она томонидан ўзаро келишув асосида ҳал этилади. Агар ота-она ўртасида келишмовчиликлар мавжуд бўлса, улар (улардан бири) бу келишмовчиликларни ҳал қилиш учун васийлик ва ҳомийлик органига ёки судга мурожаат қилишга ҳақлидир.

Ота-она бошқа-бошқа яшайдиган ҳолларда болаларнинг қаерда яшаши ота-онанинг келишувига биноан белгиланади. Ота-она ўртасида келишув бўлмаса, низо суд томонидан болалар манфаатидан келиб чиқиб, уларнинг фикрини ҳисобга олган ҳолда ҳал этилади. Бунда суд, боланинг ота-онадан, ака-ука, опа-сингилларидан қайси бирига боғланиб қолганлигини, боланинг ёшини, ота-онасининг ахлоқий ва бошқа шахсий фазилатларини, ота-онадан ҳар бири билан бола ўртасидаги муносабатларни, болани тарбиялаш ва унинг камолоти учун шарт-шароитлар (ота-онасининг машғулот тури, иш тартиби, оилавий ҳамда моддий аҳволи ва бошқалар) яратиш имкониятини ҳисобга олади.

76-модда. Боладан алоҳида яшаётган ота(она)нинг ота-оналик ҳуқуқини амалга ошириши

Боладан алоҳида яшаётган ота(она) бола билан кўришиш, унинг тарбиясида иштирок этиш ва таълим олиши масаласини ҳал этишда қатнашиш ҳуқуқига эга.

Бола билан бирга яшаётган ота (она) боланинг она (ота) билан кўришишига, агар бундай кўришиш боланинг жисмоний ва руҳий соғлиғига, ахлоқий камолотига зарар келтирмаса, қаршилик қилмаслиги керак.

Ота-она боладан алоҳида яшайдиган ота(она)нинг ота-оналик ҳуқуқларини амалга ошириш тартиби тўғрисида ёзма равишда келишув тузишга ҳақлидир. Агар ота-она келиша олмасалар, низо ота-она (ёки улардан бири)нинг талабига биноан суд томонидан васийлик ва ҳомийлик органи иштирокида ҳал қилинади. Суднинг ҳал қилув қарори бажарилмаганда айбдор ота-онага нисбатан қонун ҳужжатларида назарда тутилган чоралар қўлланилади. Суднинг ҳал қилув қарори қасддан бажарилмаган тақдирда суд боладан алоҳида яшаётган ота(она)нинг талабига биноан бола манфаатларини ва унинг фикрини ҳисобга олган ҳолда болани унга бериш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқариши мумкин.

Боладан алоҳида яшаётган ота(она) тарбия, даволаш, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасалари ва бошқа шунга ўхшаш муассасалардан ўз боласи тўғрисида ахборот олиш ҳуқуқига эга. Ота(она) томонидан боланинг ҳаёти ва соғлиғи учун хавф-хатар бўлгандагина, уларга ахборот бериш рад этилиши мумкин. Ахборот беришнинг рад этилиши устидан суд тартибида шикоят қилиниши мумкин.

77-модда. Бобо, буви, ака-ука, опа-сингил ва бошқа яқин қариндошларнинг бола билан кўришиб туриш ҳуқуқи

Бобо, буви, ака-ука, опа-сингил ва бошқа яқин қариндошлар бола билан кўришиб туриш ҳуқуқига эга.

Ота-она (улардан бири) яқин қариндошларнинг бола билан кўришишига имконият бермасалар, васийлик ва ҳомийлик органи ота-онани (улардан бирини) бундай имконият беришга мажбур қилиши мумкин.

Агар ота-она (улардан бири) васийлик ва ҳомийлик органининг қарорини бажармаса, боланинг яқин қариндошлари ёки васийлик ва ҳомийлик органи бола билан кўришиб туришга тўсқинлик қилувчи ҳолларни бартараф қилиш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилишга ҳақлидир. Суд боланинг манфаатларини ва боланинг фикрини ҳисобга олган ҳолда низони ҳал қилади.

Суднинг ҳал қилув қарори бажарилмаган тақдирда айбдор ота(она)га нисбатан қонун ҳужжатларида назарда тутилган чоралар қўлланилади.

78-модда. Ота-оналик ҳуқуқини ҳимоя қилиш

Ота-она болани қонунга асосланмасдан ушлаб турган ҳар қандай шахсдан унинг қайтарилишини талаб қилишга ҳақли. Низо чиққан тақдирда, ота-она ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун судга мурожаат қилишга ҳақли. Бу талабларни кўришда суд болани ота-онасига қайтариш унинг манфаатларига зид деган хулосага келса, боланинг фикрини ҳисобга олган ҳолда ота-онанинг даъвосини рад қилишга ҳақли.

Агар суд ота-она ҳам, болани ўз қарамоғига олган шахс ҳам болага лозим даражада тарбия беришни ҳамда уни камолотга етказишни таъминлай олмайдилар, деб топса, болани васийлик ва ҳомийлик органи қарамоғига олиб беради.

79-модда. Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш

Ота-она (улардан бири) қуйидаги ҳолларда:

ота-оналик мажбуриятларини бажаришдан бош тортса, шу жумладан алимент тўлашдан бўйин товласа;

узрсиз сабабларга кўра ўз боласини туғруқхона ёки бошқа даволаш муассасасидан, тарбия, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасаси ва шунга ўхшаш бошқа муассасалардан олишдан бош тортса;

ота-оналик ҳуқуқини суиистеъмол қилса, болаларга нисбатан шафқатсиз муомалада бўлса, шу жумладан жисмоний куч ишлатса ёки руҳий таъсир кўрсатса, уларнинг жинсий дахлсизлигига тажовуз қилса;

муттасил ичкиликбозлик ёки гиёҳвандликка мубтало бўлган бўлса;

ўз болаларининг ҳаёти ёки соғлиғига ёхуд эри (хотини) нинг ҳаёти ёки соғлиғига қарши қасддан жиноят содир қилса, ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиниши мумкин.

80-модда. Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тартиби

Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш суд тартибида амалга оширилади.

Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишлар ота (она)нинг (уларнинг ўрнини босувчи шахсларнинг), прокурорнинг, шунингдек вояга етмаган болаларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш мажбурияти юклатилган орган ёки муассасаларнинг (васийлик ва ҳомийлик органи, вояга етмаганлар ишлари билан шуғулланувчи комиссиялар, етим болалар ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар муассасалари ҳамда бошқа муассасаларнинг) даъвосига биноан кўрилади.

Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишлар прокурор ҳамда васийлик ва ҳомийлик органи иштирокида кўриб чиқилади.

Суд ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишларни кўриб чиқишда боланинг таъминоти учун ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган ота-онадан (уларнинг биридан) алимент ундириш масаласини ҳал қилади.

Агар суд ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш ҳақидаги ишларни кўриш чоғида ота-она(улардан бири)нинг ҳаракатида жиноят аломатлари мавжудлигини аниқласа, бу ҳақда прокурорга хабар бериши шарт.

Суд ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш ҳақидаги суднинг ҳал қилув қарори қонуний кучга киргандан кейин уч кун ичида ушбу қарорнинг кўчирмасини боланинг туғилганлиги давлат томонидан рўйхатга олинган фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд қилиш органига юбориши шарт.

81-модда. Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш оқибатлари

Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган ота-она ана шу болага қариндошлик фактига асосланган барча ҳуқуқлардан, шу жумладан ундан таъминот олиш, шунингдек болали фуқаролар учун қонун ҳужжатларида белгиланган имтиёзлар ва нафақалар олиш ҳуқуқларидан маҳрум бўлади.

Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиниши ота-онани ўз боласига таъминот бериш мажбуриятидан озод қилмайди.

Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган ота-онанинг (улардан бирининг) бундан кейин бола билан биргаликда яшаш-яшамаслик масаласи суд томонидан уй-жой тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал қилинади.

Ота-онаси (улардан бири) ўзига нисбатан ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган бола турар жойга бўлган мулк ҳуқуқини ёки турар жойдан фойдаланиш ҳуқуқини сақлаб қолади, шунингдек ота (она)си ва бошқа қариндошлари билан туғишганлик фактига асосланган барча мулкий ҳуқуқларини, жумладан мерос олиш ҳуқуқини сақлаб қолади.

Болани отасига ёки онасига беришнинг имконияти бўлмаган ёки ота-онанинг ҳар иккаласи ҳам ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган тақдирда, бола васийлик ва ҳомийлик органининг қарамоғига олиб берилади.

Ота-она (улардан бири) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинганда болани фарзандликка олишга ота-она (улардан бири) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинганлиги тўғрисидаги суднинг ҳал қилув қарори чиқарилган кундан кейин камида олти ой ўтгач йўл қўйилади.

82-модда. Ота-оналик ҳуқуқини тиклаш

Ота-она (улардан бири) ўз хулқ-атворини, турмуш тарзини ва (ёки) бола тарбиясига бўлган муносабатини ўзгартирган ҳолларда ота-оналик ҳуқуқи тикланиши мумкин. Ота-оналик ҳуқуқини тиклаш ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган ота-онанинг (улардан бирининг) даъвосига биноан суд тартибида амалга оширилади.

Ота-оналик ҳуқуқини тиклаш тўғрисидаги ишлар васийлик ва ҳомийлик органининг, шунингдек прокурорнинг иштирокида кўриб чиқилади.

Ота-онанинг (улардан бирининг) ота-оналик ҳуқуқини тиклаш тўғрисидаги даъвоси билан бирга болани ота-онага (улардан бирига) қайтариш тўғрисидаги талаби ҳам кўриб чиқилиши мумкин.

Агар ота-оналик ҳуқуқининг тикланиши бола манфаатларига зид бўлса, суд боланинг фикрини ҳисобга олган ҳолда ота-онанинг (улардан бирининг) ота-оналик ҳуқуқини тиклаш тўғрисидаги даъвосини қаноатлантиришни рад қилишга ҳақлидир.

Ўн ёшга тўлган болага нисбатан ота-оналик ҳуқуқининг тикланишига фақат унинг розилиги билан йўл қўйилади.

Бола фарзандликка олинган ва фарзандликка олиш бекор қилинмаган бўлса, ота-оналик ҳуқуқини тиклашга йўл қўйилмайди.

83-модда. Ота-оналик ҳуқуқининг чекланиши

Суд боланинг манфаатларини ҳисобга олган ҳолда ота-онани ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилмай туриб, болани ота-онадан (уларнинг биридан) олиб қўйиш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқариши (ота-оналик ҳуқуқини чеклаши) мумкин.

Болани ота-она (улардан бири) билан қолдириш ота-онага (улардан бирига) боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра (руҳиятнинг бузилиши ёки бошқа сурункали касаллик, оғир ҳолатларни бошдан кечириш ва бошқалар) бола учун хавфли бўлса, ота-оналик ҳуқуқини чеклашга йўл қўйилади.

Агар болани ота-она (улардан бири) билан қолдириш оқибатида ота-онанинг хулқ-атвори бола учун хавф туғдирса, ота-онани (улардан бирини) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш учун эса, етарли асослар аниқланмаган тақдирда ҳам ота-оналик ҳуқуқини чеклашга йўл қўйилади. Агар ота-она (улардан бири) ўз хулқ-атворини ўзгартирмаса, васийлик ва ҳомийлик органи суд томонидан ота-оналик ҳуқуқини чеклаш тўғрисидаги ҳал қилув қарори чиқарилгандан кейин олти ой ўтгач, ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисида даъво тақдим этиши шарт. Васийлик ва ҳомийлик органи боланинг манфаатларини эътиборга олиб ота-онани(улардан бирини) бу муддат ўтмасдан туриб, ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш ҳақида даъво тақдим этишга ҳақли.

Ота-оналик ҳуқуқини чеклаш тўғрисидаги даъво боланинг яқин қариндошлари, вояга етмаган болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш мажбурияти қонун билан зиммасига юклатилган органлар ва муассасалар, мактабгача таълим муассасалари, умумтаълим муассасалари ва бошқа муассасалар, шунингдек прокурор томонидан тақдим этилиши мумкин.

Ота-оналик ҳуқуқини чеклаш тўғрисидаги ишлар прокурор ҳамда васийлик ва ҳомийлик органи иштирокида кўрилади.

Ота-оналик ҳуқуқини чеклаш тўғрисидаги ишларни кўришда суд ота-онадан (уларнинг биридан) боланинг таъминоти учун алимент ундириш масаласини ҳал қилади.

84-модда. Ота-оналик ҳуқуқини чеклаш оқибатлари

Ота-оналик ҳуқуқи чекланган ота-она болани шахсан тарбиялаш ҳуқуқидан, шунингдек болали фуқаролар учун қонун ҳужжатларида белгиланган имтиёзлар ва нафақалар олиш ҳуқуқидан маҳрум бўлади.

Ота-оналик ҳуқуқининг чекланиши ота-онани болага таъминот бериш мажбуриятидан озод қилмайди.

Ота-онаси (улардан бири)нинг ўзига нисбатан ота-оналик ҳуқуқи чекланган бола турар жойга бўлган мулк ҳуқуқини ёки турар жойдан фойдаланиш ҳуқуқини сақлаб қолади, шунингдек ота-она ва бошқа қариндошлари билан туғишганлик фактига асосланган мулкий ҳуқуқларини, шу жумладан мерос олиш ҳуқуқини сақлаб қолади.

Ота-она ҳар иккаласининг ота-оналик ҳуқуқи чекланган тақдирда бола васийлик ва ҳомийлик органи қарамоғига олиб берилади.

85-модда. Боланинг ота-оналик ҳуқуқи чекланган ота-она билан кўришиши

Суд томонидан ота-оналик ҳуқуқи чекланган ота-онанинг боласи билан кўришиши унга салбий таъсир кўрсатмаса, бола билан кўришишга рухсат берилиши мумкин. Ота-онанинг бола билан кўришишига васийлик ва ҳомийлик органининг розилиги билан ёхуд васий (ҳомий)нинг, боланинг тутинган ота-онаси ёки бола турган муассаса маъмуриятининг розилиги билан йўл қўйилади.

86-модда. Ота-оналик ҳуқуқи чекланишини бекор қилиш

Агар ота-она (улардан бири)нинг ота-оналик ҳуқуқлари чекланишига асос бўлган ҳолатлар барҳам топса, суд ота-онанинг (улардан бирининг) даъвосига биноан болани ота-онасига (улардан бирига) қайтариш ва ушбу Кодекснинг 83-моддасида назарда тутилган чеклашларни бекор қилиш ҳақида ҳал қилув қарори чиқариши мумкин.

Агар болани ота-онасига (уларнинг бирига) қайтариш унинг манфаатларига зид бўлса, суд боланинг фикрини ҳисобга олиб, даъвони қаноатлантиришни рад қилишга ҳақлидир.

87-модда. Боланинг ҳаёти ёки соғлиғи бевосита хавф остида қолганда болани тортиб олиш

Боланинг ҳаёти ва соғлиғи бевосита хавф остида қолганда васийлик ва ҳомийлик органи болани ота-онадан (уларнинг биридан) ёки болани ўз қарамоғига олган бошқа шахслардан зудлик билан тортиб олишга ҳақлидир. Болани зудлик билан тортиб олиш фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг тегишли ҳужжатига асосан амалга оширилади.

Бола тортиб олинганда васийлик ва ҳомийлик органи тезда прокурорга хабар бериши, болани вақтинча муайян ерга жойлаштириши ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органи болани тортиб олиш тўғрисида ҳужжат қабул қилганидан кейин етти кун ичида ота-онани ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш ёки уларнинг ота-оналик ҳуқуқини чеклаш тўғрисида судга даъво билан мурожаат этиши шарт.

88-модда. Судда болалар тарбияси билан боғлиқ низоларни кўришда васийлик ва ҳомийлик органининг иштироки

(Давоми 4-бетда).

Лойиҳа

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ОИЛА КОДЕКСИ

(Давоми. Боши 2, 3-бетларда).

Суд томонидан болалар тарбияси билан боғлиқ низолар кўрилаётганда, боланинг ҳимояси учун ким даъво тақдим қилганлигидан қатъи назар, васийлик ва ҳомийлик органи ишда иштирок этишга жалб қилиниши керак.

Васийлик ва ҳомийлик органи боланинг ҳамда уни ўз тарбиясига беришни талаб қилаётган шахснинг (шахсларнинг) турмуш шароитларини текшириши ва текшириш натижаларини ҳамда унга асосланган низо моҳиятига оид хулосасини судга тақдим қилиши шарт.

89-модда. Болаларни тарбиялаш билан боғлиқ ишлар бўйича суднинг ҳал қилув қарорларини ижро этиш

Болаларни тарбиялаш билан боғлиқ ишларга доир суднинг ҳал қилув қарорлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда суд ижрочиси томонидан ижро қилинади.

Агар ота-она (болани ўз қарамоғига олган бошқа шахс) суднинг ҳал қилув қарори ижро этилишига тўсқинлик қилса, унга нисбатан қонун ҳужжатларида назарда тутилган чоралар қўлланилади.

Болани тортиб олиш ва уни бошқа шахсга (шахсларга) бериш билан боғлиқ суднинг ҳал қилув қарорларини мажбурий тартибда ижро этиш албатта васийлик ва ҳомийлик органининг ҳамда бола тарбиялашга берилаётган шахс иштирокида, зарур ҳолларда эса, ички ишлар органлари вакили иштирокида амалга оширилиши лозим.

Суднинг болани олиб бериш тўғрисидаги ҳал қилув қарорини боланинг манфаатларига зарар етказилмаган тарзда ижро этишнинг имкони бўлмаганда, бола суднинг ажримига кўра тарбия, даволаш, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасасига ёки шунга ўхшаш бошқа муассасага вақтинча жойлаштирилиши мумкин.

13-боб. Ота-она ҳамда болаларнинг мулкий ҳуқуқ ва мажбуриятлари

90-модда. Оилада ота-она ҳамда болаларнинг мулкий ҳуқуқий муносабатлари

Ота-она ҳаётлигида бола уларнинг мол-мулкига нисбатан мулкдор бўлиш ҳуқуқига эга эмас.

Ота-она ҳам вояга етмаган боланинг мол-мулкига нисбатан мулкдор бўлиш ҳуқуқига эга эмас.

Ота-она ва болаларнинг улар ўртасидаги умумий мол-мулкка бўлган мулкий ҳуқуқи Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси билан белгиланади.

Вояга етмаган болалар ўз ота-онасидан ва бошқа шахслардан қонунда назарда тутилган миқдорда ва тартибда таъминот олиш ҳуқуқига эга. Вояга етмаган болалар таъминоти учун олинган маблағ, пенсия, нафақа унинг отаси ёки онаси тасарруфида бўлиб, боланинг таъминоти, тарбияси ва таълим олиши учун сарфланиши керак.

Вояга етмаган болаларнинг мол-мулкини тасарруф этишга доир ваколатлар амалга оширилаётганда фуқаролик қонун ҳужжатларида белгиланган қоидалар қўлланилади.

91-модда. Ота-она ва болалардан ҳар бирининг мулки

Ота-она ва болаларнинг алоҳида-алоҳида мулки бўлиши мумкин ва бирга яшаб турганда улар бир-бирларининг розилиги билан бундай мулкка эгалик қилишлари ва ундан фойдаланишлари мумкин.

92-модда. Ота-она ва болаларнинг умумий мулки

Ота-она ва ўн тўрт ёшга тўлган вояга етмаган болалар ўртасида қонунда белгиланган тартибда умумий мулк ҳуқуқи вужудга келиши мумкин.

Ота-она ва вояга етмаган болалар умумий мол-мулкни вужудга келтириш тўғрисида келишув тузишлари мумкин.

Умумий мол-мулкка ота-она ва вояга етмаган болаларнинг эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш ҳуқуқи фуқаролик қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

93-модда. Болаларнинг оиладаги хусусий мулки

Вояга етмаган болалар қонунда белгиланган тартибда хусусий мулк эгаси бўлиш ҳуқуқига эгадирлар.

Вояга етмаган болаларнинг қонунда белгиланган тартибда ҳадя, мерос тариқасида олган мол-мулки, шунингдек шахсий меҳнати ва тадбиркорлик фаолияти натижасида орттирган мол-мулки уларнинг хусусий мулки ҳисобланади.

Вояга етмаган шахснинг тадбиркорлик фаолиятига қўшган маблағи ва ундан орттирган даромади, агар бола билан ота-она ёки оиланинг бошқа аъзолари ўртасида бошқача тартибни белгиловчи шартнома бўлмаса, унинг хусусий мулки ҳисобланади.

Вояга етмаган болаларнинг шахсий фойдаланишидаги буюмлари (кийим-кечак, пойабзал, иш қуроллари, ўқув анжомлари ва бошқалар) уларнинг хусусий мулки ҳисобланади.

94-модда. Вояга етмаган болаларнинг хусусий мулкини бошқариш ва тасарруф этиш

Ота-она, фарзандликка олувчилар, васийлар ва ҳомийлар вояга етмаган болаларнинг хусусий мулкини фуқаролик қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда бошқарадилар ва тасарруф этадилар.

95-модда. Ота-она ва болалар ўртасидаги мулкий низоларни ҳал қилиш

Ота-она ва вояга етмаган болалар ўртасида келиб чиққан мулкий низолар суд томонидан умумий асосларда ҳал қилинади. Бундай ҳолларда вояга етмаган болаларнинг ҳуқуқини ҳимоя қилиш васийлик ва ҳомийлик органлари томонидан амалга оширилади.

V БЎЛИМ. ОИЛА АЪЗОЛАРИНИНГ ВА БОШҚА ШАХСЛАРНИНГ АЛИМЕНТ ХУСУСИДАГИ МАЖБУРИЯТЛАРИ

14-боб. Ота-она ҳамда болаларнинг алимент хусусидаги ҳуқуқ ва мажбуриятлари

96-модда. Ота-онанинг вояга етмаган болаларига таъминот бериш мажбурияти

Ота-она вояга етмаган болаларига таъминот бериши шарт.

Вояга етмаган болаларига таъминот бериш мажбуриятини ихтиёрий равишда бажармаган ота (она)дан суднинг ҳал қилув қарорига асосан алимент ундирилади.

Вояга етмаган болаларга алимент тўлаш ҳақида ота-она ўртасида келишув бўлмаганда ёки алимент ихтиёрий равишда тўланмаганда ва ота-онадан бирортаси ҳам алимент ундириш тўғрисида судга даъво билан мурожаат қилмаган ҳолларда, васийлик ва ҳомийлик органлари вояга етмаган боланинг таъминоти учун ота ёки онадан қонунда белгиланган миқдорда алимент ундириш тўғрисида даъво қўзғатишга ҳақлидир.

97-модда. Болаларга таъминот беришда ота ва она мажбуриятларининг тенглиги

Вояга етмаган болаларига алимент тўлаш ва уларга таъминот беришда ота ва онанинг мажбуриятлари тенгдир.

Вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига таъминот беришда ота ва онанинг мажбуриятлари тенгдир.

98-модда. Ота ва онанинг вояга етмаган болаларига алимент тўлаш тартиби

Ота ва она вояга етмаган болаларига таъминот бериш учун алимент тўлаш тартибини ўзаро келишган ҳолда белгилашга ҳақлидирлар.

Вояга етмаган болаларига таъминот бериш учун алимент тўлаш тартиби ва шакли ҳақида ота ва она ўртасидаги келишув қонунда белгиланган қоидаларга ва боланинг манфаатларига зид бўлмаслиги керак.

99-модда. Ота ва онанинг вояга етмаган болаларига тўлайдиган алимент миқдори

Агар вояга етмаган болаларига таъминот бериш ҳақида ота ва она ўртасида келишув бўлмаса, уларнинг таъминоти учун алимент суд томонидан ота ва онанинг ойлик иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромадининг ҳар ойда бир бола учун тўртдан бир қисми; икки бола учун учдан бир қисми; уч ва ундан ортиқ бола учун ярмиси миқдорида ундирилади. Бу тўловларнинг миқдори тарафларнинг моддий ва оилавий аҳволини ва бошқа эътиборга лойиқ ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда суд томонидан камайтирилиши ёки кўпайтирилиши мумкин.

Ҳар бир бола учун ундириладиган алимент миқдори қонун ҳужжатлари билан белгиланган энг кам иш ҳақининг учдан бир қисмидан кам бўлмаслиги керак.

100-модда. Ота ва онанинг вояга етган болаларига алимент тўлаши

Ота ва она вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига таъминот бериши шартдир.

Вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига таъминот бериш ота ва онанинг келишувига биноан амалга оширилади. Ота ва она ўртасида бундай келишувга эришилмаган тақдирда низо суд тартибида ҳал қилинади.

101-модда. Ота ва онанинг вояга етган болаларига тўлайдиган алимент миқдори

Ота ва онадан вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига ундириладиган алиментнинг миқдори суд томонидан алимент ундирилаётган ота ёки онанинг оилавий ва моддий аҳволи ҳисобга олиниб, ҳар ойда пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланади.

102-модда. Ота ва онадан болаларга ундириладиган алимент миқдорини аниқлаш тартиби

Ота ва онадан болаларга ундириладиган алимент алимент тўловчининг ойлик иш ҳақига ва (ёки) бошқа даромадига нисбатан улушлар ҳисобида ёки пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланиши мумкин.

Алимент тўлаши шарт бўлган ота ва онанинг иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромади доимо бир хилда бўлмай, ўзгариб турса ёхуд даромадининг бир қисмини натура тарзида оладиган бўлса, шунингдек даромаддан улуш тарзида алимент ундириш имконияти бўлмаган ҳолларда ёхуд ота ва она расман белгиланган иш ҳақи ёки даромадга эга бўлмаса, вояга етмаган болаларнинг таъминоти учун тўланиши лозим бўлган алимент миқдори ҳар ойда пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланиши мумкин.

103-модда. Болаларнинг таъминоти учун қилинадиган қўшимча харажатлар

Ота ва она фавқулодда ҳолатлар (боланинг оғир шикастланиши, касал бўлиши ва бошқалар) туфайли келиб чиққан, боланинг таъминоти учун зарур бўлган қўшимча харажатларда иштирок этиши шарт.

Қўшимча харажатларда иштирок этишдан бош тортган ота (она)дан суд уларнинг оилавий ва моддий аҳволини ҳисобга олиб, қўшимча харажатларнинг бир қисмини пул билан тўланадиган қатъий суммада ундириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқариши мумкин.

104-модда. Алимент ундиришда ҳисобга олинадиган даромадлар

Алимент Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ва унинг ташқарисида пул ёки натура тарзида олинган барча турдаги даромадлардан ушлаб қолинади.

Чет эл валютасида олинадиган даромадлар алимент ундириладиган кунда амалда бўлган Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг расмий курси бўйича сўмларда ҳисобланади.

105-модда. Алимент миқдорини камайтириш ёки алимент тўлашдан озод қилиш

Алимент тўлаётган ота ёки онанинг бошқа вояга етмаган болалари бўлиб, ундан қонунда белгиланган миқдорда алимент ундирилганда ўша болалар алимент олаётган болаларга нисбатан моддий жиҳатдан камроқ таъминланиб қоладиган бўлса, шунингдек алимент тўлаётган ота (она) ногирон бўлиб, моддий жиҳатдан қийналиб қолса ёки алиментни олаётган шахс мустақил даромадга эга бўлган тақдирда, алимент миқдори суд томонидан камайтирилиши мумкин.

Агар вояга етмаган бола давлат ёки нодавлат муассасаларининг тўлиқ таъминотида бўлса, суд алимент тўлаётган ота ёки онанинг моддий аҳволини ҳисобга олиб, тўланаётган алимент миқдорини камайтириш ёки уни алимент тўлашдан озод қилиш ҳақида ҳал қилув қарори чиқариши мумкин.

Алимент миқдорини камайтириш ёки уни тўлашдан озод қилиш учун асос бўлган ҳолатлар тугаганда манфаатдор тараф алимент қонунда белгиланган миқдорда ундирилишини талаб қилиб, судга мурожаат этишга ҳақли.

106-модда. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларга таъминот бериш

Ота-онаси вафот этганлиги оқибатида етим қолган вояга етмаган болаларга таъминот бериш, уларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш давлат томонидан тўлиқ амалга оширилади.

107-модда. Болалар муассасаларига жойлаштирилган болалар учун алимент ундириш

Вояга етмаган болани ота-онасидан тортиб олиб, уни болалар тарбия муассасасига жойлаштириш тўғрисидаги ҳал қилув қарорини чиқарган суд, ота ва онанинг ҳар биридан мазкур муассаса фойдасига ушбу Кодекснинг 99-моддасида белгиланган миқдорда алимент ундириши мумкин.

108-модда. Вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз болаларнинг таъминот талаб қилиш ҳуқуқи

Меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож вояга етган болалар ота ва онасидан, агар улар йўқ бўлса, қариндошлари ва ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа шахслардан ўз таъминоти учун алимент талаб қилиш ҳуқуқига эга. Бундай ҳолларда алимент миқдори суд томонидан алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг моддий ва оилавий аҳволи ҳисобга олиниб, пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланиши мумкин.

109-модда. Вояга етган, меҳнатга лаёқатли болаларнинг ота-онасига таъминот бериш мажбурияти

Вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалар меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож ўз ота-онасига таъминот беришлари ва улар тўғрисида ғамхўрлик қилишлари шарт.

Ота-онасининг давлат ва нодавлат муассасалари қарамоғида эканлиги вояга етган, меҳнатга лаёқатли болаларни ота-она ҳақида ғамхўрлик қилиш ва уларга моддий ёрдам кўрсатиш мажбуриятидан озод қилмайди.

110-модда. Ота-онага бериладиган таъминот миқдори ва тартиби

Вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалар ўз ота-онасига ихтиёрий равишда моддий ёрдам беришдан бўйин товласалар, таъминот миқдори болаларнинг оилавий ва моддий аҳволини ҳисобга олган ҳолда суднинг ҳал қилув қарорига асосан белгиланади.

Ота-она, алимент ундириш ҳақидаги талабни ўз болаларининг бирига ёки бир нечасига нисбатан қўйганлигидан қатъи назар, алимент миқдорини белгилашда суд вояга етган, меҳнатга лаёқатли болаларнинг барчасини ҳисобга олиши лозим.

Вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалардан алимент ундириш ҳақидаги даъво аризасини қабул қилган судья низо узил-кесил ҳал бўлгунга қадар вақтинча тўлаб турилиши лозим бўлган суммани кўрсатиб, ажрим чиқариши мумкин.

Вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалардан ундирилаётган алимент миқдори қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам иш ҳақи миқдорининг учдан бир қисмидан кам бўлмаслиги керак.

111-модда. Ота-онанинг таъминоти учун қилинадиган қўшимча харажатлар

Вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалар ота-онасининг касаллигига ва бошқа узрли сабабларга кўра қилинадиган қўшимча харажатларда иштирок этишлари шарт.

Вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалар томонидан қўшимча харажатлар ихтиёрий равишда қопланмаса, талаб қилинаётган сумма суд тартибида ундирилиши мумкин.

112-модда. Низо судда ҳал этилгунга қадар алимент ундириш

Боланинг туғилганлик тўғрисидаги гувоҳномасида ота (она) сифатида ёзилган шахсдан алимент ундириш тўғрисидаги даъво аризасини қабул қилиб олган судья низо узил-кесил ҳал этилгунга қадар ундан ушбу Кодексда белгиланган миқдорда вақтинча алимент ундириш тўғрисида ажрим чиқариши мумкин.

113-модда. Болаларни ота-онасига таъминот бериш мажбуриятидан озод қилиш

Агар суд ота-онанинг ота-оналик мажбуриятини бажаришдан бўйин товлаганлигини аниқласа, болаларни меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож ота-онасига таъминот бериш мажбуриятидан озод қилиши мумкин.

114-модда. Алимент ундириш тўғрисидаги суд қарорларини ижро этиш

Алимент ундириш тўғрисидаги суд қарорлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ижро этилади.

115-модда. Суднинг бир неча ҳал қилув қарорлари бўйича ундириладиган алимент миқдорини белгилаш

Бошқа-бошқа ота-онадан туғилган вояга етмаган болалар учун суднинг бир неча ҳал қилув қарорларига асосан бир ота (она)дан ундирилаётган алиментнинг умумий миқдори ушбу Кодекснинг 99-моддасида назарда тутилган миқдордан ошиб кетса, алимент тўловчи ота (она) суд қарорлари кимнинг фойдасига чиққан бўлса, ўша шахсларнинг ҳар бирига нисбатан алиментнинг миқдорини тегишинча камайтириш тўғрисида даъво тақдим этиши мумкин.

Даъво аризасини қабул қилиб олган судья суднинг алимент ундириш ҳақидаги барча ҳал қилув қарорларига биноан тўланиши лозим бўлган алимент миқдори ушбу Кодекснинг 99-моддасида белгиланган миқдорга мос келиши лозимлигига асосланган ҳолда суднинг ҳал қилув қарорлари чиққан болаларга тенг улушларда тегишли бўлган алиментнинг янги миқдорини белгилайди.

Алиментнинг миқдорини камайтиришга асос бўлган ҳолатлар тугаган тақдирда, вояга етмаган болалари учун алимент олувчи шахс ушбу Кодекснинг 99-моддасида кўрсатилган миқдорда алимент ундириш тўғрисида даъво билан судга мурожаат қилишга ҳақлидир.

116-модда. Алимент тўлашдан бош тортганлик учун жавобгарлик

Вояга етмаган ёки вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига алимент тўлаш ҳақидаги суднинг ҳал қилув қарорини бажаришдан бўйин товлаган шахслар ушбу Кодекснинг 79-моддасига асосан ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиниши ёки жиноий жавобгарликка тортилиши мумкин.

Ота-онасига моддий ёрдам бериш тўғрисидаги суднинг ҳал қилув қарорларини бажармаслик жиноий жавобгарликка сабаб бўлади.

15-боб. Эр-хотинлар ва собиқ эр-хотинларнинг алимент хусусидаги мажбуриятлари

117-модда. Эр-хотиннинг бир-бирига таъминот бериш мажбуриятлари

Эр-хотин бир-бирига моддий ёрдам бериши шарт. Бундай ёрдам беришдан бош тортилган тақдирда, ёрдамга муҳтож, меҳнатга лаёқатсиз эр ёки хотин, шунингдек хотин ҳомиладорлик даврида ва ўртада бола туғилган кундан бошлаб уч йил давомида, ўртадаги ногирон бола ўн саккиз ёшга тўлгунча ёки болаликдан I гуруҳ ногирони бўлган ўртадаги болага қараган ёрдамга муҳтож эр (хотин) ёрдам беришга қодир бўлган хотин (эр)дан суд тартибида таъминот (алимент) олиш ҳуқуқига эга.

118-модда. Никоҳдан ажралганидан кейин собиқ эр (хотин)нинг таъминот олиш ҳуқуқи

Етарли маблағга эга бўлган собиқ эрдан (хотиндан):

собиқ хотин ҳомиладорлик даврида ҳамда ўртада бола туғилган кундан бошлаб уч йил давомида;

ўртадаги ногирон бола ўн саккиз ёшга тўлгунча ёки болаликдан I гуруҳ ногирони бўлган болага қараган ёрдамга муҳтож собиқ хотин (эр);

никоҳдан ажралгунга қадар ёки никоҳдан ажралган пайтдан бошлаб бир йил давомида меҳнатга лаёқатсиз бўлиб қолган ёрдамга муҳтож собиқ хотин (эр);

никоҳдан ажралган пайтдан бошлаб беш йил ичида пенсия ёшига етган ёрдамга муҳтож хотин (эр), агар эр-хотин узоқ вақт никоҳда туришган бўлса, суд тартибида алимент талаб қилиш ҳуқуқига эгадир.

Никоҳдан ажралгандан кейин собиқ эр ёки хотинга тўланадиган алимент миқдори ва уни тўлаш тартиби собиқ эр-хотин ўртасидаги келишув билан белгиланиши мумкин.

119-модда. Эр-хотин (собиқ эр-хотин)дан суд тартибида ундириладиган алимент миқдори

Эр-хотин (собиқ эр-хотин) ўртасида алимент тўлаш тўғрисида келишув мавжуд бўлмаган ҳолларда эр ёки хотинга (собиқ эр ёки хотинга) суд тартибида ундириб бериладиган алимент миқдори суд томонидан эр ёки хотиннинг (собиқ эр ёки хотиннинг) моддий ва оилавий аҳволини ҳамда тарафларнинг эътиборга лойиқ бошқа манфаатларини эътиборга олиб, ҳар ойда пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланади, бироқ бу сумма қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам иш ҳақининг учдан бир қисмидан кам бўлмаслиги лозим.

120-модда. Эр ва хотинни бир-бирларига таъминот бериш мажбуриятидан озод қилиш ёки бу мажбуриятни муайян муддат билан чеклаш

Суд қуйидаги ҳолларда, чунончи:

агар хотин (эр) никоҳда қисқа вақт мобайнида турган бўлса;

агар ўз таъминоти учун маблағ тўланишини талаб қилаётган хотин (эр)нинг нолойиқ хулқ-атвори туфайли никоҳдан ажратилган бўлса;

агар ёрдамга муҳтож хотин (эр)нинг меҳнатга лаёқатсиз бўлиб қолиши унинг спиртли ичимликларни, гиёвандлик воситаларини, психотроп моддаларни суиистеъмол қилиши ёки қасддан жиноят содир этиши оқибатида юз берган бўлса, эр (хотин)ни ёрдамга муҳтож, меҳнатга лаёқатсиз хотин (эр)га таъминот бериш мажбуриятидан озод қилиши ёхуд бу мажбуриятни муайян муддат билан чеклаб қўйиши мумкин.

121-модда. Эр (хотин)нинг алимент олиш ҳуқуқи тугаши

Эр-хотиннинг бир-биридан таъминот олиш ҳуқуқи ушбу Кодекснинг 117 ва 118-моддаларига мувофиқ таъминот олиш учун асос бўлган шартлар тугаган тақдирда, шунингдек никоҳдан ажралган ёрдамга муҳтож, меҳнатга лаёқатсиз эр ёки хотин янги никоҳга кирганда тугайди. Бундай ҳолларда, агар таъминот учун маблағ суднинг ҳал қилув қарорига биноан ундирилаётган бўлса, уни тўлаши шарт бўлган эр (хотин) бундан буён алимент тўлашдан озод этиш ҳақидаги талаб билан судга мурожаат қилишга ҳақлидир.

16-боб. Қариндошлар ва бошқа шахсларнинг алимент хусусидаги мажбуриятлари

122-модда. Вояга етмаган ва вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз шахсларга таъминот бериш мажбурияти

Ушбу Кодекснинг 123 — 128-моддаларида кўрсатилган шартлар мавжуд бўлса, вояга етмаган, шунингдек вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож шахсларга таъминот бериш мажбурияти уларнинг қариндошлари: бобо, буви, невара, ака-ука, опа-сингил, шунингдек ўгай ота ва ўгай она, ўгай ўғил ва ўгай қиз, болаларни доимий тарбияга олган ҳамда доимий тарбияда бўлган шахслар зиммасига юклатилиши мумкин.

123-модда. Бобо ва бувининг ўз невараларига таъминот бериш мажбурияти

Ота-онаси йўқ бўлган ёки улардан таъминот ололмайдиган вояга етмаган невараларига таъминот бериш мажбурияти етарли маблағга эга бўлган бобо ва буви зиммасига юклатилиши мумкин. Вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож невараларнинг ота-онаси, эри ёки хотини (собиқ эри ёки хотини) ва вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалари бўлмаса ёхуд улардан таъминот учун маблағ ололмаса, уларга нисбатан ҳам бу мажбурият бобо ва бувининг зиммасига юклатилиши мумкин.

124-модда. Невараларнинг бобо ва бувиларига таъминот бериш мажбурияти

Ўзларининг вояга етган болаларидан ёхуд эри ёки хотинидан (собиқ эри ёки хотинидан) таъминот ололмайдиган меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож бобо ва бувига таъминот бериш мажбурияти етарли маблағга эга бўлган вояга етган, меҳнатга лаёқатли неваралар зиммасига юклатилиши мумкин.

125-модда. Ака-ука ва опа-сингилнинг вояга етмаган ёки вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз ака-ука ва опа-синглисига таъминот бериш мажбурияти

Ота-онаси йўқ бўлган ёки улардан таъминот ололмайдиган вояга етмаган ака-ука ва опа-синглисига таъминот бериш мажбурияти етарли маблағга эга бўлган ака-ука ва опа-сингил зиммасига юклатилиши мумкин. Вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож ака-ука ва опа-сингилнинг ота-онаси, эри ёки хотини (собиқ эри ёки хотини) ва вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалари бўлмаса ёхуд улардан таъминот учун маблағ ололмаса, уларга нисбатан ҳам бу мажбурият ака-ука ва опа-сингилнинг зиммасига юклатилиши мумкин.

126-модда. Тарбияда бўлганларнинг ўз тарбиячиларига таъминот бериш мажбурияти

Меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож эри ёки хотини (собиқ эри ёки хотини) ёки вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалари бўлмаган ёхуд улардан таъминот учун маблағ ололмайдиган амалда уларни тарбиялаганларга таъминот бериш мажбурияти уларнинг доимий тарбияси ва таъминотида бўлган шахслар зиммасига юклатилиши мумкин. Бундай мажбурият васийликда (ҳомийликда) турган шахслар зиммасига юклатилмайди.

Суд тарбияда бўлганларни, агар улар тарбиячиларнинг тарбияси ва таъминотида беш йилдан кам турган бўлса, ушбу моддада кўрсатилган мажбуриятдан озод қилишга ҳақли.

127-модда. Ўгай ота ва ўгай онанинг ўгай ўғил ва ўгай қизга таъминот бериш мажбурияти

Ўгай ота ва ўгай онанинг тарбиясида ёки таъминотида бўлган вояга етмаган ўгай ўғил ва ўгай қизнинг ота-онаси йўқ бўлса, ёхуд ўз ота-онасидан етарли маблағ ололмаётган бўлса, уларга таъминот бериш мажбурияти ўгай ота ва ўгай она зиммасига юклатилиши мумкин. Вояга етган, ёрдамга муҳтож, меҳнатга лаёқатсиз ўгай ўғил ва ўгай қизнинг ота-онаси, эри ёки хотини (собиқ эри ёки хотини) ва вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалари бўлмаса ёхуд улардан таъминот учун етарли маблағ ололмаса, ўгай ота ва ўгай онанинг зиммасига уларга нисбатан ҳам шундай мажбурият юклатилиши мумкин.

128-модда. Ўгай ўғил ва ўгай қизнинг ўгай ота ва ўгай онага таъминот бериш мажбурияти

Меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож ўгай ота ва ўгай онанинг ота-онаси, эри ёки хотини (собиқ эри ёки хотини) ёки вояга етган, меҳнатга лаёқатли болалари бўлмаса ёхуд улардан таъминот учун маблағ ололмаса, уларга таъминот бериш мажбурияти ўгай ўғил ва ўгай қиз зиммасига юклатилиши мумкин.

Агар ўгай ўғил ва ўгай қизни ўгай ота ва ўгай она беш йилдан кам вақт давомида тарбиялаган ва таъминот берган бўлса, шунингдек улар ўз мажбуриятларини лозим даражада бажармаган бўлса, суд ўгай ўғил ва ўгай қизни ўгай отаси ва ўгай онасига таъминот бериш мажбуриятидан озод қилишга ҳақли.

129-модда. Қариндошлар ва бошқа шахслардан ундириладиган алиментнинг миқдори

Қариндошлар ва бошқа шахслардан вояга етмаган болалар учун, шунингдек вояга етган, меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож шахслар учун ундириладиган алиментнинг миқдори суд томонидан алимент ундирилаётган шахснинг ва алимент олаётган шахснинг моддий ва оилавий аҳволини ҳисобга олиб, ҳар ойда пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланади.

Алимент миқдорини белгилашда, талаб алимент тўлаши шарт бўлган шахсларнинг барчасига ёхуд уларнинг бир нечасига ёки фақат бирига қаратилган бўлишидан қатъи назар, ана шу шахслар ҳисобга олинади.

17-боб. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув

130-модда. Алимент тўлаш тўғрисида келишув тузиш

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув (алимент миқдори, шартлари ва тўлаш тартиби) алимент тўлаши шарт бўлган шахс билан алимент олувчи ўртасида тузилади. Агар алимент олувчи муомалага лаёқатсиз бўлса, келишув унинг қонуний вакили билан тузилади.

131-модда. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувнинг шакли

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ёзма шаклда тузилиб, нотариал тартибда тасдиқланиши лозим.

Алимент тўлаш тўғрисида келишув тузишнинг қонунда белгиланган шаклига риоя қилмаслик, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексида назарда тутилган оқибатларга олиб келади.

Нотариал тартибда тасдиқланган алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ижро варақаси кучига эга бўлади.

132-модда. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувни ўзгартириш ёки бекор қилиш

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув тарафларнинг ўзаро розилиги билан исталган вақтда ўзгартирилиши ёки бекор қилиниши мумкин. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув қандай шаклда тузилган бўлса, уни ўзгартириш ёки бекор қилиш ҳам ўша шаклда амалга оширилади.

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувнинг бажарилишини бир тарафлама рад қилишга ёки унинг шартларини бир тарафлама ўзгартиришга йўл қўйилмайди.

Тарафларнинг моддий ёки оилавий аҳволида жиддий ўзгаришлар юз берганда ҳамда алимент тўлаш тўғрисидаги келишувни ўзгартириш ёки бекор қилиш тўғрисида улар ўзаро келиша олмаганда, манфаатдор тараф келишувни ўзгартириш ёки бекор қилиш тўғрисидаги даъво билан судга мурожаат қилишга ҳақли. Суд алимент тўлаш тўғрисидаги келишувни ўзгартириш ёки бекор қилиш масаласини ҳал қилишда тарафларнинг эътиборга лойиқ ҳар қандай манфаатларини ҳисобга олишга ҳақли.

133-модда. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувга биноан тўланадиган алиментлар миқдори

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувга биноан тўланадиган алиментларнинг миқдорини тарафлар шу келишувда белгилайдилар.

Вояга етмаган болаларга алимент тўлаш тўғрисидаги келишувга биноан тўланадиган алиментнинг миқдори алимент суд тартибида ундирилганда болалар олиши мумкин бўлган миқдордан кам бўлмаслиги керак.

134-модда. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувга биноан алимент тўлаш усуллари ва тартиби

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув бўйича алимент тўлаш усуллари ва тартиби шу келишув билан белгиланади.

Алиментлар: алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромадига нисбатан улушларда; вақти-вақтида пул билан тўланадиган қатъий суммада; бир йўла пул билан тўланадиган қатъий суммада; мол-мулк билан ёки келишувда қайд этилган бошқа усулларда тўланиши мумкин.

Алимент тўлаш ҳақидаги келишувда алимент тўлашнинг турли усулларини бирга қўшиб қўллаш назарда тутилиши мумкин.

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув бўйича тўланадиган алимент миқдорини индексация қилиш шу келишувга мувофиқ амалга оширилади. Агар алимент тўлаш тўғрисидаги келишувда индексация қилиш тартиби кўрсатилмаган бўлса, индексация ушбу Кодекснинг 144-моддасига мувофиқ амалга оширилади.

18-боб. Алимент тўлаш ва ундириш тартиби

135-модда. Алиментни ихтиёрий тўлаш

Алимент тўлаши шарт бўлган шахс алиментни ихтиёрий равишда шахсан ёки ўз аризасига мувофиқ ишлаб турган жойида ёхуд пенсия, нафақа, стипендия ва бошқа турдаги маблағ олаётган жойида тўлайди.

Вояга етмаган болалар учун олинадиган алимент аризага мувофиқ ушбу Кодекснинг 99-моддасида белгиланган миқдорда ушлаб қолинади.

Алиментнинг ихтиёрий равишда тўлаб турилиши алимент ундирувчини хоҳлаган вақтда алимент ундириш ҳақида ариза билан судга мурожаат қилиш ҳуқуқидан маҳрум этмайди.

136-модда. Алиментни суд тартибида ундириш

Алимент олиш ҳуқуқига эга бўлган шахс, алимент талаб қилиш ҳуқуқи вужудга келганидан сўнг қанча муддат ўтганидан қатъи назар, хоҳлаган вақтда алимент ундириш тўғрисидаги талаб билан судга мурожаат қилишга ҳақлидир.

Алимент даъво тақдим этилган кундан бошлаб ундирилади.

Суд даъвогар алимент ундириш учун барча чораларни кўришига қарамай, жавобгар уни тўлашдан бош тортгани сабабли алимент ундира олмаганини, шунингдек даъвогар оилани сақлаб қолиш мақсадида ёки бошқа узрли сабаблар билан ўз вақтида даъво тақдим қилмаганлигини аниқласа, суд иш ҳолатларига қараб, ўтган вақт учун, аммо уч йилдан ортиқ бўлмаган муддатга алимент ундириши мумкин.

137-модда. Иш берувчининг (ташкилот маъмуриятининг) алимент ушлаб қолиш мажбурияти

Алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш жойидаги иш берувчи ёки пенсия, нафақа, стипендия олинаётган ташкилот маъмурияти алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишувга ёки ижро варақасига асосан алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш ҳақидан ва (ёки) бошқа даромадидан ҳар ойда алимент ушлаб қолиб, алимент тўлаши шарт бўлган шахсга иш ҳақи тўланган ва (ёки) бошқа даромадлар олинган кундан бошлаб, уч кундан кечиктирмай алимент олувчи шахсга алимент тўлаши ёки алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг ҳисобидан унга ўтказиши шарт.

138-модда. Алимент тўловчининг иш, ўқиш жойи ва турар жойи ўзгарганлиги ҳақида хабар қилиш мажбурияти

Суднинг ҳал қилув қарори ёки алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишув бўйича алимент ушлаб қолиши лозим бўлган иш берувчи (ташкилот маъмурияти) алимент тўловчи шахс билан меҳнат шартномаси бекор қилинганлиги ҳақида, шунингдек унинг янги иш, ўқиш жойи ёки турар жойи унга маълум бўлса, бу ҳақда суднинг ҳал қилув қарори ижро этиладиган жойдаги суд ижрочисига ёки алимент олувчи шахсга уч кун муддат ичида хабар бериши шарт.

Алимент тўлаши шарт бўлган шахс ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган муддатда ўз иш, ўқиш жойи ёки турар жойи ўзгарганлиги ҳақида, шунингдек қўшимча иш ҳақи ёки бошқа даромади тўғрисида суд ижрочисини ҳамда алимент олувчи шахсни хабардор қилиши шарт.

Ушбу модданинг биринчи ва иккинчи қисмларида кўрсатилган маълумотларни белгиланган муддатда узрсиз сабабларга кўра хабар қилмаган тақдирда, айбдор мансабдор шахс ва алимент тўловчи шахс қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка тортилади.

139-модда. Алимент қарзини ундириш

Алимент қарзи алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромадидан ундирилади. Иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромад етарли бўлмаганда, алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг банклар ва бошқа кредит ташкилотларидаги ҳисобварақларида турган пул маблағидан, тижорат ва тижоратчи бўлмаган ташкилотларга шартнома асосида (мулк ҳуқуқи ўзгарадиган шартномалар бундан мустасно) ўтказилган пул маблағидан ундирилади. Бу маблағ етарли бўлмаганда ундириш алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг қонун бўйича ундириш қаратилиши мумкин бўлган ҳар қандай мол-мулкига қаратилади.

Ундириш алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг ҳисобварағидаги пул маблағига ва унинг бошқа мол-мулкига қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қаратилади.

Алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган

(Давоми 5-бетда).

Лойиҳа

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ОИЛА КОДЕКСИ

(Давоми. Боши 2, 3, 4-бетларда).

келишув ёки ижро варақаси асосида ўтган даврдаги алимент қарзи ижро варақаси ёки алимент тўлаш тўғрисидаги келишув алимент ундириш учун тақдим қилингунга қадар ўтган уч йилдан ортиқ бўлмаган муддат учун ундирилади.

Алиментлар ижро варақаси ёки алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишув бўйича алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг айби билан ундирилмаган бўлса, алиментлар ушбу модданинг учинчи қисмида кўрсатилган уч йиллик муддатдан қатъи назар, ўтган барча вақт учун ундирилади.

140-модда. Алимент қарзи миқдорини белгилаш

Алимент қарзи миқдори суд ижрочиси томонидан суднинг ҳал қилув қарори ёки алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишувда белгиланган алимент миқдоридан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Ушбу Кодекснинг 99-моддасига асосан вояга етмаган болаларга тўланадиган алимент қарзи миқдори алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромади миқдоридан келиб чиққан ҳолда алимент ундирилмаган вақт учун ҳисоблаб чиқилади. Агар алимент тўлаши шарт бўлган шахс шу даврда ишламаган бўлса ёки унинг иш ҳақи ва (ёки) даромадини тасдиқловчи ҳужжатлар тақдим қилинмаган бўлса, алимент қарзи ундирилаётган вақтда алимент Ўзбекистон Республикасида амалда бўлган энг кам ойлик иш ҳақи миқдори бўйича ҳисоблаб чиқилади. Агар қарзни бундай белгилаш тарафлардан бирининг манфаатларига жиддий путур етказса, манфаатларига путур етказилган тараф судга мурожаат қилишга ҳақлидир. Суд тарафларнинг моддий ва оилавий аҳволини ва бошқа эътиборга лойиқ ҳолатларни инобатга олиб, қарзнинг пул билан тўланадиган қатъий суммасини белгилаши мумкин.

141-модда. Алимент қарзини тўлашдан озод қилиш

Тарафлар ўртасидаги келишувга мувофиқ алимент қарзларини тўлашдан озод қилиш ёки уларни камайтиришга тарафларнинг ўзаро розилиги бўлгандагина йўл қўйилади, вояга етмаган болаларга алимент тўланадиган ҳоллар бундан мустасно.

Агар суд алимент тўлаши шарт бўлган шахс касаллиги ёки бошқа узрли сабабларга кўра алимент тўламаганлигини аниқласа ҳамда унинг моддий ва оилавий аҳволи йиғилган алимент қарзларини тўлашга имкон бермайди деб топса, алимент тўловчининг даъвосига биноан уни алимент қарзларини тўлашдан тўла ёки қисман озод этишга ҳақлидир.

142-модда. Алиментни ўз вақтида тўламаганлик учун жавобгарлик

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувга мувофиқ алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг айби билан қарз вужудга келган бўлса, айбдор шахс ушбу келишувда белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

Суднинг ҳал қилув қарорига кўра алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг айби билан қарз вужудга келган бўлса, айбдор шахс кечиктирилган ҳар бир кун учун тўланмай қолган алимент суммасининг ўндан бир фоизи миқдорида алимент олувчига неустойка тўлайди.

Алимент олувчи алимент ўз вақтида тўланмаганлигида айбдор алимент тўлаши шарт бўлган шахсдан алимент тўлаш мажбуриятларини бажармаганлик оқибатида етказилган барча зарарларнинг неустойка билан қопланмаган қисмини ундиришга ҳам ҳақлидир.

143-модда. Алиментни ҳисобга ўтказишга ва қайтариб олишга йўл қўйилмаслиги

Алиментлар қарши қўйилган бошқа талаблар билан ҳисобга ўтказилиши мумкин эмас.

Алиментларни қайтариб олишга йўл қўйилмайди, қуйидаги ҳоллар бундан мустасно:

алимент олувчи томонидан ёлғон маълумотлар бериш ёки қалбаки ҳужжатлар тақдим этиш оқибатида алимент ундириш тўғрисида чиқарилган суднинг ҳал қилув қарори бекор қилинганда;

алимент олувчи томонидан алдаш, қўрқитиш ёки зўрлик қилиш таъсири остида тузилган алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ҳақиқий эмас деб топилганда;

алимент тўланишига асос бўлган суднинг ҳал қилув қарори, алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ёки ижро варақаси қалбакилиги факти суд ҳукми билан аниқланганда.

Агар ушбу модданинг иккинчи қисмида кўрсатилган ҳаракатлар вояга етмаган боланинг ёки вояга етган муомалага лаёқатсиз алимент олувчининг вакили томонидан содир этилган бўлса, алимент қайтариб олинмайди, тўланган алимент суммаси эса, алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг даъвосига кўра айбдор вакилдан ундирилади.

144-модда. Алиментни индексация қилиш

Суднинг ҳал қилув қарорига асосан пул билан тўланадиган қатъий суммада ундирилаётган алиментларни индексация қилиш алиментлар ушлаб қолинаётган жойда қонун ҳужжатлари билан белгиланган энг кам ойлик иш ҳақига мутаносиб равишда амалга оширилади.

Индексация қилиш мақсадида алиментнинг миқдори суд томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг муайян қисмига мос равишда пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланади.

145-модда. Алимент тўлаши шарт бўлган шахс чет давлатга кетаётганида алимент тўланиши

Алимент тўлаши шарт бўлган шахс доимий яшаш учун ёки уч ойдан ортиқ муддатга чет давлатга кетаётганида қонунга мувофиқ ўзи таъминот бериши лозим бўлган алимент олувчилар билан ушбу Кодекснинг 130-134-моддаларига асосан алимент тўлаш тўғрисида келишув тузиши шарт.

Алимент тўлаш тўғрисида келишувга эришилмаган тақдирда манфаатдор шахс алимент миқдорининг пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланиши ва алиментни бир йўла тўлаш тўғрисида ёки алимент эвазига муайян мол-мулкни бериш ёхуд алиментни бошқа усулда тўлаш тўғрисидаги талаб билан судга мурожаат қилишга ҳақли.

146-модда. Алимент миқдорини ўзгартириш ёки алимент тўлашдан озод қилиш

Алимент миқдори суд тартибида белгиланганидан кейин тарафлардан бирининг моддий ёки оилавий аҳволи ўзгарса, суд улардан ҳар бирининг талабига кўра алиментнинг белгиланган миқдорини ўзгартиришга ёки алимент тўлаши шарт бўлган шахсни алимент тўлашдан озод қилишга ҳақли. Алимент миқдорини ўзгартиришда ёки уларни тўлашдан озод қилишда суд тарафларнинг эътиборга лойиқ бошқа манфаатларини ҳисобга олишга ҳақли.

147-модда. Алимент мажбуриятларининг тугатилиши

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувда белгиланган алимент мажбуриятлари тарафлардан бирининг ўлими, мазкур келишув муддатининг ўтиши ёки унда назарда тутилган бошқа асосларга кўра тугайди.

Суд тартибида ундириладиган алимент тўлаш:

бола вояга етганда ёки вояга етмасдан туриб тўла муомала лаёқатига эга бўлганда;

фойдасига алимент ундирилаётган бола фарзандликка олинганда;

суд алимент олувчининг меҳнатга лаёқати тикланган ёки уни ёрдамга муҳтож бўлмай қолган деб топганда;

меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож алимент олувчи собиқ эр ёки хотин янги никоҳга кирганда;

алимент олувчи ёки алимент тўлаши шарт бўлган шахс вафот этганда тугатилади.

VI БЎЛИМ. ОТА-ОНА ҚАРАМОҒИДАН МАҲРУМ БЎЛГАН БОЛАЛАРНИ ЖОЙЛАШТИРИШ ШАКЛЛАРИ

19-боб. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни аниқлаш ва жойлаштириш

148-модда. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш

Ота-она вафот этганда, ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум этилганда, уларнинг ота-оналик ҳуқуқи чекланганда, улар муомалага лаёқатсиз деб топилганда, касал бўлганда, узоқ муддат бўлмаганда, ота-она болаларни тарбиялаш ёки уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишдан бўйин товлаганда, шу жумладан ота-она тарбия, даволаш, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасаси ва шунга ўхшаш бошқа муассасадаги боласини олишдан бош тортганда, шунингдек ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган бошқа ҳолларда болаларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш васийлик ва ҳомийлик органлари зиммасига юклатилади.

149-модда. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни аниқлаш ва ҳисобга олиш

Васийлик ва ҳомийлик органлари ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни аниқлайди, бундай болаларни ҳисобга олади ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган ҳар бир ҳолатга қараб, болаларни жойлаштириш шаклларини танлайди, шунингдек бундан буён уларга таъминот бериш, уларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш шарт-шароитларини назорат қилиб боради.

Васийлик ва ҳомийлик органидан ташқари бошқа юридик ва жисмоний шахсларнинг ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни аниқлаш ва жойлаштириш бўйича фаолият юритишига йўл қўйилмайди.

Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар борлигидан хабардор бўлган муассасаларнинг (мактабгача тарбия муассасалари, умумтаълим муассасалари, даволаш ва бошқа муассасаларнинг) мансабдор шахслари ва бошқа фуқаролар бу ҳақда болалар турган жойдаги васийлик ва ҳомийлик органига хабар беришлари шарт. Васийлик ва ҳомийлик органи бундай хабарни олган кундан бошлаб уч кун ичида боланинг турмуш шароитини текшириб чиқиши шарт бўлиб, бунда бола ота-она ёки қариндошлари қарамоғидан маҳрум бўлганлиги аниқланса, уни жойлаштириш масаласи ҳал бўлгунга қадар боланинг ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаши шарт.

150-модда. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни жойлаштириш

Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар оилага (фарзандликка олиниши, васийлик, ҳомийлик белгиланиши ёки тутинган оилага) берилиши, бундай имконият бўлмаганда эса, етим болалар ёхуд ота-оналар қарамоғидан маҳрум бўлган болалар учун тайинланган муассасаларга (тарбия, даволаш, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасаси ва шунга ўхшаш бошқа муассасаларга) тарбияга берилиши мумкин.

Ота-онаси қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган оилага ёки муассасаларга тарбиялаш учун жойлаштириш масаласи ҳал бўлгунга қадар васийлик ёки ҳомийлик мажбуриятини бажариш вақтинча васийлик ва ҳомийлик органлари зиммасига юклатилади.

20-боб. Фарзандликка олиш

151-модда. Фарзандликка олиш

Фарзандликка олишга фақат вояга етмаган болаларга нисбатан ва уларнинг манфаатларинигина кўзлаб йўл қўйилади.

Фарзандликка олиш болани фарзандликка олишни истаган шахсларнинг аризасига биноан ҳамда васийлик ва ҳомийлик органи тавсиясига кўра туман, шаҳар ҳокими қарори билан амалга оширилади.

152-модда. Фарзандликка олиши мумкин бўлган шахслар

Вояга етган эркак ёки аёл фуқаролар фарзандликка олувчилар бўлиши мумкин, қуйидаги шахслар бундан мустасно:

ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган ёки ота-оналик ҳуқуқи чекланганлар;

қонун билан белгиланган тартибда муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилганлар;

асаб касалликлари ёки наркология муассасаларида рўйхатда турувчилар;

ушбу Кодекс 169-моддасининг биринчи қисмида кўрсатилган асослар бўйича фарзандликка олганлиги бекор қилинган собиқ фарзандликка олувчилар;

қасддан содир қилган жиноятлари учун илгари ҳукм қилинганлар.

Фарзандликка олувчи ва фарзандликка олинувчилар ўртасидаги фарқ ўн беш ёшдан кам бўлмаслиги шарт, ўгай ота ва ўгай она томонидан фарзандликка олиниш ҳоллари бундан мустаснодир.

153-модда. Фарзандликка олишни сир сақлаш

Фарзандликка олишни сир сақлаш қонун билан ҳимоя қилинади.

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини рўйхатга олиш дафтаридаги ва бошқа ҳужжатлардаги фарзандликка олувчилар фарзандликка олинганларнинг ота-онаси эмаслигини билдирадиган мазмундаги ёзувлар билан таништириш, бу ёзувлардан кўчирмалар ва бошқа маълумотларни фарзандликка олувчиларнинг розилигисиз, агар улар вафот этган бўлса, васийлик ва ҳомийлик органининг розилигисиз бериш тақиқланади.

Фарзандликка олувчининг ёки васийлик ва ҳомийлик органининг эркига хилоф равишда фарзандликка олиш сирини ошкор қилган шахслар қонун билан белгиланган жавобгарликка тортиладилар.

154-модда. Фарзандликка олишда устунлик ҳуқуқига эга бўлган шахслар

Фарзандликка олишда қуйидагилар устунлик ҳуқуқига эга бўладилар:

турар жойидан қатъи назар фарзандликка олинувчининг қариндошлари;

фарзандликка олинувчи бола оиласида яшаётган шахс;

ака-ука, опа-сингилларни қариндошлик алоқаларини бузмасдан фарзандликка олаётганлар;

ўгай ота ва ўгай она;

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари;

касаллик, бахтсиз ҳодиса оқибатида фарзандларидан ажралган шахслар.

155-модда. Фарзандликка олинаётган боланинг фарзандликка олинишига розилиги

Ўн ёшга тўлган болани фарзандликка олиш учун унинг розилиги талаб қилинади.

Фарзандликка олиш учун боланинг розилиги васийлик ва ҳомийлик органи томонидан аниқланади.

156-модда. Боланинг розилигисиз фарзандликка олиш

Агар бола фарзандликка олувчиларнинг оиласида тарбияланаётган бўлса ва уларни ўз ота-онаси деб эътироф этса, фарзандликка олиш фарзандликка олинаётган боланинг розилигисиз амалга оширилиши мумкин.

157-модда. Фарзандликка олувчининг эри (хотини)нинг болани фарзандликка олишга розилиги

Агар бола эр-хотиннинг ҳар иккаласи томонидан фарзандликка олинмаётган бўлса, бунга хотин (эр)нинг розилиги талаб этилади.

Агар эр-хотин оилавий муносабатни тугатган, бир йилдан ортиқ бирга турмаётган бўлсалар ва эр (хотин)нинг турар жойи номаълум бўлса, фарзандликка олишда унинг розилиги талаб қилинмайди.

158-модда. Васийлик ёки ҳомийликдаги болани фарзандликка олиш

Васийлик ёки ҳомийликдаги болани фарзандликка олиш, агар унинг ота-онасидан розилик талаб қилинмайдиган бўлса, васий ёки ҳомийнинг розилиги билан амалга оширилади.

159-модда. Ота-онанинг болани фарзандликка беришга розилиги

Болани фарзандликка олиш учун фарзандликка олинаётган бола ота-онасининг розилиги талаб этилади.

Ота-она боланинг муайян бир шахс(шахслар) томонидан фарзандликка олинишига розилик беришлари ёки фарзандликка беришга розилик билдириб, фарзандликка олувчиларни танлаш ихтиёрини васийлик ва ҳомийлик органига ҳавола қилишлари мумкин.

Ота-онанинг болани фарзандликка беришга розилиги ёзма шаклда баён этилиши керак.

Фарзандликка олиш тўғрисида қарор чиқарилгунга қадар ота-она ўз розилигини қайтариб олишга ҳақлидир.

160-модда. Ота-онанинг розилигисиз фарзандликка олиш

Фарзандликка олиш қуйидаги ҳолларда, чунончи:

ота-онанинг кимлиги номаълум бўлса;

ота-она ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган бўлса;

ота-она муомалага лаёқатсиз, бедарак йўқолган деб топилган ёки вафот этган деб эълон қилинган бўлса;

ота-она бир йилдан ортиқ муддат давомида болалар ёки даволаш муассасаларидаги боласидан узрли сабабларсиз хабар олмаган бўлса, ота-онанинг розилигисиз амалга оширилади.

161-модда. Давлат болалар муассасалари тарбияси ва таъминотидаги болаларни фарзандликка олиш

Давлат болалар муассасаларининг тарбияси ва таъминотидаги болаларни фарзандликка олиш, агар уларнинг ота-онаси розилиги талаб этилмайдиган бўлса, шу муассаса маъмуриятининг розилиги билан амалга оширилади.

162-модда. Болани такроран фарзандликка бериш

Фарзандликка олиш тўғрисидаги биринчи қарор суд тартибида бекор қилингандан кейингина болани такроран фарзандликка беришга йўл қўйилади.

163-модда. Фарзандликка олиш рад этилганлиги устидан шикоят қилиш

Туман, шаҳар ҳокимининг фарзандликка олишни рад этганлиги устидан фарзандликка олиш ҳақида ариза берган шахс суд тартибида шикоят қилиши мумкин.

164-модда. Фарзандликка олишда туғилишни қайд этиш дафтарига ўзгартириш киритиш

Фарзандликка олиш тўғрисида қарор чиқарилгандан кейин ўн кун ичида фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органлари фарзандликка олинганнинг туғилиши қайд этилган дафтарга зарур ўзгартиришлар киритиши лозим.

Фарзандликка олувчилар боланинг туғилиши қайд этилган дафтарга унинг ота-онаси деб ёзилиши керак.

Зарур ҳолларда боланинг фамилияси, исми, отасининг исмигина эмас, балки туғилган санаси ҳам бир йилдан ортиқ бўлмаган фарқ билан ўзгартирилади. Агар бола ўн ёшдан ошмаган бўлса, туғилган жойи ҳам Ўзбекистон Республикаси доирасида ўзгартирилиши мумкин.

165-модда. Фарзандликка олишнинг ҳуқуқий оқибатлари

Фарзандликка олинган бола барча шахсий ва мулкий ҳуқуқларда фарзандликка олувчининг ўз боласига тенглаштирилади.

Фарзандликка олинганлар ўз ота-онаси ва уларнинг қариндошларига нисбатан шахсий ва мулкий ҳуқуқларини йўқотадилар ҳамда мажбуриятлардан озод бўладилар.

166-модда. Фарзандликка олишда боқувчисини йўқотганлик учун пенсия ёки нафақанинг сақланиши

Фарзандликка олиниш вақтида боқувчисини йўқотганлик учун пенсия ёки нафақа олиш ҳуқуқига эга бўлган вояга етмаганлар фарзандликка олинган тақдирда ҳам ана шу ҳуқуқларни сақлаб қоладилар.

167-модда. Фарзандликка олишнинг вужудга келиш вақти

Боланинг туғилишини қайд этиш дафтарига зарур ўзгартиришлар киритилган кун фарзандликка олишнинг вужудга келган вақти ҳисобланади.

168-модда. Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топиш асослари

Фарзандликка олиш қуйидаги ҳолларда, чунончи:

фарзандликка олиш қалбаки ҳужжатлар асосида расмийлаштирилганда;

фарзандликка олиш сохта бўлганда;

вояга етган шахс фарзандликка олинганда;

фарзандликка олувчи шахс ушбу Кодекснинг 152-моддасига мувофиқ фарзандликка олиш ҳуқуқига эга бўлмаганда ҳақиқий эмас деб топилади.

169-модда. Фарзандликка олишни бекор қилиш асослари

Фарзандликка олиш фарзандликка олувчилар:

ўз зиммаларига юклатилган мажбуриятларни бажаришдан бўйин товлаётган ёки уларни лозим даражада бажармаётган бўлсалар;

ота-оналик ҳуқуқини суиистеъмол қилаётган бўлсалар;

фарзандликка олинувчига нисбатан шафқатсизлик билан муомалада бўлсалар;

муттасил ичкиликбозликка ёки гиёҳвандликка мубтало бўлган бўлсалар бекор қилиниши лозим.

Фарзандликка олинувчининг хатти-ҳаракатлари фарзандликка олувчиларнинг шаъни ва қадр-қимматига путур етказаётган, уларнинг ҳаёти ва соғлиғига хавф солаётган бўлса, фарзандликка олинувчи вояга етганидан кейин фарзандликка олиш бекор қилинишига йўл қўйилади.

Суд бошқа сабабларга кўра ҳам боланинг манфаатларидан келиб чиқиб ва унинг фикрини ҳисобга олган ҳолда фарзандликка олишни бекор қилишга ҳақлидир.

170-модда. Фарзандликка олишни бекор қилишни талаб этиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар

Фарзандликка олинганнинг ота-онаси, прокурор, васийлик ва ҳомийлик органлари, вояга етмаганлар иши билан шуғулланувчи комиссиялар, шунингдек ўн олти ёшга тўлган фарзандликка олинган бола фарзандликка олишни суд тартибида бекор қилишни талаб этиш ҳуқуқига эга.

171-модда. Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топиш ва бекор қилиш тартиби

Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топиш ва фарзандликка олишни бекор қилишга фақат суд тартибида йўл қўйилади. Бу тоифадаги ишларни ҳал қилишда ўн ёшга тўлган боланинг фикри ҳисобга олинади.

Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топиш ёки фарзандликка олишни бекор қилиш тўғрисидаги суднинг ҳал қилув қарори қонуний кучга киргандан кейин уч кундан кечиктирмай суд шу қарордан кўчирмани болани фарзандликка бериш тўғрисида қарор чиқарган шаҳар, туман ҳокимига юбориши шарт.

172-модда. Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топиш ва фарзандликка олишни бекор қилиш оқибатлари

Суд томонидан фарзандликка олиш ҳақиқий эмас деб топилганда ёки фарзандликка олиш бекор қилинганда фарзандликка олинувчи билан фарзандликка олувчининг (фарзандликка олувчининг қариндошлари) ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятлари бекор қилинади ҳамда бола билан ота-она (ота-онанинг қариндошлари) ўртасидаги ҳуқуқ ва мажбуриятлар тикланади.

Фарзандликка олиш ҳақиқий эмас деб топилганда ёки фарзандликка олиш бекор қилинганда, бола суднинг ҳал қилув қарори билан ота-онасига олиб берилади.

Боланинг ота-онаси йўқ бўлса ёки болани ота-онасига бериш унинг манфаатларига зид бўлса, у васийлик ва ҳомийлик органлари қарамоғига берилади.

Суднинг ҳал қилув қарорида фарзандликка олинувчининг фамилияси, исми ва ота исмини сақлаш-сақланмаслиги кўрсатилади.

Ўн ёшга тўлган боланинг фамилияси, исми ва ота исми фақат унинг розилиги билан ўзгартирилади.

21-боб. Васийлик ва ҳомийлик

173-модда. Васийлик ва ҳомийликнинг мақсади

Васийлик ва ҳомийлик ота-онасининг қарамоғидан маҳрум бўлган болаларга таъминот бериш, уларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш, шунингдек бундай болаларнинг шахсий ҳамда мулкий ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш учун белгиланади.

174-модда. Васийлик ва ҳомийликни белгиловчи органлар

Васийлик ва ҳомийлик туман ёки шаҳар ҳокимининг қарори билан белгиланади.

Васийлик ва ҳомийлик васий ёки ҳомий тайинланишга муҳтож бўлган шахс яшаётган жойда, агар шахснинг муайян яшаш жойи бўлмаса, васий ёки ҳомий яшаётган жойда белгиланади.

175-модда. Васийлик ва ҳомийлик вазифаларини амалга ошириш

Васийлик ва ҳомийлик вазифаларини амалга ошириш ўн саккиз ёшга тўлмаган шахсларга нисбатан халқ таълими бўлимларига, суд томонидан муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилган шахсларга нисбатан эса, соғлиқни сақлаш бўлимларига, соғлиғининг ёмонлиги сабабли ҳомий тайинланишига муҳтож муомалага лаёқатли шахсларга нисбатан эса, ижтимоий таъминот бўлимлари зиммасига юклатилади.

176-модда. Васийлик ва ҳомийлик белгиланадиган шахслар

Васийлик ўн тўрт ёшга тўлмаган болаларга ва суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган шахсларга нисбатан белгиланади.

Ҳомийлик ўн тўрт ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган вояга етмаганларга, шунингдек суд томонидан муомала лаёқати чекланган деб топилган шахсларга нисбатан белгиланади.

Соғлиғининг ёмонлиги сабабли мустақил равишда ўз ҳуқуқларини амалга ошира олмайдиган ва мажбуриятларини бажара олмайдиган вояга етган муомалага лаёқатли шахсларга нисбатан ҳомийлик шу шахсларнинг илтимосига биноан белгиланиши мумкин.

177-модда. Ота-онаси бўлган вояга етмаган болаларга васий ёки ҳомий тайинлаш

Боланинг ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинмаган ота-онаси бўлиб, васийлик ва ҳомийлик органи унинг ота-она тарбиясида қолиши бола манфаатларига жавоб бермаслигини, шунингдек боланинг ҳаёти ва соғлиғи учун бевосита хавф борлигини аниқласа, унга васий ёки ҳомий тайинланади.

Ота-она васийлик ва ҳомийлик органининг васий ёки ҳомий тайинлаш ҳақидаги қарори устидан судга шикоят қилишга ҳақли.

178-модда. Ота-она вақтинча бўлмаганда болаларга васийлик ёки ҳомийлик белгилаш

Ота-она олти ойдан ортиқ ҳозир бўлмаган ҳолларда болаларнинг манфаатларидан келиб чиқиб, уларга нисбатан васийлик ва ҳомийлик белгиланади. Ота-она вақтинча бўлмаганида улар болаларини қариндошлари ёки бошқа яқин кишилари қарамоғига тарбиялаш ва назорат қилиш учун қолдирган бўлсалар, болаларга васийлик ва ҳомийлик белгиланиши шарт эмас.

179-модда. Васий ва ҳомий тайинлаш тартиби

Васийлик ва ҳомийлик мажбуриятларини бевосита амалга ошириш учун васийлик ва ҳомийлик органи васий ёки ҳомий тайинлайди.

Васий ёки ҳомий этиб вояга етган ҳар икки жинсдаги фуқаролар уларнинг розилиги билангина тайинланиши мумкин.

Васийлик ёки ҳомийлик тайинлаш лозимлиги васийлик ва ҳомийлик органларига маълум бўлган вақтдан бошлаб бир ойдан кечиктирмай васий ёки ҳомий тайинланиши лозим.

Васий ёки ҳомийни тайинлаш вақтида унинг шахсий фазилатлари, тегишли мажбуриятларни бажаришга қобилияти, мазкур шахс билан васийлик ёки ҳомийликка муҳтож шахс ўртасидаги муносабатлар, шунингдек васийлик ёки ҳомийликка олинувчининг ўз хоҳиши эътиборга олиниши лозим.

180-модда. Васий ва ҳомий қилиб тайинланиши мумкин бўлмаган шахслар

Қуйидаги шахслар васий ва ҳомий қилиб тайинланиши мумкин эмас:

ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинганлар ёки ота-оналик ҳуқуқи чекланганлар;

қонунда белгиланган тартибда муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилганлар;

собиқ фарзандликка олувчилар, агар фарзандликка олганлиги ушбу Кодекс 169-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган асослар бўйича бекор қилинган бўлса;

қонун билан зиммаларига юклатилган мажбуриятларини лозим даражада бажармаганликлари ёки ўз ҳуқуқларини суиистеъмол қилганликлари учун васийлик ёки ҳомийлик вазифаларидан четлатилганлар;

қасддан содир этган жинояти учун илгари ҳукм қилинганлар.

181-модда. Васий ва ҳомийнинг ҳуқуқ ҳамда мажбуриятлари

Васийлар ўз қарамоғидаги шахсларнинг қонуний вакиллари ҳисобланадилар ва улар номидан ҳамда уларнинг манфаатларини кўзлаб барча зарур битимларни тузадилар.

Ҳомийлар ўз қарамоғидаги шахсларга улар ўз ҳуқуқларини амалга оширишида ва мажбуриятларини бажаришида кўмаклашадилар, шунингдек уларнинг ҳуқуқлари учинчи шахслар томонидан суиистеъмол этилишидан ҳимоя қиладилар.

Васий ва ҳомий:

турар жойи ўзгарганлиги ҳақида васийлик ва ҳомийлик органини хабардор қилиши;

васийлиги ва ҳомийлигидаги болаларни тарбиялаши, уларнинг таъминоти, саломатлиги, жисмоний, руҳий, маънавий ва ахлоқий камолоти ҳақида ғамхўрлик қилиши ҳамда уларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиши;

ўз қарамоғидаги вояга етмаган шахслар билан бирга яшаши шарт. Ўн олти ёшга тўлган ҳомийликдаги боланинг ўз ҳомийсидан бошқа-бошқа яшаши унинг тарбиясига, ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилинишига салбий таъсир қилмаса, васийлик ва ҳомийлик органининг розилиги билан уларнинг бошқа-бошқа яшашларига йўл қўйилади.

Васий ва ҳомий қуйидагиларга:

васийлиги ва ҳомийлигидаги боланинг фикри, шунингдек васийлик ва ҳомийлик органининг тавсияларини ҳисобга олган ҳолда болани тарбиялаш усулларини мустақил равишда белгилашга;

васийлиги ёки ҳомийлигидаги болани қонуний асослар бўлмасдан туриб, ўз қарамоғида сақлаб турган ҳар қандай шахсдан, шу жумладан боланинг яқин қариндошларидан суд тартибида қайтариб беришни талаб қилишга ҳақлидирлар.

Васий ва ҳомий боланинг ўз ота-онаси ва бошқа яқин қариндошлари билан кўришиб туришига тўсқинлик қилишга ҳақли эмас, бундай кўришиш бола манфаатларига зид ҳоллар бундан мустаснодир.

Васий ва ҳомий, агар ўз қарамоғидаги шахснинг муомалага лаёқатсиз ёки спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари ёхуд психотроп моддаларни истеъмол қилиши натижасида муомала лаёқати чекланган деб топилишига асос бўлган ҳолатлар барҳам топса, уни муомалага лаёқатли деб топишни ва васийлик ёки ҳомийлик бекор қилинишини сўраб судга мурожаат этиши шарт.

Васийлик ва ҳомийлик вазифалари бепул бажарилади.

182-модда. Васий ва ҳомийлар фаолиятини назорат қилиш

Васий ва ҳомий ҳуқуқларининг амалга оширилиши ҳамда мажбуриятларининг бажарилиши устидан васийлик ва ҳомийлик органи назорат қилади.

183-модда. Васийлик ва ҳомийликдаги шахсларнинг мол-мулкини бошқариш

Васийлик ёки ҳомийликдаги шахсларнинг мол-мулкини бошқариш мол-мулк жойлашган ерда ўрнатилади.

Васийлик ёки ҳомийликдаги шахсларнинг мол-мулкини бошқариш, уларга тегишли мол-мулкни бошқа шахсга бериш, васийлик ва ҳомийликдаги шахсларга тегишли пул ва бошқа қимматли буюмларни сақлаш, мол-мулкни бошқариш ва сақлаш билан боғлиқ бўлган бошқа ҳаракатлар тартиби ва шартлари, шунингдек васийлик ва ҳомийликдаги шахсларнинг мол-мулкини бошқариш ва сақлаш бўйича васий ва ҳомийнинг ҳисобот бериш тартиби қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Суднинг шахсни бедарак йўқолган деб топиш тўғрисидаги ёки уни вафот этган деб эълон қилиш ҳақидаги ҳал қилув қарори бекор қилинган ҳолларда ёхуд мерос олинганда мол-мулкни бошқариш бекор қилинади.

184-модда. Васийнинг васийлик ва ҳомийлик органининг розилиги билан қилиши мумкин бўлган ҳаракатлари

Васий васийлик ва ҳомийлик органининг розилиги билан:

васийликдаги шахс номидан нотариал тартибда тасдиқланиши лозим бўлган битим (шартнома)лар тузишга;

васийликдаги шахсга қарашли бўлган мол-мулкни тақсимлаш, бир йилдан ортиқ муддатга гаровга қўйиш ёки ижарага беришга;

васийликдаги шахс номидан мерос ва (ёки) ҳадя олишдан воз кечишга;

васийликдаги шахсга қарашли турар жойни айирбошлашга;

васийликдаги шахснинг ҳар қандай ҳуқуқидан воз кечишга ҳақлидир.

185-модда. Васий ва ҳомий қилиши мумкин бўлмаган ҳаракатлар

Васий ва ҳомий, уларнинг эри ёки хотини ва яқин қариндошлари васийлик ва ҳомийликдаги шахс билан битимлар тузишга, шунингдек васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахс билан васий ёки ҳомийнинг эри ёки хотини ва яқин қариндошлари ўртасидаги суд ишларини юритишда васийлик ёки ҳомийликдаги шахснинг вакили бўлишга ҳақли эмас.

Васийликдаги шахс номидан ҳадя шартномаси тузишга йўл қўйилмайди.

186-модда. Васийлик ёки ҳомийликдаги шахсга нафақа тайинлаш

Васий ва ҳомий ўз васийлиги ёки ҳомийлигидаги шахсга таъминот бериши шарт эмас.

Васий ва ҳомийнинг ўз васийлиги ёки ҳомийлигидаги шахснинг таъминоти учун қилган харажатлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда мазкур шахснинг маблағи ҳисобидан қопланади, бу маблағ етарли бўлмаган тақдирда эса, унинг таъминоти учун васийлик ва ҳомийлик органи нафақа тайинлайди.

187-модда. Вояга етган шахсга ҳомийлик қилиш вазифасидан озод этиш

Соғлиғининг ёмонлиги сабабли ҳомий белгиланишига муҳтож бўлган вояга етган шахснинг ҳомийси ўз ҳомийлигидаги шахс талаби билан ҳомийлик вазифасидан озод қилиниши лозим. Бундай ҳолда васийлик ва ҳомийлик органи ҳомий тайинланишига муҳтож шахснинг розилиги билан унга бошқа шахсни ҳомий этиб тайинлаши мумкин.

188-модда. Васий ва ҳомийни ўз вазифаларини бажаришдан четлатиш

Васий ёки ҳомий ўз зиммасига қонун билан юклатилган вазифаларни лозим даражада бажармаганида васийлик ва ҳомийлик органи васийни ёки ҳомийни бу вазифаларни бажаришдан четлатади.

Васий ёки ҳомий ўз зиммасига юклатилган вазифаларидан ғаразгўйлик ёки бошқа паст ниятларда фойдаланганида, шунингдек васийлик ва ҳомийликдаги шахсни назоратсиз ёхуд зарур ёрдамсиз қолдирганида, васийлик ва ҳомийлик органлари айбдорни қонунда белгиланган жавобгарликка тортиш учун зарур чораларни кўришлари мумкин.

189-модда. Васийликнинг тугаши

Васийлик қуйидаги ҳолларда, чунончи:

васий ёки васийликдаги шахс вафот этганда;

вояга етмаган болаларга нисбатан улар ўн тўрт ёшга тўлганда ёки улар ота-онаси тарбиясига қайтарилганда;

қонунда белгиланган тартибда муомалага лаёқатсиз деб топилганлар учун уларнинг муомала лаёқати суд томонидан тикланган тақдирда тугайди.

Вояга етмаган бола ўн тўрт ёшга тўлганлиги сабабли васийлик тугаганида васий вазифасини бажарувчи шахс махсус тайинланмасдан вояга етмаган боланинг ҳомийси бўлиб қолади.

190-модда. Ҳомийликнинг тугаши

Ҳомийлик қуйидаги ҳолларда, чунончи:

ҳомий ёки ҳомийликдаги шахс вафот этганда;

ҳомийликдаги шахс вояга етганда;

ҳомийликдаги шахс ота-онасига қайтарилганда;

ҳомийликдаги шахс никоҳга кирганда;

(Давоми 6-бетда).

Лойиҳа

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ОИЛА КОДЕКСИ

(Давоми. Боши 2, 3, 4, 5-бетларда).

вояга етмаган шахс тўла муомалага лаёқатли деб эълон қилинганда (эмансипация);

фуқаронинг муомала лаёқатини чеклаш ҳақидаги суднинг ҳал қилув қарори бекор қилинганда;

ҳомийликдаги вояга етган шахснинг соғлиғи яхшиланганлиги туфайли у мустақил равишда ўз ҳуқуқларини амалга ошириш ва мажбуриятларини бажариш имкониятига эга бўлганда тугайди.

191-модда. Васий ёки ҳомий етказган мулкий зарарни тўлаш

Васийлик ва ҳомийлик органлари васий ёки ҳомийдан ўз зиммасига юклатилган вазифаларни инсофсизлик ёки эътиборсизлик билан бажариши натижасида етказилган мулкий зарарни тўлашини талаб қилишга ҳақли, васийлик ва ҳомийликда бўлган муомалага лаёқатли шахсга нисбатан тайинланган васийлик ва ҳомийлик тугаганда эса, у ҳам бундай талабни қўйишга ҳақли.

192-модда. Васийлик ва ҳомийлик органининг қарори устидан шикоят қилиш

Васийлик ва ҳомийлик органининг васий ёки ҳомий тайинлаш ҳамда васий ёхуд ҳомийни бу вазифадан четлатиш ҳақида, шунингдек васийлик ва ҳомийликнинг бошқа барча масалалари юзасидан чиқарган қарори устидан манфаатдор шахслар судга шикоят қилишлари мумкин.

193-модда. Васий ва ҳомийнинг хатти-ҳаракатлари устидан шикоят қилиш

Васий ва ҳомийнинг хатти-ҳаракатлари устидан васийлик ёки ҳомийликдаги шахснинг ўзи, давлат муассасалари, жамоат бирлашмалари ва бошқа фуқаролар васийлик ёки ҳомийликдаги шахс яшаётган жойдаги тегишли васийлик ва ҳомийлик органига ёки судга шикоят қилишлари мумкин.

22-боб. Болаларни оилага тарбияга олиш (патронат)

194-модда. Оилага тарбияга бериладиган болалар (патронат)

Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган вояга етмаган болалар, шу жумладан тарбия ва даволаш муассасаларида, шунингдек аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасаларидаги болалар оилага тарбияга берилади.

Болаларни оилага тарбияга олишни истаган шахс васийлик ва ҳомийлик органи билан келишилган ҳолда болаларни танлаб олади.

Болаларни оилага тарбияга бериш унинг хоҳишини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади. Ўн ёшга тўлган болаларни уларнинг розилиги билан оилага тарбияга бериш мумкин.

Болаларни оилага тарбияга бериш тартиби ва шартлари қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

195-модда. Болаларни оилага тарбияга олиш тўғрисидаги келишув

Болаларни оилага тарбияга олиш тўғрисидаги келишув васийлик ва ҳомийлик органи билан тутинган ота-она ўртасида тузилади.

Болаларни оилага тарбияга олиш тўғрисидаги келишувда болаларни парвариш қилиш, уларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш, тарбияга олган тутинган ота-онанинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, васийлик ва ҳомийлик органининг болаларни тарбияга олган оилага нисбатан мажбуриятлари, шунингдек бундай келишувни бекор қилиш асослари ва оқибатлари кўрсатилиши керак.

Келишув тузилишидан олдин болани тарбияга олаётган шахснинг турмуш шарт-шароитлари ва оила аъзоларининг соғлиғи текширилади.

Болаларни оилага тарбияга беришда васийлик ва ҳомийлик органи бир йўла кийим-бош, пойабзал беради, болани оилага тарбияга олган шахсга эса, оилага тарбияга олинган боланинг таъминоти учун қонун ҳужжатларида белгиланган миқдорда ҳар ойда нафақа тўлаб туради.

196-модда. Болаларни оилага тарбияга олиш тўғрисидаги келишувнинг бекор қилиниши

Болаларни тарбияга олиш тўғрисидаги келишув узрли сабаблар (касаллиги, оилавий ёки мулкий мавқеининг ўзгариши, тарбиясидаги бола билан ўзаро бир-бирини тушунмаслик ва бошқа сабаблар) мавжуд бўлса, боланинг тутинган ота-онаси ташаббуси билан, шунингдек васийлик ва ҳомийлик органининг ташаббуси билан ёки бола ота-онасига қайтарилган ёхуд бола фарзандликка олинган тақдирда муддатидан илгари бекор қилиниши мумкин.

Болаларни оилага тарбияга олиш тўғрисидаги келишувни бекор қилишга оид низолар суд тартибида ҳал қилинади.

197-модда. Оилага тарбияга олинган болаларнинг ҳуқуқлари

Оилага тарбияга берилган болаларнинг:

ўзларига тегишли бўлган алимент, шунингдек пенсия, нафақа ва бошқа ижтимоий тўловларни олиш;

уй-жойга бўлган мулк ҳуқуқи ёки уй-жойлардан фойдаланиш;

қонун ҳужжатларига мувофиқ уй-жой олиш ҳуқуқлари сақлаб қолинади.

Оилага тарбияга берилган болалар ўз ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш, ота-онаси ва қариндошлари билан кўришиш ҳуқуқига ҳам эгадирлар.

Боланинг манфаатига дахлдор ҳар қандай масала оилада ҳал қилинаётганида бола ўз фикрини билдиришга ҳақли.

198-модда. Тутинган ота ва она

Вояга етган ҳар икки жинсдаги шахслар тутинган ота ва она бўлишлари мумкин, қуйидагилар бундан мустасно:

суд томонидан муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган деб топилган шахслар;

суд томонидан ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган ёки ота-оналик ҳуқуқи чекланган шахслар;

қонун билан ўз зиммасига юклатилган мажбуриятни лозим даражада бажармаганлиги учун васийлик ёки ҳомийлик вазифаларини бажаришдан четлаштирилган шахслар;

илгари фарзандликка бола олган, лекин ушбу Кодекс 169-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган асослар бўйича суд томонидан фарзандликка олиш бекор қилинган шахслар;

қасддан қилган жиноятлари учун илгари ҳукм қилинган шахслар;

соғлиғи ёмонлиги сабабли болани тарбиялаш мажбуриятини бажара олмайдиган шахслар.

Тутинган ота-она васийлик ва ҳомийлик органи томонидан танланади.

Тутинган ота-она тарбияга олинган болага нисбатан васийлик ҳуқуқ ва мажбуриятларига эгадир.

199-модда. Болаларни тарбияга олган шахсларнинг жавобгарлиги

Болаларни тарбияга олган шахс ўз ҳуқуқларидан ғаразгўйлик ёки бошқа паст ниятларда, тарбиясидаги болаларга зарар келтирган ҳолда фойдаланса, шунингдек уларни назоратсиз ҳамда зарур моддий ёрдамсиз қолдирса, васийлик ва ҳомийлик органи болаларни тарбияга олган шахсларни қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка тортиш масаласини қўзғатишга ҳақли.

200-модда. Оилага тарбияга берилган болаларнинг турмуш шароитларини ва уларнинг тарбияланишини кузатиб бориш

Васийлик ва ҳомийлик органлари оилага тарбияга берилган болаларнинг турмуш шароитларини ва уларнинг тарбияланишини кузатиб борадилар.

VII БЎЛИМ. ФУҚАРОЛИК ҲОЛАТИ ДАЛОЛАТНОМАЛАРИНИ ҚАЙД ЭТИШ

23-боб. Умумий қоидалар

201-модда. Фуқаролик ҳолати далолатномалари

Фуқаролик ҳолати далолатномалари фуқаролар ҳаётидаги туғилиш, ўлим, никоҳ тузиш, никоҳдан ажралиш каби воқеа ҳамда фактларнинг ваколатли органлар томонидан тасдиқланишидир.

Фарзандликка олиш, оталикни белгилаш, фамилия, исм ва ота исмини ўзгартириш, жинсни ўзгартириш каби воқеа ва фактлар ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган фуқаролик ҳолатлари далолатномаларига тегишли ўзгартиришлар киритишда ифодаланади.

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш давлат аҳамиятига молик ҳужжатлар бўлиб, икки нусхада тузилади.

202-модда. Гербли гувоҳнома

Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувлари асосида қатъий ҳисобда турадиган, маълум серияси, тартиб рақами бўлган, фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органининг муҳри ва мансабдор шахснинг имзоси қўйилган, давлат герби тасвирланган гувоҳнома берилади.

Гербли гувоҳнома беришда фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартиб ва миқдорда давлат божи ҳамда герб йиғими ундиради.

Давлат герби тасвирланган гувоҳномани қалбакилаштириш қонунга биноан таъқиб этилади.

203-модда. Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этувчи органлар

Фуқаролик ҳолати далолатномалари туман ва шаҳарларда фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлимларида қайд этилади, шаҳарча, қишлоқ ва овулларда эса, туғилиш, ўлим, никоҳ тузиш, никоҳдан ажралиш, оталикни белгилаш — фуқаролар йиғини раислари (оқсоқоллари) томонидан ҳам қайд этилиши мумкин.

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фуқаролик ҳолати далолатномаларини рўйхатга олиш борасидаги ҳаракатлари ўзлари жойлашган ҳудудлардаги тегишли фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлимларининг назорати остида бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг чет элда доимий ёки вақтинча яшовчи фуқароларининг фуқаролик ҳолати далолатномалари консул томонидан Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ қайд этилади.

204-модда. Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш дафтарларини сақлаш

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш дафтарлари фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлимларининг архивларида етмиш беш йил сақланади. Ушбу муддат ўтгач, фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш дафтарлари Ўзбекистон Республикасининг Марказий архивига ўтказилади.

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлимлари архивларининг фаолиятини ташкил этиш, шунингдек уларда фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш дафтарларини сақлаш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

24-боб. Туғилишни қайд этиш

205-модда. Туғилишни қайд этиш тартиби ва муддатлари

Болаларнинг туғилишини қайд этиш мажбурий бўлиб, болалар туғилган жойдаги ёки ота (она)нинг доимий яшаш жойидаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органида бир ой муддат ичида амалга оширилиши лозим.

Агар бола ўлик туғилса, бу ҳолат тиббий муассасанинг хабарига биноан 24 соат давомида шу муассаса жойлашган ердаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан қайд этилади.

206-модда. Туғилишни қайд этиш учун тақдим қилинадиган ҳужжатлар

Боланинг туғилиши унинг туғилганлиги ҳақидаги тиббий маълумотнома, ота-онанинг оилавий ҳолати ва шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар асосида қайд этилади.

207-модда. Туғилиш тўғрисидаги ёзувлар дафтарига боланинг ота ва онасини ёзиш

Ўзаро никоҳда турган ота ва онадан ҳар бирининг аризасига кўра туғилиш тўғрисидаги ёзувлар дафтарида улар боланинг ота-онаси деб ёзилади.

Агар ота-она ўзаро никоҳда бўлмаса, боланинг онаси тўғрисидаги ёзув онанинг аризасига кўра, отаси тўғрисидаги ёзув эса, боланинг отаси ва онасининг биргаликдаги аризаси бўйича ёхуд суднинг ҳал қилув қарорига асосан ёзилади. Она вафот этган ёки у муомалага лаёқатсиз деб топилган ёхуд оналик ҳуқуқидан маҳрум этилган ҳолларда, шунингдек онанинг қаерда эканлигини аниқлаш мумкин бўлмаганда ота тўғрисидаги ёзув отанинг аризасига кўра васийлик ва ҳомийлик органининг розилиги билан ёзилади.

Никоҳда бўлмаган онадан бола туғилганда ота-онанинг биргаликдаги аризаси ва оталикни белгилаш тўғрисида суднинг ҳал қилув қарори бўлмаса, туғилиш тўғрисидаги ёзувлар дафтарида отанинг фамилияси онанинг фамилияси бўйича, отага тегишли исм, отасининг исми ва миллати эса — она кўрсатмаси бўйича ёзилади.

Агар ота ва онанинг ҳар иккаласи ҳам номаълум бўлса, ота ва она ҳақидаги ёзувлар васийлик ва ҳомийлик органи кўрсатмасига асосан ёзилади.

Никоҳда турган ва сунъий ҳомила ҳосил қилиш ёки эмбрионни кўчиришга ёзма розилик берган шахслар шу усулларни қўллаши натижасида бола туғилса, туғилиш тўғрисидаги ёзувлар дафтарига шу боланинг ота-онаси деб ёзилади.

Ўзаро никоҳда бўлган ва бошқа аёлга ҳомилани ривожлантириш мақсадида эмбрионни кўчиришга ёзма розилик берган шахслар болани туққан аёлнинг (қондош онанинг) розилиги билангина боланинг ота-онаси деб ёзилиши мумкин.

208-модда. Туғилишни қайд этиш билан бир вақтда оталикни белгилаш

Агар ота-она боланинг туғилишини қайд этиш билан бир вақтда оталикни белгилаш ҳақида биргаликда ариза берсалар, ота ҳақидаги маълумотлар берилган ариза асосида ёзилади, болага фамилия ота-онанинг келишувига биноан берилади.

209-модда. Туғилиш қайд этилганидан кейин оталик белгиланиши муносабати билан ўзгартишлар киритиш

Ота-онанинг аризаси, суднинг ҳал қилув қарори, отанинг аризасига асосан (она вафот этганда, унинг турар жойини аниқлашнинг имконияти бўлмаганда, муомалага лаёқатсиз деб топилганда, оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинганда) туғилиш далолатномаси ёзилган жойда туғилиш тўғрисидаги ёзувлар дафтарига ота тўғрисидаги маълумотларни киритиш йўли билан оталик белгиланади.

210-модда. Фарзандликка олинган боланинг туғилиш тўғрисидаги ёзувлар дафтарига ўзгартишлар киритиш

Туман, шаҳар ҳокимининг фарзандликка бериш тўғрисидаги қарорига кўра, туғилиш тўғрисидаги далолатнома ёзуви турган жойдаги фуқаролик ҳолатларини ёзиш органи туғилиш тўғрисидаги ёзувлар дафтарига зарур ўзгартишлар киритади.

211-модда. Фарзандликка олиш бекор қилинганида ёки у ҳақиқий эмас деб топилганида суднинг ҳал қилув қарорларини ижро этиш

Фарзандликка олиш суднинг ҳал қилув қарори билан бекор қилинганида ёки у ҳақиқий эмас деб топилганида, фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи фарзандликка олиш ҳақидаги барча ёзувларни бекор қилади ва боланинг туғилиши тўғрисидаги дастлабки ёзувларни тиклайди.

25-боб. Никоҳ тузилганлигини қайд этиш

212-модда. Никоҳ тузилганлигини қайд этиш жойи ва вақти

Никоҳни қайд этиш никоҳланувчи шахслардан бирининг яшаш жойидаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органлари томонидан амалга оширилади.

Алоҳида ҳолларда никоҳни қайд этиш касалхона ёки уйда амалга оширилади.

Никоҳни қайд этиш тантанали вазиятда амалга оширилиши мумкин.

Никоҳланувчилар фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органига никоҳ қайд этилишидан бир ой илгари никоҳга кириш тўғрисида ариза берадилар.

213-модда. Никоҳни қайд этиш учун тақдим этиладиган ҳужжатлар

Никоҳга киришни хоҳловчилар ариза бериш чоғида ўз шахсини тасдиқловчи ҳужжатларни, илгари никоҳда бўлган шахслар эса, аввалги никоҳ тугатилганлиги ҳақидаги ҳужжатларни ҳам тақдим этиши лозим.

214-модда. Никоҳга кираётганда фамилия танлаш

Никоҳланувчи шахслар никоҳга кириш тўғрисидаги аризаларида умумий фамилия олиш ёки никоҳ тузилганидан кейин ҳам ўз фамилиясида қолиш ҳақидаги истакларини кўрсатишлари шарт.

215-модда. Никоҳ тузилганлиги тўғрисида гувоҳнома. Ҳужжатларга қўйиладиган белгилар

Никоҳ тузилганлиги қайд этилганидан кейин никоҳ тузилганлиги тўғрисида гувоҳнома берилади.

Шу билан бир вақтда шахсни тасдиқловчи ҳужжатларга никоҳ қайд этилганлиги тўғрисида белги қўйилади.

Эр-хотиндан бирининг фамилияси ўзгарганда шахсни тасдиқловчи ҳужжатга уни алмаштириш лозимлиги тўғрисида белги қўйилади.

216-модда. Фуқаролиги бўлмаган шахслар билан никоҳ тузилганлигини қайд этиш

Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида доимий яшовчи фуқаролиги бўлмаган шахслар билан никоҳ тузганлигини қайд этиш умумий асосларда амалга оширилади.

217-модда. Никоҳ тузилганлигини қайд этишнинг алоҳида ҳоллари

Тергов изоляторларида, озодликдан маҳрум этиш тариқасидаги жазони ижро этувчи муассасаларда сақланаётган шахслар билан тузиладиган никоҳни қайд этиш ушбу муассаса жойлашган ердаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органларида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

26-боб. Никоҳдан ажралишни қайд этиш

218-модда. Эр-хотиннинг ўзаро розилиги бўлган ҳолда никоҳдан ажралишни қайд этиш

Эр-хотиннинг ўзаро розилиги бўлган ҳолда никоҳдан ажралишда ариза берувчилар фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органига берган аризаларида ўртада вояга етмаган болалари ва мулкий низолари йўқлигини тасдиқлашлари шарт.

Никоҳдан ажралиш ариза берувчиларнинг яшаш жойидаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органига ариза берилган кундан бошлаб уч ой муддат ўтгач қайд этилади.

219-модда. Эр (хотин)нинг аризаси бўйича никоҳдан ажралишни қайд этиш

Эр (хотин)нинг аризаси бўйича никоҳдан ажралишни қайд этиш учун фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органига қуйидагилар тақдим этилади:

эр (хотин)нинг муомалага лаёқатсиз ёхуд бедарак йўқолган деб топилганлиги тўғрисида суднинг қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори;

эр (хотин) уч йилдан кам бўлмаган муддатга озодликдан маҳрум қилинганлиги тўғрисида суднинг қонуний кучга кирган ҳукмидан кўчирма, шунингдек судланган хотин (эр)нинг ўртадаги болалари ва мол-мулки юзасидан низоси йўқлиги тўғрисидаги тилхат.

220-модда. Никоҳдан ажралгандан кейин эр-хотиннинг фамилияси

Эр-хотиндан бирининг никоҳгача бўлган фамилиясини қайтариш тўғрисидаги истаги никоҳдан ажралиш ҳақидаги аризада кўрсатилиши лозим.

221-модда. Никоҳдан ажралганлик тўғрисида гувоҳнома. Ҳужжатларга қўйиладиган белгилар

Никоҳдан ажралиш қайд этилганидан кейин собиқ эр-хотиннинг ҳар бирига никоҳдан ажралганлик тўғрисида гувоҳнома берилади.

Эр-хотиндан бирининг фамилияси ўзгартирилганда, шахсни тасдиқловчи ҳужжатларга уни алмаштириш лозимлиги тўғрисида белги қўйилади.

Никоҳдан ажралишни қайд этган фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи никоҳ қайд этилган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органига никоҳ тугатилганлиги ҳақида белги қўйиш тўғрисида хабарнома юборади.

222-модда. Ўзбекистон Республикасида ўзаро никоҳ тузган чет эл фуқароларининг никоҳдан ажралишини қайд этиш

Ўзбекистон Республикасида ўзаро никоҳ тузган чет эл фуқароларининг никоҳдан ажралишини қайд этиш умумий асосларда амалга оширилади.

27-боб. Ўлимни қайд этиш

223-модда. Ўлимни қайд этиш тартиби

Ўлимни қайд этиш марҳумнинг яшаш жойи ёки ўлим содир бўлган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан амалга оширилади.

Фуқарони вафот этган деб эълон қилиш ҳақидаги суднинг ҳал қилув қарорига асосан ўлимни қайд этиш мазкур қарорни чиқарган суд жойлашган ердаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан амалга оширилади.

Ҳаётининг биринчи ҳафтаси давомида ўлган болаларнинг ўлими тиббий муассаса жойлашган ердаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органида қайд этилади.

Ўлим содир бўлганлиги ҳақидаги ариза ўлим содир бўлган куни ёки мурда топилгач, уч кундан кечиктирмай берилиши зарур.

Ўлимни фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органларида қайд этмасдан мурдани дафн қилиш тақиқланади.

224-модда. Ўлимни қайд этишнинг алоҳида ҳоллари

Темир йўл ва автомобиль транспортида содир бўлган ўлимни қайд этиш яқинроқ жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан амалга оширилиши мумкин.

Ҳаво ёки сув кемасида содир бўлган ўлимни қайд этиш ҳаво кемаси ерга қўнган жойдаги ёки сув кемаси тўхтаган портдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан амалга оширилиши мумкин.

Шахси аниқланмаган мурданинг ўлимини қайд этиш давлат соғлиқни сақлаш тизими тиббий муассасасининг хабарига асосан шу муассаса жойлашган ердаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан амалга оширилади. Бу ҳолларда ўлим ҳақидаги гувоҳнома марҳумнинг шахси аниқлангандан кейингина берилади.

225-модда. Ўлимни қайд этишда тақдим этиладиган ҳужжатлар

Ўлимни қайд этиш учун фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органига ўлим ҳақидаги тиббий гувоҳнома ёки суднинг фуқарони вафот этган деб эълон қилиш ҳақидаги ҳал қилув қарори, шунингдек марҳумнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар тақдим этилади.

28-боб. Фамилия, исм ва ота исмини ўзгартириш

226-модда. Фамилия, исм ва ота исмини ўзгартириш ҳақидаги аризаларни кўриб чиқиш тартиби

Фамилия, исм ва ота исмини ўзгартириш ҳақидаги аризалар ариза берувчи ўн олти ёшга тўлгандан кейин у яшаб турган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан кўриб чиқилади.

Фамилия, исм ва ота исмини ўзгартириш тўғрисидаги хулоса ички ишлар органлари томонидан ушбу шахс тегишлича текширувдан ўтказилгандан кейингина тузилиши мумкин.

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органининг фамилия, исм ва ота исмини ўзгартиришни рад этиш тўғрисидаги хулосаси устидан суд тартибида шикоят қилиниши мумкин.

227-модда. Фамилия, исм ва ота исмини ўзгартириш оқибатлари

Фамилия, исм ва ота исми ўзгартирилганда фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш дафтари ёзувларига тегишли ўзгартишлар киритади.

Эр (хотин)нинг фамилияси ўзгартирилганда (унга нисбатан оталик белгиланганда ҳам) бу ҳол хотин (эр)нинг ҳамда унинг вояга етган болалари фамилиясини ўзгартиришга сабаб бўлмайди.

Ҳар иккала ота-онанинг фамилияси ўзгартирилганда уларнинг ўн олти ёшга тўлмаган болалари фамилияси ҳам ўзгартирилади.

Агар ота (она) ўз фамилиясини ўзгартирса, уларнинг ўн олти ёшга тўлмаган болалари фамилиясини ўзгартириш масаласи ота-онанинг келишувига биноан, бундай келишув бўлмаганда эса, васийлик ва ҳомийлик органлари томонидан ҳал этилади.

Ота исмининг ўзгартирилиши унинг ўн олти ёшга тўлмаган болаларининг ота исми албатта ўзгартирилишига сабаб бўлади.

29-боб. Далолатнома ёзувларига ўзгартириш, тузатиш ва қўшимчалар киритиш

228-модда. Далолатнома ёзувларига ўзгартириш киритиш ҳақидаги аризаларни кўриб чиқиш жойи

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида тузилган фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларига ўзгартириш, тузатиш ва қўшимчалар киритиш етарли асослар мавжуд бўлиб, манфаатдор шахслар ўртасида низо бўлмаганда ушбу далолатнома ёзувлари сақланаётган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи томонидан амалга оширилади.

Ўн олти ёшга тўлган шахсларнинг туғилиш, никоҳ тузиш, никоҳдан ажралишни қайд этиш дафтарларига ўзгартиришлар киритиш уларнинг аризаларига биноан амалга оширилади.

Ўн олти ёшга тўлмаган шахсларнинг туғилиш ҳақидаги ёзувлар дафтарига ўзгартиришлар киритиш уларнинг ота-онаси аризасига биноан амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида тузилган фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларига тузатишлар киритиш ҳақидаги аризалар ариза берувчининг яшаш жойидаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органида кўриб чиқилади.

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органининг далолатнома ёзувларига ўзгартиш, тузатиш ва қўшимчалар киритишни рад этиш тўғрисидаги хулосаси устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

229-модда. Жинс ўзгарганда далолатнома ёзувига тузатиш киритиш

Жинс ўзгарганда далолатнома ёзувига тузатиш киритиш фақат соғлиқни сақлаш органи хулосасига асосан амалга оширилади.

30-боб. Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларини тиклаш ва бекор қилиш

230-модда. Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларини тиклаш

Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларини тиклаш деганда илгари шундай ёзув бўлганлигини тасдиқловчи етарли асослар бўлганида, уларни қайта тиклаб қўйиш тушунилади.

231-модда. Туғилиш, никоҳ тузиш ва никоҳдан ажралиш тўғрисидаги ёзувларни тиклаш

Туғилиш, никоҳ тузиш, никоҳдан ажралиш ҳақидаги далолатномалар ёзувлари бу ёзувлар кимга нисбатан тузилган бўлса, фақат ана шу шахсларнинг аризасига кўра тикланади.

Агар ўн олти ёшгача бўлган боланинг туғилиши ҳақидаги ёзув йўқолган бўлса, ёзув боланинг ота-онаси, васийи, ҳомийи, болалар муассасаси маъмуриятининг аризасига биноан тикланади.

Ёзувни тиклашдан манфаатдор тарафлар ўртасида низо бўлса, ёзувни тиклаш Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексига асосан амалга оширилади.

232-модда. Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларини тиклаш жойи

Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувлари ариза берувчининг яшаш жойидаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органида тикланади.

233-модда. Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларини бекор қилиш

Агар фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи икки ва ундан ортиқ бир хил ёзувлар борлигини аниқласа, тикланган ёзувлар ўша ёзув тузилган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органида бекор қилиниши мумкин.

Агар топилган фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларида фамилия, исм, ота исми, туғилган вақти, ота-она тўғрисидаги маълумотларда жиддий фарқ бўлса, тикланган фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувлари суднинг ҳал қилув қарори билан бекор қилинади.

VIII БЎЛИМ. ЧЕТ ЭЛ ФУҚАРОЛАРИ ВА ФУҚАРОЛИГИ БЎЛМАГАН ШАХСЛАР ИШТИРОКИДАГИ ОИЛАВИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШ

234-модда. Чет эл фуқаролари ҳамда фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг оилавий муносабатлардаги ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Ўзбекистон Республикасида доимий яшаб турган чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар унинг ҳудудида оилавий муносабатларда Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан тенг ҳуқуқлардан фойдаланадилар ва тенг мажбуриятларга эга бўладилар.

235-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида тузилган никоҳни эътироф этиш

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида, бошқа давлат ҳудудида ўша давлатнинг қонун ҳужжатларига риоя қилинган ҳолда Ўзбекистон Республикаси фуқаролари ўртасида тузилган ҳамда Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан чет эл фуқаролари ёки фуқаролиги бўлмаган шахслар ўртасида тузилган никоҳлар, агар ушбу Кодекснинг 16-моддасида назарда тутилган никоҳ тузишга монелик қиладиган ҳолатлар бўлмаса, Ўзбекистон Республикасида ҳақиқий деб эътироф этилади.

Ўзбекистон Республикасидан ташқарида чет эл фуқаролари ўртасида бошқа давлат ҳудудида ўша давлатнинг қонун ҳужжатларига риоя қилинган ҳолда тузилган никоҳ Ўзбекистон Республикасида ҳақиқий деб эътироф этилади.

236-модда. Никоҳдан ажратиш

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан чет эл фуқаролари ёки фуқаролиги бўлмаган шахслар ўртасидаги, шунингдек чет эл фуқаролари ўртасидаги никоҳлардан ажратиш Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида яшаб турган Ўзбекистон Республикасининг фуқароси Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида яшаб турган эри (хотини) билан тузилган никоҳдан, мазкур шахс қайси давлат фуқароси эканлигидан қатъи назар, Ўзбекистон Республикаси судида ажралишга ҳақлидир.

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига биноан фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органларида никоҳдан ажралиш мумкин бўлган ҳолларда бундай никоҳдан ажралиш Ўзбекистон Республикасининг дипломатик ваколатхоналарида ёки консуллик муассасаларида амалга оширилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан чет эл фуқаролари ёки фуқаролиги бўлмаган шахслар ўртасида тузилган никоҳдан Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида ажратиш ҳақидаги қарор, агар бу қарор тегишли чет эл давлатининг қонун ҳужжатларига риоя этилган ҳолда қабул қилинган бўлса, Ўзбекистон Республикасида ҳақиқий деб эътироф этилади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида чет эл фуқаролари ўртасидаги никоҳдан ажратиш ҳақидаги қарор, агар бу қарор тегишли чет эл давлатининг қонун ҳужжатларига риоя этилган ҳолда қабул қилинган бўлса, Ўзбекистон Республикасида ҳақиқий деб эътироф этилади.

237-модда. Фарзандликка олиш

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида чет эл фуқаролари ёки фуқаролиги бўлмаган шахслар томонидан Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлган болани фарзандликка олишда ҳам ушбу Кодекс 151 — 167-моддаларининг талабларига риоя қилиниши лозим.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида чет эл фуқароси бўлган болани фарзандликка олишда боланинг қонуний вакили ва бола фуқароликка эга бўлган давлат ваколатли органининг розилиги, шунингдек агар ўша давлатнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ талаб қилинса, фарзандликка олиш ҳақида боланинг ҳам розилиги олиниши лозим.

Агар фарзандликка олиш натижасида фарзандликка олинган боланинг Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ҳамда халқаро шартномалари билан белгиланган ҳуқуқлари бузиладиган бўлса, фарзандликка олувчининг қайси фуқароликка мансублигидан қатъи назар, фарзандликка олиш мумкин эмас, фарзандликка олинган тақдирда эса, у суд тартибида бекор қилиниши лозим.

Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлган ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида яшаётган болани фарзандликка олиш фарзандликка олувчи қайси давлатнинг фуқароси бўлса, ўша давлатнинг ваколатли органи томонидан амалга оширилганлиги, агар бола ёки унинг ота-онаси (улардан бири) Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан жўнаб кетишдан олдин яшаб турган жойдаги туман, шаҳар ҳокимининг фарзандликка олиш тўғрисидаги рухсатини олдиндан олган бўлсагина, Ўзбекистон Республикасида ҳақиқий деб эътироф этилади.

238-модда. Чет эл оила ҳуқуқи нормаларининг мазмунини аниқлаш

Суд ёки фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи ва бошқа органлар чет эл оила ҳуқуқининг нормаларини қўллашда мазкур нормаларнинг мазмунини уларнинг тегишли чет эл давлатида расмий шарҳланиши ва амалиётда қўлланилишига мувофиқ тарзда аниқлайди.

Суд ёки фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи ва бошқа органлар чет эл оила ҳуқуқи нормаларининг мазмунини аниқлаш мақсадида ёрдам ва тушунтириш олиш учун белгиланган тартибга риоя қилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигига ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа ваколатли органларига мурожаат қилишлари ёхуд экспертларни жалб этишлари мумкин.

Манфаатдор шахслар талаб ёки эътирозларини тасдиқлаш учун ўзлари асосланаётган чет эл оила ҳуқуқи нормаларининг мазмунини тасдиқловчи ҳужжатларни тақдим қилишга ва чет эл оила ҳуқуқи нормаларининг мазмунини аниқлаш мақсадида судга, фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи ва ўзга органларга бошқа тарзда ёрдам беришга ҳақлидир.

Ушбу моддага мувофиқ амалга оширилган чораларга қарамай, чет эл оила ҳуқуқи нормаларининг мазмуни аниқланмаган тақдирда, Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари қўлланилади.

Кодекс лойиҳасига доир таклиф ва мулоҳазаларни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитаси номига қуйидаги манзилга юборишингизни сўраймиз:

700008, Тошкент шаҳри, Ҳукумат уйи. Телефонлар: 139-87-34 ёки 139-87-75

ҚОНУН ЛОЙИҲАЛАРИ ЎРГАНИЛМОҚДА

Бахмал туманида Жиззах вилояти ҳокимлиги ва «Халқ сўзи» газетаси таҳририятининг қишлоқ хўжалигида ислоҳотларни чуқурлаштиришга доир қонун ҳужжатлари лойиҳаларининг муҳокамаси ўтказилди

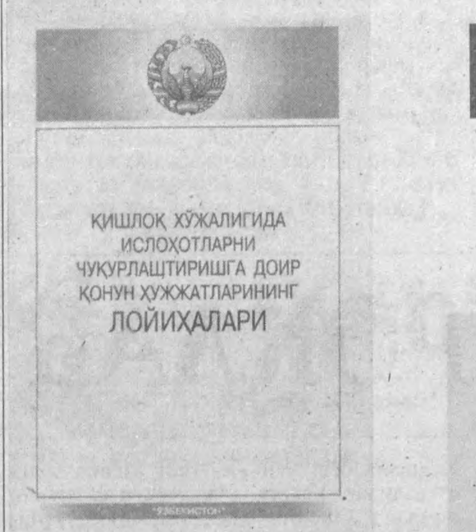

Биз ўз олдимизга ҳуқуқий демократик давлат, фуқаролик жамияти қуришни мақсад қилиб қўйганмиз. Бунинг учун Президентимиз куни кеча бўлиб ўтган Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йилда иқтисодий ислоҳотларни амалга ошириш якунлари ҳамда Ўзбекистон иқтисодиётини 1998 йилда ислоҳ қилишнинг устувор йўналишларига бағишланган мажлисида таъкидлаганидек, энг аввало фуқаролар тафаккурини ўзгартириш керак. Тафаккурнинг юксалиши эса ўз навбатида ҳуқуқий онг ва маданиятнинг ривожига боғлиқ ҳолда кечади. Фуқароларнинг ҳуқуқий онг ва маданияти алалоқибат уларнинг жамият ҳамда ўзи бажараётган иш ва соҳага муносабатини ўзгартиради. Бунинг учун аввало ҳар бир соҳанинг ҳуқуқий замини, асосини яратиш лозим бўлади. Йўлбошчимизнинг 14 февраль куни Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси, вилоятлар ҳокимликлари, республика вазирликлари, қўмита, уюшма ҳамда компаниялари раҳбарлари билан бўлган учрашувида қайд қилинганидек, қонунлар замон талаблари даражасига мослаштирилмас экан, қишлоқ хўжалиги соҳасидаги муаммоларни тўлиқ бартараф этиш мушкул кечади. Шу боис Олий Мажлиснинг X сессиясида тўртта, яъни «Ер кодекси», «Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида», «Фермер хўжалиги тўғрисида» ва «Деҳқон хўжалиги тўғрисида»ги қонунлар лойиҳалари умумхалқ муҳокамасига тақдим этилди. Улар жамоатчилик эътиборига ҳавола этилишининг ўзига хос мазмун ва моҳияти бор. Аввало, оддий деҳқон, чорвадор, фермерлар эртага ўз фаолиятлари асоси бўладиган мажмуаларни такомиллаштиришда фаол иштирок этадилар. Қолаверса бу жараён мазкур соҳа кишиларининг ҳуқуқий онги ва маданияти юксалишига ёрдам беради.

Қонун ҳамма — оддий фуқародан тортиб раҳбаргача итоат ҳамда риоя қилиши шарт бўлган муҳим ҳуқуқий воситадир. Модомики шундай экан, унинг яратилишига ҳамма, айниқса муайян соҳа вакиллари фаол иштирок этмоқлари лозим. Қонунларимиз ана шундай йўл билан мукаммаллик ва ҳаётийлик сари юз тутади. Вазирлар Маҳкамасининг қарорига мувофиқ Ўзбекистон Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академиясида Олий Мажлис қўмиталари раислари, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси, вилоят ҳокимлари ҳамда тегишли вазирлик ва идоралар, уюшма ва компаниялар раҳбарларининг ўринбосарлари ва туман ҳокимларининг қишлоқ хўжалигини қайта ислоҳ қилишни жадаллаштириш масалаларига бағишланган кўпбосқичли ўқув машғулотларининг ташкил қилиниши, шубҳасиз, мазкур лойиҳаларни янада такомиллашуви, замон талаблари даражасига кўтарилишига ҳам кўмак беради.

Ўқув машғулоти, лойиҳалар муҳокамаси юзасидан йиғилиш ва учрашувлар айни пайтда мамлакатимизнинг барча вилоят ва туманларида олиб борилаяпти.

Жиззах ўзига хос ва кўркам шаҳар. Шаҳарликларнинг айтишича, у айниқса кейинги йилларда ислоҳотлар самараси ўлароқ янада ўзгача чирой касб эта бошлабди. Кўчалар ораста, дов-дарахтлар ҳам бурунгидан анча кўпайибди...

У бизга ана шундай кўринди. Ва табиийки, дастлаб қонун лойиҳалари вилоят миқёсида қандай ўрганилаётганлиги, муҳокама қилинаётганлиги билан қизиқдик. Вилоят мутасаддиларининг айтишича, Жиззахда вилоят ҳокимининг қарорига мувофиқ ушбу жараён туманларда 23 февралдан бошланган. Хўжалик ва тегишли идора раҳбарлари 23 дан 28 февралгача кўрик (аттестация)дан ўтказилади. Айни пайтда Жиззах шаҳри ва пойтахтдан кўплаб қишлоқ хўжалик мутахассислари ва иқтисодчи олимлар таклиф этилган. Улар вилоятдаги хўжалик ва туманларга чиқиб, қишлоқ хўжалик соҳаси вакиллари билан оила пудрати, пай, маҳсулот ишлаб чиқарувчи, тайёрловчи ва сотувчи ташкилотлар ўртасидаги шартномавий — ҳуқуқий муносабатлар, фермер ва деҳқон хўжалиги фаолияти, уларни такомиллаштириш, қишлоқда мулкдорлар синфини шакллантириш, санация каби мавзуларда ўқув машғулотлари олиб боришмоқда.

Бахмалда бу тадбирга бошқа туманларга нисбатан анча олдинроқ киришилган экан.

— 17 февраль куни ҳокимликнинг қарорини чиқарган эдик, — дейди туман ҳокими Мусо Анорбоев. — Туман ҳокими ўринбосарлари раҳбарлигида шу соҳа мутахассисларидан иборат учта гуруҳ туздик. Бундан ташқари туманга Ўзбекистон ипакчилик илмий текшириш институти иқтисод лабораториясининг мудири, иқтисод фанлари доктори, профессор Эгамберди Мустафоевни таклиф қилдик. У ўқув жадвалига мувофиқ хўжаликларда бўлиб, машғулотлар ўтказади. Гуруҳ аъзолари эса йиғилганларнинг қонун лойиҳалари юзасидан билдирган таклиф ва мулоҳазаларини тўплайди ва бу ҳақда туман ҳокимига бир ҳафта муддат ичида ахборот беради.

Биз дастлаб бу усул қандай самара бераётганлиги билан қизиқдик. Ўша куни Бахмалда энг сўнгги — туман миқёсидаги ўқув машғулоти бўлиб ўтди. Унда республика «Ўзагросуғурта» компанияси бошқаруви раиси П. Қозиев, вилоят прокурори М. Отабоев, вилоят ҳокимлиги ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар масалалари бўйича гуруҳ раҳбари Э. Муҳаммадиев ва таҳририятимиз вакиллари қатнашиб, ўқув машғулоти ҳамда қонун лойиҳаларининг моҳияти ҳақида йиғилганлар — оддий деҳқон, чорвадор, фермерлар билан фикр- мулоҳаза алмашдилар.

Оддий халқ қонунни ҳар қайси ҳижжасигача тушунсагина тараққиёт бўлади. Билиб-билмай ташланадиган ноўрин қадамлар барҳам топади. Ўша учун қабул этилаётган қонунлар жуда равон, халқ тилида бўлишига кўп нарса боғлиқ.

Яна бир гап. Қонунлар «тили» содда бўлишига эришиш учун нима қилмоқ керак? Умумхалқ муҳокамасига ташланган лойиҳаларга кўпроқ оддий фуқарони жалб этмоқ, диққат ила тингламоқ лозим. Уларнинг таклифлари тўпори, содда, баъзан саёз туюлса-да, барибир замирида ҳаётийлик бор. Ана шуларни ҳисобга олган Бахмал тумани ҳокимлиги янги қонун лойиҳаларини ўрганиш ва муҳокама қилишнинг мақбул йўлини топди. Мутахассис, олимларни қишлоқларга чиқариб жамоатчилик муҳокамасига қўйилган қонун лойиҳаларининг мазмуни тушунтирилди. Зеро, ҳаётнинг барча жабҳаларида қонуний фаолият кўрсатиш, фуқароларнинг ҳуқуқий билим ва тушунчаларини юксалтириш бугунги давр тақозоси, мамлакат ривожи ва келажак ойдинлигини белгиловчи муҳим талабдир.

ТАКЛИФ ВА МУЛОҲАЗАЛАР

«ЕР КОДЕКСИ» ЛОЙИҲАСИГА

ГАРДИ ҲАМ МУҚАДДАС УНИНГ

Одамзоднинг ихтироси мўл. У яратган нарсалар беҳисоб. Темирга «жон» бағишлаб осмонга учирди. Ёғаётган ёмғирни қорга айлантирди. Миядаги «битикларни» ўқийдиган ускуналар яратди. Хуллас, айтаверса тугамайди. Демакки, инсоннинг қўлидан келмайдиган иш, тадқиқот йўқми? Бор. Ҳар нарсани билгувчи одамзот сунъий тупроқ ясашга қодир эмас. Чунки ер, тупроқ муқаддас, илоҳийдир. Инсонни туйдирадиган ҳам, уни ҳаётлигида ва ундан кейин елкалаб юрадиган ҳам ўша Ер бўлади. Ер — бу бойлик, бағрида тилсимотларни асровчи хазина! Демакки, уни эъзозлашимиз, асрашимиз шарт. Токим унинг бирор қаричи ҳам беэътибор, назоратсиз қолмасин. «Ер кодекси» лойиҳасини ўқиган киши шу ақидани ҳис этмаслиги мумкин эмас.

«Ер кодекси» лойиҳасининг 44-моддасида суғориладиган ерлар ҳақида гап боради. Ўша модданинг 1-бандидаги сўнгги қаторнинг «суғориладиган» сўзидан кейин «шартли сувли» жумласи қўшиб қўйилишини таклиф этаман.

Абдулқосим АБДУЛЛАЕВ,
фермер.

ҚЎШИМЧА КИРИТИЛСА

Ҳаётдан маълумки, ҳаммаям ерли бўлишни хоҳлайди. Чунки ери бор киши тўқ яшайди. Ўша заминнинг ҳар қаричидан унумли фойдалангиси келади. Эр киши ерни боқади. Ер эса элни.

Ерга эгалик қилиш ҳамишаям силлиқ кечавермаган. Гоҳ у, гоҳ бу низолар чиққан. Лекин томонлар ҳамиша ўзларини ҳақ билганлар.

Буни айтишдан мақсадим «Ер кодекси» лойиҳасини ҳижжалаб ўқиб чиққандан кейинги тўхтамим бўлди. Назаримда, ерни авайлаб- асрашимиз лозимлигию уни қонун томонидан қўриқланадиган хазина эканлигини қанча такрорласак, шунча оз.

Юқорида айтилганидек, Ер сансолорлик, хўжасизлик гирдобига тушиб қолишдан муҳофазаланиши шарт. Ўша сабабдан лойиҳага **«Жамғарма, жамғармалар тасарруфида ташкил бўлган кичик корхоналар, фермер хўжаликларига берилган ерлар хўжаликлар балансидан чиқарилади»,** деган банд қўшилса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Натижада сеники, меники каби ўринсиз баҳсларга эҳтиёж қолмасмиди, дейман-да.

А. НАРИМОНОВ,
«Нуроний» жамғармасининг Бахмал туман бўлими раиси.

ЎЗИГА ЯРАША ҒАМЛАСИН-ДА

Деҳқон ва ер эгизак, бири-бирига ўхшайди, бирга уйғонади. Иккиси ҳам камтарин, иккиси ҳам саховатли. Деҳқон етиштирган маҳсулотни дастурхонда кўз-кўз қилади. Ер эса уни ўз кўксида ял-ял товлантиради.

Ер ва деҳқоннинг яна бир ўхшашлиги бор. Бағри кенглик. Ана шунданми, уларни туғишганларга қиёслагинг келади. Улар бир-бирисиз мукаммал эмас. Мақол бору «деҳқоннинг молини ол, жонини ол, аммо ерига тегма».

Кўриниб турибдики, у деҳқон учун энг азиз нарса. Ана шуни этиборга олган ҳолда 54- моддага таклиф айтмоқчиман. Биз, қонун лойиҳасини тараққиётни ўйлаб муҳокама қилар эканмиз, унинг мукаммал бўлишига эришмоғимиз лозим. Деҳқонга қанча кўп ер берилса шунча яхши. Шу баҳонада у рўзғорини тиклайди. Чорвасини ривожлантиради. Шуни этиборга олган ҳолда таклиф этаман. Қишлоқларда яшовчи оилалар деҳқончилик қилишларига лойиҳанинг 54-моддасида белгиланган тартибда ер беришни озгина кўпайтирган маъқул дейман. **Яъни суғориладиган ерлардан камида 0,50 гектар, лалми жойдан шароитга қараб 1,5 гектаргача берилиши лозим.** Ўшандагина оила чорвасини кўпайтиради, озиқ-овқатини ўзига яраша миқдорда ғамлай олади.

Абдумўмин ҲОШИМОВ,
деҳқон.

«ФЕРМЕР ХЎЖАЛИГИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИГА

ҲАЁТНИ ОЛДИНДАН КЎРИШ НИМА?

Бозор иқтисодиёти айниқса фермерларни синовдан ўтказаяпти. Ҳали тажрибага эга бўлмаган баъзи фермерлар арзимас қийинчиликлар олдида довдираб қолишяпти. Ўз йўриғини йўқотган айримлари эса фаолиятини тўхтатишгача бормоқда.

Фермерлик бу ўта билимдон, тажрибали шахслар шуғулланадиган касб. Кимда қобилият, ҳалоллик бўлса, синовлардан, бозор иқтисодиётининг бозоридан омон чиқяпти.

Яшириб ўтирмаймиз, фермерлик осон туюлди шекилли, кўпчилик ўзини ўша ёққа урди. Уларнинг ичида ҳар хил тоифадагиси бор. Охир-оқибатда фидойи, меҳнатга чидаган изланувчиларгина фермерлигича қолди. Ана ўшалар ўз тараққиёти, давлат ривожини олдиндан кўрувчи инсонлардир.

Қонун лойиҳасини варақлаб менда шундай фикр уйғонди. У жуда лўнда эканлиги билан салобатлидир. Гапни чўзмасдан, мақсадга ўтақолай. Қонун лойиҳасининг 23-моддаси сал бойитилиши лозим. Хусусан, унинг 3-банди **«Давлат буюртмасига кирмаган маҳсулотларни фермер хўжалигидан алоҳида нархларда сотиб олиш»** сўзлари билан тўлдирилса, фермерлар бундан ўз тараққиётлари йўлида фойдаланган бўлур эдилар.

Неъмат ХОЛИҚУЛОВ,
чорвадор.

* * *

Лойиҳага мувофиқ агар бир киши ҳам фермер бўла олиши инобатга олинса, 6-модданинг 6-бандидаги «Фермер хўжалиги устави» сўзларидан кейин «Низом» сўзи ҳам қўшилиши зарур деб ўйлайман. Шунда фермер хўжалиги ичидаги иқтисодий ва бошқа муносабатларни тартибга солувчи меъёрий ҳужжатларга аниқлик киритилади.

7-модданинг охирги жумласидаги «сув фонди» сўзларидан кейин «мавжуд» сўзи ёзилса фикр тўла баён қилиниб, лойиҳа силлиқ ўқилади.

Файзулла НЕЪМАТУЛЛАЕВ,
«Нурли қуёш» ширкатлар уюшмаси фермер хўжалиги раҳбари.

АНИҚЛИКДА ҲИКМАТ БОР

Борадиган манзилни аввал сўраб-суриштирилади. Масофаси қанча, қанча вақтда етиб борилади. Ёки оладиган нарса ҳам, ташлайдиган қадам ҳам аниқ сўралади. Назаримда, қонунлар ҳам қанча аниқ, узил-кесил бўлса халққа ўшанча кўп қўл келади.

Ўша сабабдан «Фермер хўжалиги тўғрисида»ги қонун лойиҳасининг баъзи моддалари аниқлаштирилса, дейман. Масалан, 1-моддада «... узоқ муддатли ижарага берилган ер...» дейилган. **Қанча йил, ойлиги номаълум. Аниқ чегара йўқ. 8-моддада эса бунга аниқлик киритилган. Демак, шу ўринда баъзи чалкашликлар юзага келиши мумкин.** Демоқчиманки, 1-модда таҳрир этилиб, ойдинлик киритишга муҳтож.

Кейин шартли бош молга ажратиладиган ер миқдори ҳар вилоятда ҳар хил бўлмагани маъқул. Ўшанда тенглик барқарорлашади.

Фермер хўжалиги бошлиғи ва хўжалик аъзолари ўртасидаги мулкий муносабатлар лойиҳада аниқ шакллантирилмаган. Шунинг учун 18- моддага аниқлик киритилиши лозим.

Лойиҳада фермер хўжаликлари ҳудудига тушган инфраструктура объектларига нисбатан муносабатлар ўз иқтисодий аксини топмаган.

Шарофиддин КАРИМОВ,
журналист.

* * *

Фермер хўжалиги раҳбари А. МАМАТҚУЛОВ: Лойиҳанинг 7-моддасида ернинг неча йилга берилиши аниқ кўрсатилиши керак деб ҳисоблаймиз. Шунда айрим чалкашлик ва тушунмовчиликларга ўрин қолмайди. Энг муҳими, деҳқоннинг ерга, яъни ўз мулкига нисбатан меҳри янада ортади. Ва у ернинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ҳақида астойдил қайғуради, деганида залда ўтирган бир деҳқон уни дарров инкор қилди. Ва ўзининг фикрини қуйидагича исботлашга ҳаракат қилди: «Сиз адашаяпсиз. Чунки ўша модданинг биринчи бандида: «Мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик қилишга» деган жумла бор. Шундай экан, унинг йилини кўрсатишга яна қандай ҳожат бўлиши мумкин». Шундан кейин таклиф киритган киши тасдиқ — розилик ишорасини қилди.

* * *

Лойиҳанинг 18-модда 2-бандида: «Деҳқон хўжалиги ўзи етиштираётган ва сотаётган маҳсулот сифатига оид амалдаги норматив ва стандартларга, экология, санитарияга ҳамда қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилган бошқа талаб ва қонунларга риоя этиши шарт», дейилган. Биз ана шу ўринда етиштирилган маҳсулотни қабул қиладиган, ҳисоб-китобларни ўтказадиган тайёрлов ташкилотлари, уларнинг маҳсулоти тўғрисида ҳам қоида киритишни таклиф қиламиз. Агар деҳқон хўжалиги билан бир қаторда тайёрлов ташкилотларининг масъулиятини ошириш, маҳсулот ва деҳқон меҳнатига тўланадиган ҳақнинг ўз вақтида берилиши очиқ-ойдин кўрсатилса нур устига нур бўларди.

Бундан ташқари лойиҳанинг муайян моддасида деҳқон ҳақи ўз вақтида тўланмаганлиги учун тайёрлов ташкилоти аниқ жавобгар қилиниб, жарима ундирилиши кўрсатилишини истаймиз.

Холмамат СУЮНОВ, «Нурли қуёш» ширкатлар уюшмаси раиси.

«ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КООПЕРАТИВИ (ширкат хўжалиги) ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИГА

ТАЪРИФ БЕРИЛГАНДА ЭДИ...

Қишлоқ хўжалиги кенг қамровли соҳа. Мева-чева бўлсин, полиз маҳсулотлари етиштиришми, хуллас ердан униб чиқадиган халқ истеъмол моллари қишлоқ хўжалик маҳсулоти ҳисобланади. Бу соҳаниям ўз мураккабликлари, нозик томонлари мавжуд. Айримларга етиштирилаётган барча маҳсулотлар беҳисобдек туюлсада, униям ҳисоб-китоби бор. Ўлчами бор.

Йил-ўн икки ой хизмат қилган ширкат аъзолари албатта яхши яшай, болаларимни ўзгадек кийдириб-ичирай деган мақсадда ишга қўл уради; ширкатга аъзо бўлади. «Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида»ги қонун лойиҳасини синчиклаб ўрганиб чиқиб, шу ақидани ҳис этдим. Ўрганиш жараёнида, табиийки, фикрлар ҳам туғилди.

Лойиҳада қўлланилган асосий тушунчаларга (масалан, пай, девиденд ва ҳ.к.) таъриф берилмаган. Бу эса лойиҳа матнини тўғри тушунишни қийинлаштиради. Шунингдек, 1-моддада кооператив (ширкат хўжалиги)га берилган таъриф ўқувчига аниқ тасаввур бермайди. Шу боисдан унинг қуйидаги таҳрирда бўлгани маъқул: **«Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш учун ўз мулкий улуш (пай)лари билан ихтиёрий равишда бирлашган фуқаролар жамоасидан ташкил топган мустақил хўжалик юритувчи юридик шахсдир».**

5-моддада бўлинмас жамғарма ҳақида гап борган. Аммо уни шакллантириш тартиби берилмаган. Бизнингча, бўлинмас жамғарма миқдори мулк қийматининг 15 фоизигача баробар бўлгани маъқул.

Лойиҳада кооператив (ширкат) раисини сайлаш тартиби ҳам аниқ эмас. **Таклиф: жамоа йиғилиши муҳокамасига туман ҳокимлиги томонидан таклиф қилинган номзод ҳам тасдиқлаш овозига қўйилиши керак. Кооператив (ширкат хўжалиги) раисининг ҳуқуқ ва вазифалари кооператив низомида аниқланган бўлиши лозим.** Бунга эътибор қаратилган 11-моддада эса раиснинг ҳуқуқлари шакллантирилмаган.

19-моддада пудрат шартномаси ҳар йили тузилади, дейилган. **Агар пудрат эгаларига ер ҳеч бўлмаганда 5 (беш) йилга биркитилмаса, ер унумдорлигини оширишдан пудратчилар манфаатдор бўлмайдилар.** Қарабсизки, оқибат салбий томонга бошлаб кетади.

Менимча, лойиҳа жиддий таҳрирга муҳтож. Шунинг учун унинг ҳар бандини ҳижжалаб ўқимоқ шарт.

Эгамберди МУСТАФОЕВ,
иқтисод фанлари доктори, профессор.

ҲАР ТОМЧИСИ ДУР

Қишлоқ хўжалиги асосан сув билан.

Юртимиз шароитида эса ҳар қултум сув ҳисоб-китобда. 14-моддада бу ҳақда сўз юритилган. Сувдан фойдаланиш тартибга солинган. Аммо у таҳрирталаб. Кўзланган мақсад тўлиқ англатилмагандай. Шу боисдан 14-модда қуйидаги мазмунда ўзгартирилса: **«Қишлоқ хўжалиги кооперативи(ширкат хўжалиги)нинг ерларни мелиоратив ҳолатини яхшилаш, ирригация-мелиорация шохобчалари иншоотларини ишлатиш ва сувдан фойдаланиш бўйича фаолияти ҳар бир кооператив шу хўжаликка ўрнатилган лимит доирасида сув билан таъминланади. Сувдан фойдаланиш лимитлари давлат томонидан тайинланган ваколатли органлар томонидан ўрнатилган тартиб асосида белгиланади. Кооперативга етказиб берилаётган сув сарфи ва ундан фойдаланишнинг ҳисобга олиш тартиби, сув етказиб беришга кетган харажатларни қоплаш, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ миқдори ва уларни тўлаш тартиби тегишли қонун ҳужжатларида белгиланади.**

Ирригация-мелиорация шохобчалари ва иншоотларининг техник ҳолатини сақлаш ва уларнинг ишлашини таъминлаш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини сақлаш ва сувдан оқилона фойдаланишнинг такомиллашган усулларини қўллаш қишлоқ хўжалик кооперативининг бўлинмас жамғармаси ҳисобига амалга оширилади.

Кооператив ҳудудидаги ер участкалари вақтинчалик фойдаланишга, ижарага ёки деҳқон хўжалиги юритиш учун ажратилаётганда ирригация -мелиорация шохобчаларининг сув билан таъминлаш хусусиятлари ҳисобга олинади».

Азиз ЖАЛИЛОВ,
деҳқон.

ҚИСҚАЧА ТАКЛИФ АЙТАМАН

Вақтида ўтказилган йиғинлар ички тартибни белгилайди. Юзага келган ҳар хил англашилмовчиликлар ҳам умумий йиғилиш чоғида ўз ечимини топади.

Тўғри, баъзида қишлоқ хўжалигида ўғит, сув, ер бўлса иш кетаверади, деган гаплар юради. Балки шундайдир. Аммо кенгашганга кенг дунё. Шу нуқтаи назардан ҳам «Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида»ги қонун лойиҳасининг 10-моддаси жуда ўринли деб ўйлайман.

Ўз ўрнида шу модданинг охирги бандидаги «умумий йиғилиш ҳар йили» деган сўз бошидан кейин **«камида икки марта ва»** жумласи қўшиб қўйилишини жуда истардим.

Ҳамза АШИРҚУЛОВ,
«Қўшчинор» ижара ширкати бошлиғи.

«ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИГА

ҲУҚУҚ— БУ КЕЛАЖАК

Оиласи, бола-чақаси билан ер олиб, ҳосил ундираётган деҳқон баъзан ўз ҳуқуқини тушуниб етмаганлигига дуч келамиз. Бу эса ўз-ўзидан турли бош-бошдоқликларга сабаб бўлади.

Тонгдан тунгача юрган деҳқон сарф этган меҳнатига яраша ҳақ олмаса, у эртага далага чиқишни ўйлаб қолади. Чунки деҳқоннинг ҳам орзу-умиди бор. Тўй-ҳашам қилишни кўзлайди. Бу ёқда ўғил уйлаш, қиз чиқариш, дегандек. Аммо шундай бўладики, кутилмаганда деҳқон хўжаликлари ташкил этилади ёки фаолияти тугатилади. «Деҳқон хўжалиги тўғрисида»ги қонун лойиҳаси ана шу ҳолатларни тартибга солган хужжатдир.

Ҳуқуқ — бу келажак, эмин-эркинлик ва адолат деганидир. Токим деҳқон хўжалиги аъзолари ҳуқуқини, мажбуриятини, қиладиган ишини билмас экан, тараққиёт ҳақида гап бўлиши мумкин эмас.

Лойиҳанинг 13-моддасида бу ўз аксини мутлоқ топган, дея олмайман. Агар сўз бошидаги «хўжалик аъзолари ўртасидаги шартнома шартлари асосида биргаликда ёки якка тартибда фойдаланиладиган даромаддан ўз улушини олиш» деган жумла **«хўжалик бошлиғининг ва хўжалик аъзоларининг ўзаро келишувига асосан олинган даромаддан ўз улушини олиш», деб ўзгартирилса мақсад ойдинлашган бўлар эди.**

Ашир МЕЛИБОЕВ,
«Боғишамол» хўжалиги бош ҳосилоти.

ЁНМА-ЁН БЎЛГАНИ МАЪҚУЛ

Томорқа азал-азалдан оиланинг хазинаси ҳисобланган. Деҳқон бор-будини сарфлаб бўлсаям томорқасини гуллатишга уринади. Ундан турфа хил маҳсулот ва мўл ҳосил олишга интилади. Чунки у ўшасиз куни ўтмаслигини билади.

Кейин яна бир томони бор. Деҳқонга томорқа берилаётганда ўйлаб кўриладиган ҳолат ҳам учрайди. Масалан, унга бошқа жойдан ер томорқаси, бошқа ердан уй-жой тақсим қилиниши кўзланган натижани бермайди.

Шуни инобатга олган ҳолда лойиҳанинг еттинчи моддасига тавсия айтмоқчиман. Мазкур моддага **«Деҳқон хўжалигига томорқа ер участкаси уй-жойга бериладиган майдондан берилади», дея қўшилса яхши бўларди.**

Абдували АБДУРАҲМОНОВ,
«Ойқор» жамоа хўжалиги.

БЕЛГИЛАБ ҚЎЙИЛСА...

Халқимиз болажон. Устига-устак дўстбиродарликнинг ҳурматини жойига қўйишга интилувчанмиз. Дўстликни, дўстни ака-укалар қаторида, ҳатто ундан устун қўядиган рўзгорлар ҳам юртимизда йўқ эмас.

Энди нима демоқчилигимни айтақолай. «Деҳқон хўжалиги тўғрисида»ги қонун лойиҳасининг 3-моддасида деҳқон хўжалиги аъзолари ҳақида сўз юритилган. У ерда фақат оила, қариндош-уруғлар аъзо бўлиб ишлашлари уқтирилади. Боя айтганимдек, хўжалик аъзоси яқин дўстлар ҳам бўлиши мумкин-ку. **Демоқчиманки, деҳқон хўжалигига аъзоликни чеклаб бўлмайди.**

28-модда ҳақидаям мулоҳазам бор. У деҳқон хўжалигини тугатиш асосларини ўз ичига олган. **Менимча, унда ажратиб берилган ерларнинг мелиоратив ҳолати деҳқон хўжалиги фаолияти туфайли ёмонлашган тақдирда ҳам тугатилишини белгилаб қўйган маъқул.**

Жамол АЗИЗОВ, фермер хўжалиги раҳбари.

«Халқ сўзи»нинг махсус мухбирлари Қурбон ЭШМАТОВ ва Исмат ХУДОЁРОВ тайёрлади.

РАНГГИН ХОТИРАЛАР

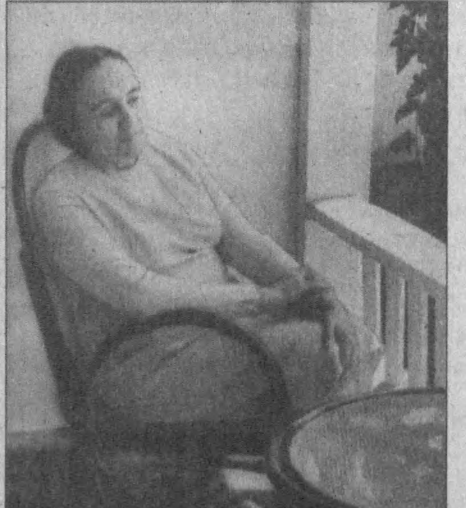

Шоир севган тупроқ кўксида
Хушбўй баҳор кезиб юради...

Бу сўзларни баҳорда таваллуд топган ва 80 баҳорни қаршилаб, илҳоми жўшиб, баҳорга қувончли ва изтиробли сўзларни айтган Зулфия аямиз ёзганлар.

Аям баҳорни яхши кўрар эдилар. «Қиш тўқиган муз ҳисли қафас» синиб, яна қушлар чуғурлаб қолган фаслни, «жажжи бинафшалар сафсарранг гулханин сочганин ийманиб» орзиқиб кутар эдилар. Аямиз учун баҳор ҳаёт бахш этувчи янги фасл, азиз дадамиз Ҳамид Олимжонсиз, лекин унинг ёди билан ўтган яна бир йил баҳори эди. Шеърий тўпламларини варақласангиз, баҳорга аталган талай шеърларни топасиз: «Баҳор келди, сени сўроқлаб», «Яна баҳор келди», «Кел, баҳор», «Ўриклар гуллар», «Салом, тансиқ баҳор», «Яна бугун баҳорга зорман...»

Сарғаймас баҳордек диёрим
Қадамин ларзасин илғай мен.
Яшартиб бу кўҳна дунёни
Довруғлар солганин билай мен.

Ҳеч баҳор, тупроқда уйғониш
Ўтдими қалбимнинг ёнидан?
Баҳорда туғилдим! Унга эш
Яшашнинг қонуни қонимда...

Яна баҳор келмоқда, лекин биз, мана, иккинчи баҳорни аямизсиз, аммо атрофга аямиз кўзлари билан боқиб, аямиз сўзларини такрорлаб, аямизнинг оқ орзулари билан кутиб оламиз. Зеро, бир шеърларида ёзган эдилар:

Кел, баҳор! Ҳар гал сени янги...
Фарзандлар кутар,
мен этсам тарк...

1995 йил баҳори. Халқимиз айрича меҳр билан ўзининг фарзанди Зулфиянинг 80 йиллик таваллуд тўйини нишонлади. Ҳароратли табриклар, тилаклар, дуолар, «Туркистон» саройининг муҳташам залида эъзозлар, ардоқлар учун ташаккур айта туриб, шоира шеър ўқийди, халқига айтар сўзларида фахр билан «Бахтим шул, Ўзбекнинг Зулфиясиман» дейди энг юксак минбардан.

Саксон йил. Аям ўзлари «Худойим менга жуда катта умр берди, бу ёшга отам, онам ҳам етмаган эдилар» деган гапни кўп такрорлар эдилар. Босиб ўтилган узун йўл — шодлик, бахт ва йўқотишлар, дўстлар, устоз ва шогирдлар, қилинган ишлар ва амалга ошмаган режалар, сафар ва таассуротларга бой умр йўли. Ва хотиралар... Улар йил сайин ортиб бориб, тинчлик бермасди, ўзига тортар, қоғозга туширишни талаб этарди. Аям сўнгги йилларда уларни бир тартибга солишга ҳаракат қилдилар, айрим лаҳзалар, лавҳалар ёзилди, 1995 йил баҳорида сиз «Хотирам синиқлари» номли достонни ўқидингиз. Лекин уларни бир хотира китобига айлантиришга улгурмадилар.

Азиз шеърхон, Зулфия аямиз ижодининг мухлиси! 1998 йил юртимизда «Оила

БАҲОР КЕЛДИ, СИЗНИ СЎРОҚЛАБ

йили» деб эълон этилгани учун мен сизни шеърий тўпламлар саҳифаларини варақлаб, шу сатрларда акс этган ҳаётга, аниқроғи Зулфия оиласига олиб кирмоқчиман. Бу — аямиз учун энг муқаддас даргоҳ, энг ёркин хотирот маскани эди. Бу оила, ундаги муҳит ҳақида аямиз нигоҳи, аямиз сўзлари билан ҳикоя қилмоқчиман, дилдан, қалбдан шалоладек отилиб чиққан ёки оғриқ бўлиб тинчлик бермаган сатрларни ёдингизга солмоқчиман. Ўзим эса юрган йўлимда бу азиз сатрларни такрорлайвериб, ҳатто фикрларимни улар билан ифодалайдиган бўлиб қолдим.

* * *

Ҳамон ота-онам, икки жаҳоним
Азиз ёди аро шикаста, бутман,
Ишқим алангадир, қордир ҳижроним,
Саксон йил ловуллаб сўнмаган ўтман.

Бу шеър — ўша 80 ёшга тўлишлари муносабати билан ўтказилган кечада ўқилган шеър кўплаб шеърхонлар хотирасида. Уни эшитган дўстларимиздан бири ҳайрат билан «Тавба! Саксон ёшида ҳам одам ота-онам дер экан» дегани эсимда. Шушу «ловуллаб сўнмаган ўт»нинг ибтидоси ҳақида ўй, савол фикримни олди, таниш, азиз сатрларни ўқиб, жавобини топишга интиламан.

Аср бошида Тошкентнинг қоқ марказида Дегрез, Ўқчи номли маҳаллалар бўлган. Ўзбекистонга кўп заҳматкаш ишчи, ҳунармандлар етказиб берган Дегрез маҳалласи кейинчалик Зиё Саид, Аброр Ҳидоятов, Ғайратий, Ойдин Собирова, Малик Қаюмов каби зиёлилар номи билан ҳам машҳур бўлди. Шу ерда Муслим дегрез оиласи ҳам истиқомат қиларди. 80-йилларда ёзила бошлаган хотираларда аямиз боболари, оталари, амакилари ҳақида анчагина қизиқарли лавҳаларни қоғозга туширганлар.

Лекин турли йилларда шеърлар, мақолаларда аям оилалари ҳақида талайгина ҳароратли гапларни айтганлар. Қатор шеърлар яратилди. «Онам боғи», «Менинг меҳрибон онагинам», «Онам, сенинг иссиқ, азиз жонингни...». Лекин энг меҳрли сўзларни, тинчлик бермаган хотираларини оилалари ҳақида аям 80 ёшга тўлган баҳорда ёздилар. Уларни ҳаяжонсиз ўқиб бўлмайди.

* * *

Ҳамид Олимжон ва Зулфия. «Энг гуллаган ёшлик чоғимда, сен очилдинг кўнгил боғимда...» Бу шеър ва бу оиланинг бахту-шодликлари, фожиа, ғам, алам, изтиробларининг ҳаммаси халқимизга таниш. Улар ҳақида ўзларининг шеърлари, кейинчалик эса дўсту мухлислари шеърларида баён этилган.

Ватан, баҳор ва севгининг куйчиси Ҳамид Олимжон, вафо ва садоқатнинг рамзи ва ифодаси бўлган аямиз ҳаёти ва шеърлари ҳақида ниҳоятда кўп дил сўзлари айтилган:

Ҳижронинг қалбимда, созинг қўлимда,
Ҳаётни куйлайман, чекинар алам.
Тунлар тушимдасан, кундуз ёдимда,
Мен ҳаёт эканман, ҳаётсан Сен ҳам!

* * *

Оиламизнинг азиз аъзоларидан бири бўлган, тўғрироғи, унинг бешигини тебратган шахслардан бири бизнинг бувимиз Комила она эдилар. Аям доимо қандайдир меҳр, иликлик билан улар ҳақида сўзлардилар. Балки, ўзларининг оналари ва оталари анча олдин ҳаётдан кўз юмганлари, Комила она эса энг оғир, мусибатли ва изтиробли кунларда, йиллар давомида ёнларида бўлганлари учунми, балки жуда нозиктаъб, юксак дидли, меҳрибон ва меҳнаткаш ОНА бўлганлари учунми, биз, фарзандларни ўстиришда асосий вазифани ўтаганлари учунми, улар ҳақида «аям, бечора аям, қадрдон аям» деб гапирар эдилар, бирон марта ранжитмаган, дилини оғритмаган, қаттиқ гапирмаган онамиз ҳаммамиз учун қадрли эдилар.

Оллоҳ бахтимизга Комила онамизга узоқ умр берди. Шунинг учун ҳам меҳр, фахр билан «Ҳамид Олимжон бешигини тебратган қўллар бизни ҳам бағрига босган, дадам эшитган алла, эртакларни «болалик йилларимизда, уйқусиз тунларимизда» биз ҳам тинглаганимизни айтиб юраман. Комила онанинг ҳақиқий ғамхўрлигини, ҳамдардликни аям сезган эдилар. Деярли қирқ йил бирга яшаб, бир-бирини авайлаб, ардоқлаб, меҳр кўрсатиб ҳамфикр бўлиш — бу жуда катта бахт.

Хотиралар ёзиш ниятида аям дафтарларига айрим лавҳаларни ёзиб қўйганларини айтган эдим. Шулардан бирини Сизнинг эътиборингизга ҳавола этмоқчиман:

«Тақдир мендан зое кўрмаган энг даҳшатли зарбалардан даҳшатлиси мени шолугунг қилиб қўйганидан бир неча ой ўтгач, қалбимдаги айрилиқ шарораси қуйилиб-қуйилиб ўзига йўл топди шекилли, қаламдан алам бўлиб мисраларга қуйила бошлади. Ҳар бир сўз чўғдай, йўқ, яллиғланиб турган қўрғошиндай, мен уларни ёза бошладим:

Бахтли муҳаббатни куйлаган созим
Ўлим ханжарига тегди-ю, синди...

Кейин «Уйда бўғилдим-у, эшикка чиқдим» ёзилди, кейин «Бу кун янги йилмиш... демак, ажиб тун»... ёзилди, кейин ёзилаверди, ёзилаверди. Айриликнинг қаҳратон қиши менинг ёнишимга совиш бағишламади, бир қадар toблади, чоғи. Энди у шеърларни эълон қила бошладим. Ҳамид Олимжонсиз ҳам баҳор келаверди, ҳамма ёқ янгилана бошлади, зилол, оқ, пушти ранглар Тошкентнинг ичкари ҳовлиларига ҳам кириб, гул сочиб юрди. Биринчи баҳор... Ҳар новда, ҳар майса ўзича уйғониб, баҳор келди — менинг дарду армоним ошгандан ошиб кетди.

Бир кун хизматдан қайтиб, ётоғимга кириб, оқшомгача чиқмай қоғоз, қаламга мук тушганим эсимда. Вақт ўтганини хонам тунга кирганида сезиб қолдим. Хонам эшиги секин очилиб, меҳрибон ва мунисгинам, қайнонам кирганларини сезмабман.

— Болам, нима бўлди, дам олаяпсиз деб кирмадим, — деб чироқни ёқдилар, — туринг, овқатга чиқинг, болалар кутиб қолди, — дедилар.

— Хўп, аяжон, — деб қаламимни қоғоз устига ташлаб, кийимимни ҳам алмаштирмай болаларим олдига чиқдим. Сўнг... яна қоғозга мук тушдим. Қайғудан музлаб қолмаган юрак ва туйғулар савалаётганини ҳозир ҳам томир-томиримда ҳис қилаяпман...

Ташқарида тонг отаяпти... Яна меҳрибонгинам, ғарибликдаги ҳабибим қайнонам кирадилар:

— Болам! Тун бўйи ўтириб, энди ишга қандай борасиз? Тун бўйи ёздингизми, болам? Бундай қилманг, юринг, нонушта тайёр...

Шу тунда «Баҳор келди сени сўроқлаб» деган шеър ёзилган эди»...

Ҳамид Олимжонсиз ўтган ярим аср — 50 баҳорни шоира янги шеър билан кутиб олган бўлса ҳам («қаламинг қўлимда, созинг қалбимда») бир шеърларида шундай сатрларни ўқиймиз:

Ўзни фидо этиб яшадим узоқ,
Номингга муносиб фарзандлар ўсди,
Менга шамолни ҳам кўрмайин раво
Ўшалар ажаллар йўлини тўсди.

Мук тушиб тилимиз саждагоҳига
Ҳар бир калимага изладим сайқал...
Ярим аср қалам деҳқони бўлиб,
Кечир, қўёлмадим шеъримдан Ҳайкал!

* * *

Иккита кўзимга икки қорачиғ —
Мунисим Ҳулкарим, алпим Омоним,
Ширин набиралар ҳаётдан тортиғ,
Ҳар бири жонига пайванддир жоним.

Бу яна, ўша саксон йиллик тўй арафасида ёзилган сатрлар.

Доно халқимизнинг, энг яхши тилак-дуоларидан бири — «Ўзидан кўпайсин!». Ҳар куни, доимо, асрлар давомида такрорланиб келаётган дуо. Бу дуо маъноси шу қадар улуғлигини бир оила мисолида кўрдим. Дадамиз ватани Жиззахга бир борганимда, опалари, аммамиз Асалатойнинг катта оиласи даврасида шажара ҳақида, ота-боболаримиз, момоларимиз ҳақида гап кетди.

Раҳматли Икром поччамиз ва Асалат аммамиз беш ўғил ва тўрт қизни вояга етказдилар. Уларга гўзал, чуқур мазмунли исмлар қўйишди: Орифжон, Маъруф, Марҳамат, Маърифат, Сумбулой... Улар турли касб эгалари, лекин энг муҳими — яхши оилалар соҳиби бўлиб, яхши фарзандларни ўстиришди. Аммамиз 80 ёшга тўлганларида фарзанд, невара ва эвараларнинг сони саксондан ошган эди, келин, куёвлар бу ҳисобга кирмайди. «Ўзидан кўпайсин!» мазмунининг буюклиги шунда экан.

Саксон йилликлари арафасида Зулфия аямиз «Оила ва жамият» газетасининг мухбири саволига жавобан ҳазил билан «Ҳозир, айтишларидек, кексалик гаштини сураяпман, неваралар, эваралар билан...» деганлари эсимда. Бизнинг оилада ҳам невара, эваралар ўсмоқда ва «ҳар бири жонига пайванддир» аяжон, катта аяжон жонлари...

Аямнинг «Ўғлим, сира бўлмайди уруш» шеърлари ўрта мактаб дастуридан ўрин олгани учун ҳам кўпларга таниш. Оналик бахти, она меҳри ва она тилаги — «Менинг ўғлим керак ҳаётга» — ифодаланган унда:

Бўйи ошиб кетди бўйимдан,
Боса олар кўксига бошим.
Севгим қуриб берган уйимда
Ўсди менинг катта йўлдошим.

Биз оилада икки фарзанд эдик. Туғилган кунларимиз арафасида оладиган энг азиз туҳфа — шеър эди. Бир гал «Олти ёшга тўламан мен арча байрамида» деб ёзган бўлсалар, кейинроқ қуйидаги сатрлар яратилди:

Эрта сенинг туғилган кунинг,
Ўн ёш тўлар шу тонготарда,
Йиллар ўтгач онгли ва қодир
Кўрсам дейман миллион қаторда...

Биз улғайдик, ҳар биримиз имкониmиз даражасида ўз касбимиз билан хизмат бурчимизни адо этиб юрдик. Лекин ҳар бир босган қадамимиз, қилган ишимиз аямиз назарида бўлди. Билмадим, қанчалик уддалай олдик, лекин аямизни хафа қилмасликка интилар эдик. Билмадим, балки акси ҳам бўлгандир, «ёшлик — ғўрлик» деганларидек. Лекин доимо «Лойиқми мен эккан ниҳол ҳаётга?» деб бизни кузатишларига, ёнимизда бўлиб, маслаҳатлар беришларига жуда ҳам ўрганиб қолган эканмиз. Биздан хурсанд бўлиб, оқ орзулар тилаб ёзган сатрлари жуда кўп, у бизнинг бойлигимиз — азиз туйғулар.

Ҳаёт давом этаверди, янги баҳорлар янги шодликларни олиб келди. Бирин-кетин набиралар туғилди. Энди шеърларга янги мавзулар, янгича руҳ кириб келди.

Невараларни ардоқлаб, иқболига катта умидлар боғлаб, яхши ниятлар билан халқимиз учун азиз исмлар билан атадилар: Гулшодбегим, Улуғбек, Фарруҳбек, Отабек... Болаларни она-юртга, заминга, маданиятимизга муҳаббат, қизиқиш ва ҳурмат руҳида тарбиялашга уриндилар ва ундадилар...

Эсимда, биринчи қизим туғилганида менга киритган хатларида ёзган эдилар: «Гўдакни олдингга олиб келишганда қулоғига шеър айт, она сути билан дилига, танига шеър кирсин!» (Билмадим, кимгадир бу ҳолат баландпарвозроқ, ғайритабиий туюлар, лекин «дили шоир хассос бир элга фарзанд» бўлган онамиз бошқаларда ҳам шу туйғулар бўлишини истарди...) Кейинчалик, қизим келин бўлганида, шу дақиқаларни эслаб, яна шеър битдилар:

Хотирда: дунёга келган илк тонгда
Қулоғига айтдик Навоийдан шеър...
Ҳай қиз, биз беролган энг қимматли сеп —
Меҳр қонингдами, дилдами вафо?
Тақдирлар бирлашди кўркам толе деб,
Толе берар шодлик бўлмасин адо!

Эътибор беринг, гап яна меҳр ҳақида. Энг қимматли сеп — меҳр, вафо. Янги уйга набиралари меҳрдан поёндоз тўшаб кириб боришини орзу қилардилар аямиз. Оиламизда шу нарсаларни азиз туйғулар, бебаҳо қадрият деб билар эдик... Баҳорнинг биринчи куни, аямиз таваллуд топган кун. Бу кунни биз билан бирга эслайдиган, нишонлайдиган қариндошларимиз, аямиз дўстлари бор. Уларнинг ёнида аямизни она деган шоира қизлари ва ая, катта ая, дейдиган азиз набиралар бор. Аямизнинг бу катта оилалари ҳақида алоҳида ёзиш керак...

Инглизларда «Менинг уйим — менинг қалъам» деган гап бор. Менимча, уйим деганда оилам деган тушунчани назарда тутадилар улар. Оиладаги муҳит қанчалик ҳароратли, алоқалар қанчалик мустаҳкам, қадриятлар қанчалик соф ва азиз бўлса, қалъа шунчалик маҳкам бўлади. Бундай қалъалар — оилалар қанчалик кўп бўлса, ватан, эл шунчалик бақувват ва мағрур бўлади. Янги баҳор тонгини мен ана шундай орзулар билан кутиб оламан.

Ҳулкар ОЛИМЖОНОВА.

ТЕНДЕР ТАКЛИФНОМАСИ

Чиқариш санаси 1998 йил 28 февраль
Таклифнома № CBRU98001

1. **Ўзбекистон Республикаси Марказий банки** (бу ерда ва бундан кейин «Ташкилотчи» ёки «ЎзРМБ» деб номланади) ушбу таклифнома билан телекоммуникация жиҳозлари, РС-серверлар, компьютерлар, локал ҳисоблаш тармоқлари учун жиҳозлар, дастурий таъминот воситалари ва периферидаги жиҳозларни Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва республика тижорат банклари учун етказиб бериш, тендер (танлов савдоси) нинг очилиши тўғрисида эълон қилади.

2. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ушбу таклифнома билан қатнашиш ҳуқуқига эга бўлган иштирокчиларни телекоммуникация жиҳозлари, РС-серверлар, компьютерлар, локал ҳисоблаш тармоқлари учун жиҳозлар, дастурий таъминот воситалари ва перифериядаги жиҳозларни етказиб бериш учун босмаланган танлов таклифларини юборишга таклиф этади.

Тендер қуйидаги гуруҳлардан иборат:

А гуруҳи: Телекоммуникация жиҳозлари;
Б гуруҳи: РС-серверлар;
В гуруҳи: Шахсий компьютерлар, портатив компьютерлар ва улар учун бутловчи қисм;
Г гуруҳи: Периферийдаги жиҳозлар, локал ҳисоблаш тармоқлари учун жиҳозлар, принтерлар, бошқа жиҳозлар ва дастурий таъминот.

Иштирокчи тендерда барча гуруҳлар бўйича ёки ўзига кераклилари бўйича иштирок этиши мумкин.

3. **Контрактнинг асосий шартлари:**

a) Жиҳозларни маълум ҳажмда етказиб бериш учун контракт, бевосита харидор билан тузилади;

b) етказиб бериш муддати контракт имзоланган вақтдан бошлаб икки ой давомида;

c) харидорлар томонидан тўлов товар қабул қилингандан кейин 10 кун ичида амалга оширилади;

d) жиҳозга кафолатли хизмат кўрсатиш муддати камида уч йил;

e) контрактни имзолаш муддати ғолиб аниқланган вақтдан бошлаб кўпи билан 20 кун.

4 Иштирок этишни хоҳловчилар **Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Ахборотлаштириш департаменти мувофиқлаштириш бошқармаси бошлиғи, иқтисод фанлари доктори Элибой Жабборовдан** қўшимча маълумот олиши ва тендер ҳужжатларини ўрганиб чиқиши мумкин.

Ўзбекистон, Тошкент — 700001, «Ўзбекистон» шоҳ кўчаси, 6.
Телефон. (371) 1330561
Телефакс. (371) 1336088

5. **1998 йил 2 мартдан** бошлаб, тендер ҳужжатлар мажмуи қатнашиш ҳуқуқига эга бўлган барча иштирокчилар томонидан юқорида кўрсатилган манзил бўйича талабнома юборилганидан ва 200 АҚШ доллари миқдорида қайтарилмайдиган воситачилик йиғими тўланганидан сўнг харид қилиниши мумкин. Ўзбекистонлик иштирокчилар эквивалент суммасини тўлов кунидаги Марказий банк курси бўйича сўмда тўлаши лозим. Тўловлар Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Тошкент шаҳар Бош бошқармасининг ҳисоб-китоб марказидаги **29896000400000014036** ҳисоб рақамга ўтказилиши мумкин, МФО **00014.** Тўлов мақсади устунида «№ CBRU**98001** тендер ҳужжати учун воситачилик йиғими» деб кўрсатилсин. Хорижий иштирокчилар учун тўловлар **DEUTSCHE BANK AG, Frankfurt Am Main, Taunusanlage 12, D-6000, Frankfurt Am Main 1. Telex: 40751-333 EB D, Fax: 41730200, SWIFT-код: DEUTDEFF № 9497751 00** ҳисоб рақамга ўтказилиши лозим.

Тошкент шаҳрида ваколатхонага эга бўлган хорижий иштирокчилар ҳамда пластик карточкага эга бўлган иштирокчилар кўрсатилган йиғимни чет эл валютасида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Тошкент шаҳар Бош бошқармасининг ҳисоб-китоб марказидаги **29896840900000014037** ҳисоб рақамга Ўзбекистон Республикаси ТИФ Миллий банкидаги **20802840400000001003** вакиллик ҳисоб рақами орқали ўтказилиши мумкин.

Ҳужжатлар савдолар иштирокчисининг вакили томонидан бевосита Марказий банкда юқорида кўрсатилган манзил бўйича шахсан олиниши мумкин ёки буюртма авиапочта ёхуд курьерлик хизмати орқали савдоларда иштирок этиш учун берилган талабномада кўрсатилган почта манзилига юборилади.

6. Барча танлов таклифлари 50. 000. (эллик минг) АҚШ долларига тенг бўлган закалат келишуви билан кузатилиши лозим. Маҳаллий иштрокчилар учун тўлов кунидаги Марказий банк курси бўйича сўмда амалга оширилади. Келишув савдолар ҳужжатларининг келтирилган шакллар бўйича тўлдирилиши керак. Ушбу сумма юқорида кўрсатилган ҳисоб рақамларнинг бирига ўтказилиши лозим. Тўлов мақсади устунида «Тендер учун закалат» деб кўрсатилиши керак.

7. Танлов таклифлари босмаланган кўринишида икки нусхада тақдим этилиши керак. Биринчи нусха устига «Асл нусха» деб, иккинчиси устига эса «Нусха» деб ёзилиши лозим.

8. Барча танлов таклифлари Марказий банкка юқорида кўрсатилган манзил бўйича **1998 йил 2 апрель маҳаллий вақт билан соат 14 гача** топширилиши керак. Ушбу таклифлар унда қатнашишни хоҳловчи иштирокчиларнинг вакиллари иштирокида очилади.

9. Жиҳозлар мураккаб бўлиб, уни белгиланган вақтда етказиб бериш шартлиги туфайли тендернинг бўлажак иштирокчилари ўз таклифларини беришдан олдин тендер ҳужжатларини, контрактни бажариш имконияти ва тендер ҳужжатларида кўрсатилган бошқа малака шартларига мос келиши нуқтаи назаридан ўрганиб чиқиши кўзда тутилади.

10. Иштирокчи, агар унга контракт берилган бўлса, барча тегишли экспорт қоидаларига бўйсуниши лозим бўлади ва экспорт учун зарур бўлган лицензияни олиши керак.

11. Савдо ҳужжатлари учинчи шахсга ўтказилиши тақиқланади.

(Газетанинг навбатдаги сони 3 март, сешанба куни чиқади)

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш қўмитаси жамоаси қўмитанинг услубиёт, таҳлил ва ҳудудий бошқармалар фаолиятини мувофиқлаштириш бошқармаси бош иқтисодчиси Д. Раҳимовага волидаи муҳтарамаси **ХАЙРИ аянинг** вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

«Ўзгўштсутсаноат» уюшмаси жамоаси уюшма раисининг муовини Миразъам Мирсодиқовга онаси **МАРҲАМАТ аянинг** вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки жамоаси Маркетинг бошқармаси бошлиғи Н. Шокировга акаси **Зикрилло ФАЙЗУЛЛАЕВнинг** бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Республика ИИВ Нақлиёт ИИБ раҳбарияти ва шахсий таркиби бошқарма шахсий таркиб билан ишлаш хизмати бошлиғининг ёрдамчиси, милиция подполковниги Бахтиёр Раҳмоновга волидаси **ЭНАХОН аянинг** вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон Фанлар академияси ядро физикаси институти жамоаси қаттиқ жисмлар назарияси секторининг мудири, физика-математика фанлари доктори С. Жумановга волидаи муҳтарамаси **Жангил НОРБЕКОВАнинг** вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

Бош муҳаррир Аббосхон УСМОНОВ

МУАССИСЛАР: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси

БЎЛИМЛАР:
Парламент 133-57-34;
Ҳуқуқ ва қонунчилик 136-07-94;
Иқтисодиёт 136-36-65;
Қишлоқ хўжалиги 136-37-85
Маънавият 136-35-60, 132-10-65;
Хатлар 136-29-89, 133-07-48;
Фан, туризм, спорт ва ҳарбий ватанпарварлик 132-12-08;
Халқаро ҳаёт 132-11-15;
Котибият 133-10-28;
Эълонлар 136-09-25.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 0001
Буюртма Г — 0984, 41579 нусхада босилди, ҳажми — 2 табоқ. Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А—2
Газета IBM компьютерида терилди ва операторлар Рустам АЗИМОВ ва Сергей ЛУКИН томонидан саҳифаланди.

МАНЗИЛИМИЗ: 700000, ГСП, Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй.
Навбатчи муҳаррир — И. Худоёров.
Навбатчи — А. Жўраев.
Мусаҳҳиҳ — Ф. Усмонов.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41.
Босишга топшириш вақти—21.00 *Босишга топширилди:* 00.50 1 2 3 4 5 6